

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
51–52/2018
15. december 2018

Cena 1,- €

L'udovít Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PUBLICISTA L'UDOVÍT ŠTEVKO
– REVOLVEROVÁ ŽURNALISTIKA
Strana 4.

ROK TURBULENCÍ
AJ REÁLNYCH NÁDEJÍ
Strana 8.

ŽIVOT KRISTA SA ZRAČÍ
VO VAŠOM ŽIVOTE
Strana 10.

ČIERNÁ MADONA ZÍSKALA
V RÍME STRIEBORNÚ RYBU
Strana 14.

STRATENÁ ARKÁDIA
ISTOTY, PRIAZNE A LÁSKY
Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

Na prvú adventnú nedelu sme doma sledovali televízne noviny už tak trochu vo vianočnej nálade. K zapálenej sviečke vo venčeku na stole prispeli k tomu – na neuvarenie! – aj tie správy. Na obrazovke nebučali reklamy o neskutočných zľavách a nehučali rozziarené kamióny s gigantickými nápsmi Coca-cola, nie, len v jednom z viedenských chrámov zneli husličky. Čo vravím – husličky? Celý sláčikový orchester! A po ňom harmoniky, veľký zbor akordeonistov. Koncert slovenských detí. Hrali naše koledy. Náhhera. Nech mi koncertní majstri Slovenskej filharmónie odpustia, ak poviem: neopakovateľne. Zdalo sa mi, že aj klenby toho chrámu počúvali s úžasom. Lebo ku krehkému umeniu tých krásnych dievčat a urastených mládenčov treba prirátat' opojnosť ich mladosti, prostredia a predvianočného času.

V tej chvíli mi prišlo na um čosi, čo ma v záplave správ a udalostí, marrákešov a vrážd na objednávku, bonapartistov a splátkových anjelov, presily reklám a zamrznutých bezdomovcov rozveselilo. Čo sa len narobili všetci tí komunistickí agitátori, celá tá neskutočne rozvetvená propagandistická mašinéria, aby zo Slovenska na večné časy a nikdy inak vyhnali Mikuláša a Ježiška! Čo len narobili Dedov Mrázov, umelých brád a saní z Čukotky! Štyridsať rokov námahy – a gulové nič. A leďva sa skončila ich márna námaha, prišli noví agitátori a komedianti, došikovali nám okrem Klauza aj jeho svätého menovca, milióny červených čapíc s bielymi brmbolcami, čo by si volakedy na dedine nebol dal na hlavu ani pošinutý chudák – a furt nič! Pomaly už od septembra sa na obrazovkách valia oné cocacoly, rozsvietené väčšmi ako vianočné stromčeky, len aby im vzali primát, hlboko zakorenenu nadpozemskú poéziu – a furt nič! Nedari sa im to, už im vari aj do zúfania, mimovládka ide roztrhnúť, ale ani Santa Clausa, ani červené čapice, ani pečené moriaky nevtrpú do našich domovov. Mikuláš a Ježiško sú tu doma.

Tie úžasné deti z Považia v hrdom viedenskom kostole svojimi prastarými koledami o tom znova presvedčili – nás aj okolitý svet.

Budem rád, ak vám toto vedomie prispíše aspoň malou troškou k ešte krajším a šťastnejším Vianociam.

Ján ČOMAJ

R - 2018070

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

Slovensko vybavilo Marrákeš listom – máme dôležitejšie medzinárodné výzvy Slovensko čaká skúška diplomatickej akčnosti

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V tieni udalostí domácej politiky mediálne takmer zaniklo, že Slovensko v talianskom Miláne prevzalo štafetu na čele Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe. Predsedníctvo, ktoré sa oficiálne začne prvého januára, pred nás stavia mimoriadne výzvy.

Plánujeme sa aktívne zapojiť do sprostredkovania rokovaní o mierovom riešení viacerých konfliktov vrátane Ukrajiny. V budúcom roku nás tiež čaká najväčšia medzinárodná akcia v moderných dejinách Slovenska. Naša republika bude v rámci predsedníctva organizátorom asi päťdesiatich podujatí na vysokej úrovni. Približne polovica z nich sa uskutoční v hlavnom meste a jeho okolí. V júli 2019 sa na Slovensku odohrá neformálne stretnutie ministrov zahraničných vecí päťdesiatich siedmich účastníckych štátov OBSE. Pôjde o akciu s očakávanou účasťou šesťsto delegátov. Vrcholným predsedníckym podujatím bude výročná Ministerstvá rada OBSE v decembri 2019, počas ktorej budeme hostiť zhruba sedemdesiat delegácií. Na tejto rozsahom najväčšej medzinárodnej akcii v moderných dejinách Slovenskej republiky očakávame účasť tisícovto delegátov.

Vláda schválila uznesenie parlamentu k paktu OSN o migrantoch s pripomienkou. Namiesto ministra zahraničných vecí mal názor Slovenska tmočiť premiér, na samit nikto nevycestoval, predseda vlády Peter Pellegrini poslal do Marrákeša list. Minister Lajčák, ktorý presadzoval účasť v Marrákeši, na rokovaní vlády nebol. Prezident ani po tomto rokovaní vlády nerozhodol, či prijme, alebo odmietne demisiu Miroslava Lajčáka,

ktorú minister zahraničných vecí podmieňoval účasťou Slovenskej republiky v Marrákeši. Podľa premiéra Petra Pellegriniho by definitívne riešenie mohlo prísť počas dní až týždňov.

■ REZORT V NEISTOTE

Dianie okolo demisie ministra zahraničných vecí Miroslava Lajčáka sa podľa podpredsedu SNS Jaroslava Pašku zmenilo na nevkusné divadlo. Národníari tvrdia, že prezident Andrej Kiska nemá možnosť zvažovať demisiu člena vlády. „Ak to pán minister Lajčák so svojou rezignáciou nemyslel vážne, prečo podával demisiu? Ak pán predseda vlády vie, že Slovensko

preberá predsedníctvo OBSE, prečo ponecháva prezidentovi čas až niekoľkých týždňov na to, aby držal rezort zahraničia v neistote o možnej akceptácii riadne podanej demisie rezignujúceho ministra?“ pýta sa Jaroslav Paška.

SNS tiež prekáza, že prezident Kiska v rámci charitatívnej kampane mimovládnej organizácie pustil do Prezidentského paláca kozu. „Prezident Kiska v oficiálnych reprezentačných, ceremoniálnych priestoroch hlavy štátu víta a prijíma kozu, obyčajnú kozu, takmer identickým spôsobom ako úspešných olympionikov, profesorov, cirkevných hodnostárov, vysokých

štátnych funkcionárov, členov vlády či najvyšších predstaviteľov iných štátov,“ vyhlásil ďalej Jaroslav Paška, podľa ktorého ide o neprijemné divadlo až cirкус.

■ VYSVETLENIE PREMIÉRA

Peter Pellegrini zdôraznil, že rozhodnutie vlády nebolo o vyslovení nedôvery ministromi Lajčákovi, ale o samite v Marrákeši. „Svojím uznesením vláda nevypravila nedôveru ministromi, ale nesúhlas s medzinárodným dokumentom, ku ktorému mala výhrady Národná rada SR a väčšia časť ministrov,“ povedal. „Uistil som pána prezidenta, že pán minister Lajčák má vzhľadom na svoje profesionálne i ľudské kvality naďalej svoju plnú dôveru, opakovane som pána prezidenta požiadal, aby zväzil neprijatie demisie pána ministra,“ dokreslil premiér.

Slovenské predsedníctvo OBSE bolo schválené v roku 2016 v Hamburgu. Tento rok mu predsedali Taliani. Správa, že Miroslav Lajčák podal demisiu, vyvolala znepokojenie aj na medzinárodnej úrovni. Do Bratislavy dokonca prišiel generálny tajomník OBSE Thomas Greminger. Premiérovi Pellegrinimu povedal, že dúfa v Lajčákovom zotrvaní vo funkcii. „Potrebujeme skúsených a schopných lídrov. Nikto nie je pripravený tak ako Miroslav Lajčák,“ napísal neskôr na sociálnej sieti po stretnutí s premiérom.

3 OTÁZKY PRE:

Ing. Miroslava BURALA, aktivistu a regionálneho historika zo Stakčína

Valasi boli na panstve Čičava už v roku 1347

• Súčasťou vašej práce ako regionálneho historika sú aj zistenia o pastieroch z horného Zemplína. Vo vašom cykle prednášok ma zaujalo spojenie Valasi – Rusíni na Zemplíne...

Valasi – pastieri – prišli do horného Zemplína v období od 14. do 17. storočia najmä z územia súčasného Rumunska. Z etnického hľadiska išlo pôvodne o rusínsko-rumunské obyvateľstvo, v pôvodných prameňoch nazývané Coloni Valaches alebo Valach seu Ruthéni (Valasi čiže Rusíni). Radíme ich k východným Slovanom. Pôvodne všetci boli pravoslávneho vyznania, neskôr gréckokatolíckeho. Najstarší písomný doklad o ich pôsobení na Zemplíne pochádza z roku 1347 z obce Lomné v panstve Čičava, najstarší doklad o drevenom chráme je z roku 1379 z Radvane nad

Laborcom. Zakladali obce, ktoré sa riadili tzv. valašským či rusínskym právom. Týmto právom sa tu riadilo vyše stotridsať obcí a mesto Snina.

• Aj z uvedeného je zrejmé, že sa venovali chovu oviec a produkcii mlieka a syra...

... a tiež bryndze. Čiastočne sa orientovali aj na rozmnožovací chov. Miesta, kde sa nachádzali salaše, sa na Zemplíne nazývali košiare alebo košariská. Zároveň sa ťade preháňali na predaj čriedy oviec z Marmaroša na Šariš. V Stakčine sa za čriedy vyberalo mýtno. V priebehu 16. – 18. storočia sa Valasi začali venovať obhospodarovaniu pôdy na úkor ovčiarsťva. Chov oviec sa presúval do početných majerov. V polovici 19. storočia na hornom Zemplíne evidovali takmer tridsaťtisíc oviec, z toho

v stakčinskom obvode 7047 a v papínskom obvode 6214 oviec.

• Valasi v slovenskom spósobe života, ale aj v našej kultúre zanechali silnú stopu. Čo z tohto historicky zaujímavého obdobia ostalo?

Najmä drevené kostolíky, ovce, ktoré si priniesli svoje meno – valašky, trembita – ovčiarska drevená trúba dlhá až päť metrov. Zachovala sa v obci Nová Sedlica a je vystavená v Slovenskom národnom múzeu ukrajinskej kultúry vo Svidníku. Ostali nám tiež polonínske lúky v Národnom parku Poloniny a predmety spojené so spracovaním ovčieho mlieka – črpáky, nádoby na dojenie, dieže a ďalšie.

Zhovárал sa Marián ŠIMKULIČ
Foto: autor

Redakčný kolektív SNN želá čitateľom pokojné a radostné vianočné sviatky,
Božie požehnanie do rodín, veľa dobrého zdravia a bodrého optimizmu,
veselého Silvestra a úspešný vstup do Nového roka 2019.

Slovenské pohľady poctili cenami výnimočných autorov súčasnej slovenskej literatúry

Najstaršie periodikum ocenilo šiestich literátov

Text a foto: Veronika MATUŠKOVÁ, hovorkyňa Matice slovenskej

Najvýraznejších a kvalitatívnu úroveň najpresvedčivejších autorov súčasnej slovenskej literatúry, ktorých tvorba sa vyznačuje prenikavými umeleckými hodnotami, v minulých dňoch ocenil aj najstarší slovenský literárny časopis, ktorý v roku 1846 založil Jozef Miloslav Hurban. Ceny Slovenských pohľadov za rok 2018 si z rúk zástupcu šéfredaktora Slovenských pohľadov Štefana Haviara a správcu Matice slovenskej Maroša Smolca v Zichyho paláci v Bratislave prevzalo šesť literárnych osobností.

V kategórii Próza získal cenu Miroslav Danaj, v kategórii Poézia Zlata Matláková a za Literárnu kritiku a históriu si ocenenie zaslúžil Dalimír Hajko. „V našej literatúre je len zopár špičkových autorov, ktorí sa venujú písaniu takého náročného a súčasne spoločensky prospešného prozaického žánru, akým sú aforizmy, epigramy a sentencie. Miroslav Danaj k takýmto odvážlivcom patrí. Verše Zlata Matlákovovej, tak ako aj poetka sama, inklinujú k výtvarnému umeniu. A Dalimír Hajko vo svojej tvorbe precízne analyzuje mnohovrstevné problémy vzťahu človeka k vonkajším kultúrno-spoločenským pohybom u nás i vo svete,“ uviedol prvú trojicu ocenených literátov Štefan Haviar.

Správca MS Maroš SMOLEC a zástupca redakcie SP Štefan HAVIAR odovzdávajú ocenenie Miroslavovi DANAJOVI za jeho prozaickú tvorbu.

V Eseji a publicistike ocenili Gabrielu Rothmayerovú a v kategórii Preklad Ingrid Skalickú. Udelená

bola aj Cena za celoživotné dielo. Zaslúžene ju dostal Milan Zelinka z Humenného, ktorý sa v tomto roku

Laureáti časopisu Slovenské pohľady za rok 2018 v jednotlivých oblastiach a žanroch literárnej tvorby.

pomerne často prezentoval krátkymi beletristickými útvormi, postrehmi a glosami aj na stránkach týchto

novín. Cenu vzhľadom na zdravotný stav laureáta prevzal jeho syn.

„Tvorba Gabriely Rothmayerovej je priamočiara úprimná, obohatená sviežim jazykom a humorno-satirickou metaforou. Redakčná a korektorská práca Ingrid Skalickovej patrí svojej profesionálnosti a precíznosťou k tomu najlepšiemu v danej problematike na Slovensku. A v tvorbe Milana Zelinku máme príležitosť stretnúť sa s vynikajúcim rozprávačom, ktorý sa nevídanou ľahkosťou dokáže vnoriť do zložitosti ľudskej duše a komplikovaných vzťahov,“ doplnil charakteristiky tohtoročných nositeľov Ceny Slovenských pohľadov Štefan Haviar.

O tohtoročných cenách rozhodla redakčná rada časopisu, ktorý patrí do portfólia Matice slovenskej. Všetci autori literárne prispeli k zachovaniu vysokej úrovne Slovenských pohľadov, najstaršieho slovenského časopisu pre literatúru, vedu a umenie. K doživotnému rámcu literárneho matiné prispela aj Národná banka Slovenska finančným príspevkom na odmenu laureátom. V závere slávnostného podujatia vystúpil sólista Opery SND Ivan Ožvát.

Mládež je v politickom hľadáčku Esetu kľúčovou populáciou

Vzdelávať by mali školy, a nie tretí sektor

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Rok 2018 bol na Slovensku rokom Esetu. Táto úspešná softvérová spoločnosť veľmi významne zasahuje do verejného života na Slovensku. A udáva trend politickému vývoju. Firma má dostatok finančných prostriedkov na to, aby mohla rozvíjať nadačné aktivity, ale aj priamo podporovať politické subjekty či kandidátov na vysoké funkcie v štáte. Kam ideologicky a geopoliticky zaradiť Eset, hovorí fakt, že je zakladateľom Denníka N a finančným podporovateľom strany Progresívne Slovensko.

Eset má vlastnú nadáciu pôsobiacu od roka 2013. Na svojej stránke uvádza, čo sú jej hlavné ciele, medzi ktorými nechýba „podpora projektov týkajúcich sa občianskej spoločnosti“. Dalej uvádza, že „od roku 2018 sa Nadácia Eset sústreďuje na podporu riešení spoločenských problémov s dôrazom na zmeny vo vzdelávaní a budovaní lepšej občianskej spoločnosti“. Doteraz vydala na podporu štyristopäťdesiatjedem projektov 2 132 130 eur. Na svojej stránke uverejňuje videá z disku-

sií v školách, z ktorých vyplýva, že nadácia má otvorené dvere na všetky základné a stredné školy.

■ PREČO TO ROBÍ?

Jej aktivisti zistili, že mladí ľudia nepoznajú naše dejiny. Najmä dejiny 20. storočia a podľa aktivistov nevyznajú sa ani v súčasnom dianí. Preto poskytujú školenia učiteľom a žiakom, a tým, že sa prihlásili k podpore politickej strany Progresívne Slovensko je ich ideologické zameranie jasné. Len na oživenie pamäti, táto strana sa

hlási k neoliberalným hodnotám, podporuje inakosť i Istanbulský dohovor, Pakt o migrácii, občiansku spoločnosť presadzovanú Georgom Sorosom. Aktivisti nadácie Esetu majú voľný vstup do škôl a svoj priestor vplyvu si úpenlivo strážia. Samozrejme, cez svoje médiá.

Keď do denníka Sme vstúpila finančná skupina Penta, časť novinárov odišla akoby na protest, aby vzápätí založila Denník N, financovaný spoločnosťou Eset. Jeden z odivených novinárov Lukáš Fila sa stal vydavateľom denníka. Chá-

padlá teda pokrývajú „vzdelávanie“ v školách a „budovanie lepšej spoločnosti“ prostredníctvom financovania vytypovaných strán a kandidátov do funkcií v štáte.

■ FINANCIÉ NA KAMPANE

Je napríklad podozrenie, že Eset financuje predvolebnú kampani Roberta Mistrika, kandidáta na funkciu prezidenta SR. On sice tvrdí, že nie Eset, ale iba Richard Marko, šéf Esetu, čo je vraj zásadný rozdiel. O firme Eset sa na internete objavili informácie, že je dodávateľom softvéru pre americkú tajnú službu CIA. A to vyvoláva neblahé spomienky na angažovanosť tajných služieb vo voľbách na Slovensku už od roka 1992. Aj preto by mali občania zbystriti pozornosť, keď sa stretnú s aktivistami tejto ich nadácie, lebo ich dobročinnosť nie je vôbec altruistická. Najmä rezort školstva by si mal pozorne vyberať partnerov na spoluprácu, aby sme mládež ochránili pred manipulátormi s verejnou mienkou.

VŠIMLI SME SI

V najvýchodnejšom Národnom parku Poloniny, ktorého takmer tridsaťtisíc hektárov sa nachádza v slovensko-poľsko-ukrajinskom pohraničí, známym tiež pod názvom Bukovské vrchy alebo v minulosti Vičie hory, sú do Zoznamu svetového prírodného dedičstva UNESCO zapísané pralesy Stuzica, Havešová a Rožok.

Drevené klenoty spod Polonín

Všetky drevené kostolíky na „jednej lúke“ – pred obecným úradom v Uličí.

Nachádzajú sa tu ďalšie národné prírodné rezervácie: Riaba skala, Borsučiny, Stinská slatina, Gazdorán, Uličská Ostrá, Bahno... No skutočnými klenotmi sú tunajšie drevené kostolíky východného obradu v Topolí, Ruskom Potoku, Kalnej Roztoke, Jalovej alebo Uličskom Krivom. V minulosti bolo týchto sakrálnych stavieb viac, ale pamiatkovo najcennejšie, a vari aj najkrajšie, presťahovali zväčša do skanzenov. Tak sa dostal Kostol sv. Mikuláša biskupa z roku 1706 z Zboja do skanzenu v Bardejovských kúpeľoch chrám sv. Michala Archanjela z roka 1764 z Novej Sedlice do skanzenu ľudovej architektúry v Humennom.

Dvanásť drevených kostolíkov z tohto regiónu, z ktorých je sedem národnými kultúrnymi pamiatkami, však možno vďaka dlhoročnému uličskému starostovi Jánovi Holinkovi vidieť na jednom mieste – v Minigalérii drevených kostolíkov. Na jeho podnet ich začali vytvárať pred desiatimi rokmi pod vedením majstra Čokinu miestni stolári a rezbári, ktorí sa po rôznych úrazoch a zdravotných handicapoch takto uplatňujú v tamojšej chránenej dielni a výrazne prispievajú k propagácii turizmu v regióne aj ďalšími umeleckými dielami rozmiestnenými v okolí obce, vytvárajúc tak jedinečný komplex pod názvom Dvere do Polonín.

Text a foto: Emil SEMANCO

Čudotvorná Krásnobrodská Bohorodička k jubileu Prešovskej archieparchie

Rusnácky Devín a jeho modla

Krásny Brod pri Medzilaborciach – tamojší baziliánsky monastier Zostúpenia Svätého Ducha patrí medzi najstaršie a najvýznamnejšie takéto objekty s dejinami siahajúcimi až do čias pohanských Slovanov, ktorí tu prinášali zveriacie i ľudské obete svojej bohyni Kupale, a priamo nadväzujúcimi na cyrilometodskú misiu. Hovorí sa mu aj Rusnácky Devín...

Protestant Drugeth dal monastier v roku 1603 spáliť, ale neskôr ho „z vôle Božej“ znovu obnovil. Začiatkom 18. storočia bol opäť zničený počas rákociovských povstaní a v ďalších rokoch po stavovských vojnách sa stal uznávaným kultúrnym centrom karpatských Rusínov. Prvá svetová vojna ho najprv olúpila o zvony, ktoré roztavili na delá a rakúske granáty z takýchto kanónov ho premenili na ruiny, v ktorých bol celých deväťdesiat rokov, kým ho v rokoch 1998 – 2001 neobnovili po tretí raz. Všetky tieto pohromy prežila vzácna ikona Bohorodičky zo 14. storočia, ktorej sa pripisujú viaceré zázraky. Ľudia sa k nej utiekali a prosili o pomoc v chorobách aj v „ťažkých časoch“ a o jej zázračných vlastnostiach skladali oslavné piesne...

Keď prešovský arcibiskup metropolit Ján Babjak v auguste 2017 zriadil komisiu na prípravu Jubilejného roka Prešovskej archieparchie 2018, spojeného s bulou Relata semper pápeža Pia VII. zo septembra 1818, medzi viaceré podujatia a liturgické slávenia významných udalostí v tomto „osmičkovom roku“,

popri putovaní ikony Krásnobrodskej Presvätej Bohorodičky všetkými farnosťami, postupnom vydávaní desiat-

tich dielov knižnej edície Gréckokatolícka cirkev na Slovensku, zaradili aj vydanie Jubilejnej poštovej známky k dvojstému výročiu zriadenia Prešovskej eparchie. V príslušných komisiách Slovenskej pošty padla voľba,

aby na nej pracoval skúsený tvorca a rytec poštových známok František Horniak. Keď sa o tomto poverení zmienil na vernisáži svojich známkových predlôh a realizácii vo svidnickej Galérii Dezidera Millyho zástupcov šéfredaktora Slovenských národných novín PhDr. Emilovi Semancovi, ten mu bez dlhého uvažovania ponúkol ako motív na túto známku práve zázračnú madonu z Krásneho Brodu, čo na výstave prítomný zástupca archieparchie prijal s porozumením a onedlho ho schválili aj v úrade gréckokatolíckej cirkevnej inštitúcie v Prešove, kde v tamojšom Katedrálom chráme sv. Jána Krstiteľa inaugurovali túto známku 10. novembra tohto roka. Autorom jej grafickej úpravy je Ladislav Roztoka a rytiny zhotovil František Horniak s rozmermi 44,4 milimetra krát 54,4 milimetra. Na obálke prvého dňa (FDC) je motív sv. Jána Krstiteľa a na pečiatke kostolná veža prešovského katedrálneho chrámu, ktorý nesie svätovo meno. Autorom oboch výtvarných riešení je František Horniak.

Text a predloha: Michal SITNIK

Kiskov klon ničím nezaujal

Roman MICHELKO

V súvislosti s blížiacim sa termínom prezidentských volieb sa na strane opozície prejavuje čoraz väčšia nervozita až panika. Naplno sa totiž ukazuje, že napriek pozícii koalície, ktorá na tom, pokiaľ ide o voľičskú podporu, nijako nejasa, opozícia nevie túto situáciu využiť pre seba. Top kandidát mainstreamu Robert Mistrík napriek obrovským prostriedkom, ktoré dosiaľ do kampane investoval a už pred polrokom oblepil celé Slovensko svojimi veľkoplošnými pútačmi, má náskok pred ostatnými kandidátmi len na úrovni štatistickej chyby. Konceptia jeho kampane bola pritom jasná, práve on sa mal stať „právnym dedičom Kiskovho odkazu“. Asi sa aj stal, skutočne vystupuje ako mierne modifikovaná a mierne sofistikovanejšia (lebo menej sofistikovaná už ani nie je možná) kópia Kisku.

Ukazuje sa však, že to dnes na víťazstvo vo voľbách nestačí. V zásade sa však ani nie je prečo čudovať. Mistrík

ničím nezaujal, jeho predchádzajúca politická kariéra sa skončila skôr, ako sa začala. Je skutočne otázne, kto prišiel s nápadom, že najlepšou kvalifikáciou na prezidenta je skutočnosť, že predtým hanebne prepadol vo voľbách do Európskeho parlamentu. To je totiž jeho jediná reálna politická skúsenosť. Pozrime sa teda na to, ako sú zostavené figúrky na šachovnici pred voľbami prezidenta.

Bratislavskou kaviarňou a mediálnym mainstreamom najodmietanejšia figúra sudca Národného súdu SR Štefan Harabin má v prieskumoch desať percent preferencií a takpovediac dýcha Mistríkovi na krk. Treba však zohľadniť, že Smer zatiaľ nepredstavil svojho kandidáta, ale celkom iste tak urobí, a je jedno, či to bude Richard Raši, podpredseda Európskej komisie Maroš Šefčovič alebo niekto iný s podobným výtlakom. S podporou Smeru má takmer istý postup do druhého kola.

Ak si uvedomíme, že súčasný volebný potenciál Smeru je okolo dvadsaťpäť percent – nikdy od roka 2003 neklesol Smer pod dvadsať percent, dokonca ani v čase kulminácie demonstrácií Za slušné Slovensko, je jasné, že ich kandidát bude mať aspoň pätnásť až sedemdesať percent...

KOMENTÁR

To, samozrejme, neznamená, že je favoritom výhry v druhom kole, práve naopak. Výsledok volieb bude priamo závislý od toho, kto ako druhý postúpi do prezidentského volebného finále. Podľa preferencií má veľmi veľkú šancu práve Štefan Harabin. Jeho potenciál je totiž, paradoxne, väčší než ten Mistríkovi. Ak si uvedomíme, že preferencie Mariána Kotlebu sú na úrovni 8,6 percenta (agentúra AKO), tak je jasné, že práve to je rezervuár ďalších hlasov pre Harabina. Ak totiž aspoň polovica Kotle-

bových potenciálnych voličov bude konať racionálne a nebude hazardovať s výsledkom volieb, vo chvíli rozhodnutia sa zachová zodpovedne a hlas dá tomu, kto má naozaj väčšiu šancu, teda Harabinovi. V tom prípade by šanca Harabina dostať sa do druhého kola bola naozaj veľmi veľká. Práve to je nočná mora mediálneho a politického mainstreamu, bratislavskej kaviarne či mainstreamových analytikov. Predstava, že by Slušné Slovensko muselo so „štipcom na nose“ voliť smeráckeho (to nie je metafora, to sa stalo vo Francúzsku, keď socialisti so štipcom na nose volili nenávideného Chiraca, aby sa prezidentom nestal Jean-Marie LePen) kandidáta, aby sa prezidentom nestal Harabin, je pre túto skupinu ich voličov strašák. Rôzne prieskumy či modely hovoria, že Mistrík (napriek svojim chabým politickým schopnostiam) by v druhom kole možno mal šancu poraziť kandidáta Smeru, ale to by sa najprv do toho druhého kola musel dostať.

A práve o tom bola aj jeho výzva demokratickým opozičným kandidátom, aby sa vzdali kandidatúry v jeho prospech. Oslovení boli František Mikloško, Zuzana Čaputová a Milan Krajniak. Táto výzva má síce z čisto logického hľadiska opodstatnenie, ale z morálneho je absolútne absurdná. Prečo by

sa mal taký Mikloško, ktorý má podporu šesť percent, vzdať kandidatúry v prospech človeka, ktorý vyznáva presne opačné hodnoty? Lebo Smer? Lebo Harabin? To je jediné politické kritérium? To až tak hlboko klesla slovenská opozičná politika? Čaputová to tiež neurobí. Lebo práve vďaka prezident-skej kampani má šanca takpovediac zadarmo promovat značku svojej strany Progressívne Slovensko v celoštátnych médiách. Niečo podobné je aj Krajniakov prípad, ale s tým rozdielom, že Milan Krajniak je podstatne schopnejší rétor než Mistrík a vo finiši kampane ho môže ľahko zatieniť, ba dokonca dosiahnuť prekvapujúci výsledok.

Mistríkova výzva je tak skôr prejav osobného zlyhania, paniky, arogancie a nekritickej márnomyseľnosti, keďže pol roka pred voľbami sám seba označuje za nespochybniteľného kandidáta „demokratickej“ opozície. Realita je pritom taká, že Mistrík nie je ani líder a už vôbec nie nespochybniteľný. Ale pravdu má v tom, že na Slovensku sa môže odohrať analógia z prezidentských volieb v roku 2004, keď sa do druhého kola dostali Mečiar a Gašparovič a pre istú časť voličov by to mohla byť trauma. Paradoxne, pre časť, a možno pre väčšinovú časť voličov by to bol ten najlepší možný výsledok prvého kola.

Želajme si najmä rozumné...

Ivan BROŽÍK

V predvianočnom a vo vianočnom období vari niet frekventovanejšieho výrazu, akým je „šťastné a veselé“. Valí sa na nás zo všetkých strán, sociálne siete sa na ten najväčší nápor ešte len pripravujú. Firmy poskytujúce profesionálny catering, teda jedlo a služby pre vianočné eventy či hádam skôr podujatia alebo večierky, ak sa usilujeme o návrat k našej slovenčine, majú skutočné účtovné vianoce. Všimli ste si s malým „v“, pretože toto so sviatkami Vianoc naozaj nemá nič spoločné. Módná povinná jazda. Čiarka v kalendári sociálnych činov moderných manažmentov. Zamestnanci sú pozývaní na povinné posedenia, niektorí končia. Ako zamestnanci. Najčastejšie z neznámych príčin. Ale o tom sa teraz nemá hovoriť ani písať, pretože predsa máme šťastné a veselé obdobie. A nebudeme si ho kaziť, nie?

Bralo by sa to celkom v pohode, ak by... Ak by vás pod heslom nachádzajúcich sviatkov neokrádali úplne okato na vianočných trhoch, na ktorých si klobásku, kúsok chleba a horčicu cenia na pätnásť eur a za punč, ktorý nie je punčom ani len pri

POZNÁMKA

bujnej fantázii, pýtajú päť eur. Kradnúť sa všeobecne nemá, ale kradnúť pod heslom Vianoc v atmosfére melódie Tichej noci je už naozaj priveľa. Trúfalosť. Bezhraničná. Určite aj „bezbožná“. Vráťme sa však k svetskejším otázkam. Neprekáža vám, že spoločnosť je rozvadená tak ako ešte nikdy? A tu sa nedá napísať ani presnejší časový údaj, ktorým zvyčajne je „v ponovembrovej“ histórii. Takto rozvadení sme totiž neboli naozaj nikdy. Bez ohľadu na nejaké novodobé

dejinné miľniky. A potom sa dostávame k takým vrcholom štátnej a štátnickej hanby, akými sú napríklad prosby predstaviteľov Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe v štýle „neblbnite, preboha, veď vo štvrtok preberáte predsedníctvo“, nezbavujte sa dva dni predtým hlavy svojej diplomacie len pre vaše domáce malicherné a ničím neopodstatnené politické spory. Príliš šťastne a ani príliš veselo sa to nesleduje. Skôr naopak. Z tragikomédie zostalo akurát to „tragi“. Ešte nedávno suterénna schopnosť časti predstaviteľov našej politickej scény komunikovať sa zmenila na totálnu neschopnosť. Ako majú medzi sebou potom komunikovať bežní (ak nechceme pre možnú zámenu použiť slovo obyčajní) ľudia? Do čoho vyrastá nová mladá generácia, ak vidí, že úspech spočíva v drsnom zdolávaní súperov vo wrestlingovom zápase? Treba ešte dodať, že televízna podoba

tohto nového zvláštne nepochopiteľného akože športu spočíva v náznačkoch kopancov, v náznačkoch množstva podpásových úderov a v náznačkoch množstva iných surovostí, pričom v politických vzťahoch u nás nejde o nijaké náznačky, ale krutú realitu. Zapnite si akúkoľvek diskusiu, no, slovnú prestrelku v našich médiách, a máte jasný obraz ringu, v ktorom tečie krv.

Politikum v tejto pustej hlušine fráz absolútne umlčalo odbornosť. Šťastne a zdá sa aj veselo. Ide o toto politikom na našej domácej politickej scéne? Uvedomujú si, že výsledky akokoľvek sporných prieskumov verejnej mienky možno aj preto už nedávajú šancu nikomu na zloženie aspoň elementárne kvalitne fungujúcej vlády? Má tu zostať spálená zem? Naše Slovensko a my jeho občania si zaslúžime oveľa viac za to, čo tomuto nášmu štátu platíme. Alebo lepšie a presnejšie – čo platíme za takto spravovaný štát. Na tomto mieste dôrazne pripomenieme, že na jeho správe sa má podieľať aj opozícia. Nie ho deštruovať. Tak je to zavedené všade tam vo svete, kde sa hrdia demokratickým zriadením. No a čo teraz? Zaželať šťastné a veselé? Asi najviac a prednostne – najmä rozumne!

SPOZA OPONY

Predvianočný čas ovládli najmä reklamy, do nášho života sa priam vrátil deň zliav, Čierny piatok – Black Friday. Je to nová skutočnosť. Ale v nej možno pochopiť volanie po chvíľke s básňou; život si to priam vyžaduje ako protiváhu voči agresivnosti všakovakého marketingu.

Tak sa mi stalo, že som sa v bratislavskej kaviarni, ktorá po prezlečení do hávu čínskej reštaurácie sa opäť vynasnažila vrátiť k niekdajšej chýrnej podobe, dostal do sporu nečakane prudkého s dámou. Neočakával som, že som taký trkvas a môžem sa sporiť s Idu Rapaičovou. Tá ma slovom i recitáciou položila na lopatky v spore o tom, či Hviezdoslav v origináli bez pretlmočenia do dnešnej slovenčiny je prístupný. Pretože pani Ida na fleku ukázala, ako priam zo skaly originálu vylomila krásu verša, ukázala, v čom je umenie schopnosti vedieť čítať básnika. Boli sme v malej spoločnosti rôznorodých ľudí, všetci priatelia známej lekárky. A profilov hoc sme boli rôznych – od dlhoročných intímnych

znalcov útrov intríg tohto mesta či jeho politického, prepytujem, sveta až po znalcov európskeho práva, Hviezdoslavovi sme porozumeli.

Priznám sa, že som nadšencom Idu Rapaičovej. Kto vni-

Prečo Ida Rapaičová robí báseň krásnou

Dušan D. KERNÝ

kol pod kožu tohto mesta, vie, koľko neľahkých chvíľ jej prišlo a prichádza žiť. Jej vynikajúci talent sa prejavil v komornej dráme Zlomka v maličkom divadle v strede bratislavského Starého Mesta – v Arteatre. Je o scestnom zápase matky o syna, a nielen o tom. Je to jedna z tém dnešného sveta. Ako to Ida Rapaičová zahrala! Ako na nás z bezprostrednej blízkosti sálala energia herečky premenená na zlomku. Bol to strhujúci výkon, treba to vidieť a písať o tom.

poézie. Dominovala Ida Rapaičová. Dramaturg a režisér večera Roberto Leca si za zámienuku vybral slovenských básnikov, v ktorých životopise objavil osmičku. To bol motív výberu, v ktorom sa však stretli veľikáni. Večer odštartoval Proglas Konštantína Filozofa v slovenskom preklade tohtoročného deväťdesiatnika Viliama Turčányho v prednese Idu Rapaičovej. Je to neopakovateľné, treba to zažiť takto zblízka v komornom prostredí bez nadvlády tech-

niky. Ida Rapaičová je dnes takmer jediná na Slovensku, ba v priestore slovenských jazykov jedna z mála, ktorej prednes je v origináli. Teda v tej pôvodine, čo tvorí základ našej písomnosti, kultúry.

Rapaičová ho prelína s prekladom Turčányho. A tak ho robí nielen všeobecne prístupným, ale počúvame aj melódiu pradávného jazyka. Počúvame a dotýkame sa akoby našich začiatkov. Zaznela i Turčányho poézia, kompozícia Vojnové vdovy aj Zem zo zbierky Podľa vód a voľných polí v podaní Františka Kovára. A publikum sa potešilo energiou recitátorky pri prednese Ódy na radosť Milana Rúfusa. Tohto roku by sa bol dožil deväťde-

siatky, a takto sme si ho sprítomnili. Popri veľkých menách recitátorov dramaturg umne predstavil aj štípendistky o. z. LECA Rebeccu Blanarovičovou a Emu Mikušovou v povestných Modlitbičkách Milana Rúfusa – v Modlitbe za mier a Deti a Modlitbička či Modlitba za hladné deti. Večer doplnila gitara, spev poézie Jána Smreka (narodeného v Melčiciach v 1898) či Maše Haľamovej (1908 Blatnica) v podaní Evy Golovkovej.

Vidieť recitátorku pani Idu na scéne, ako prežíva poéziu, ako sa na chvíľu zarazí, ako keby nevládala pokračovať ďalej, dopovedať báseň Smrť tvoju žijem je chvíľa, keď publikum priam zamrie, lebo vie, že pred sebou nemá recitátorku, ale ženu, pre ktorú slová básne sú aj kusom jej života. Práve tak ako boli u autorky Maše Haľamovej. Tej, ktorá musela opustiť svoj skutočný rozprávkový dom, nevysnivaný, na brehu jazera. Azda každý to pozná z textu piesne, ktorú preslávil Karel Gott, ale je strhujúce pred Vianocami 2018 počuť ju v komornom prostredí, ako keby to bolo len pre vás.

GLOSA

Kniha ako nosič informácie má svoj životný cyklus. Od zrodu v tlačiarni cez jej cestu k čitateľovi až po, prenesene povedané, smrť. Smrť knihy môže nastať jej obyčajným vyhodnotením do smetí, prípadne odnesením do zberu alebo takzvaným „zošrotovaním“. Týmto technickým termínom je zvykom označovať aj likvidáciu kníh nepohodlných autorov pred rokom 1989, keď režim „škodlivé“ knihy odoslal z tlačiarne či veľkoskladu rovno do papierených mlynov. Musíme však uznať, že sa bývalá verchuška zachovala k zakázanej literatúre ekonomicky a vzniknutý recyklovaný papier sa dal ešte všakovo použiť.

Knihy na ulici

To konkurenčný fašistický režim knihy s obľubou páliť, podľa možnosti za masovej účasti obecnstva. Dával mu tak nepokryté najavo, že s „cudzorodými“ myšlienkami vie rázne zatočiť. To, že v peciach krematórií skončilo aj nemálo autorov, ti však už neverejne, je len tragickou bodkou za jedným pólom zverstiev totalitného režimu. Keď si však personifikujeme knihu podľa ľudských meradiel života, musíme uznať, že väčšina kníh sa dožíva pomerne slušného veku a niektoré sú doslova matuzalemom v porovnaní s ľudskou existenciou. Je to dané tým, že kniha má vlastnosť znovuzrodenia. Napríklad tak, že prečítanú knihu posunieme ďalej. Darujeme ju známemu, prípadne ju odnesieme do antikvariátu. A práve antikvariát je tou inšinciou, kde sa kniha ako keby znova narodila, keďže pre ňu každý nový čitateľ znamená nový život. Keď začúvame do minulosti, antikvariáty sa zrodili v okamihu, keď sa kniha stala masovo dostupným tovarom, lenže ešte stále bola jej cena nezanedbateľnou položkou v rozpočte bežného človeka. Dnes v lacných knihách narazíte na knihu, ktorá z pôvodných dvadsať eur klesla na dve eurá. Samozrejme, je to dané aj nadprodukciami kníh, keď sa na knižničných pulkoch objavuje aj záľaha braku. Od červenej knižnice s prvoplánovými, často až infantilnými príbehmi až po rôzne memoárové a životopisné knihy politických dobrodruhov. Milovníci kníh sú však vynachádzaví a vedia si poradiť. Zriadili rôzne voľne prístupné skrinky, kam každý môže priniesť pre neho zbytočné knihy a prípadne si vziať titul, ktorý ho zaujme. V Bratislave poznám už päť takýchto miest a jednu skrinku, stojacu blízko kostola Blumentál, pomerne intenzívne využívam. Samozrejme, že sa tam nájdu aj knihy typu Hollywoodska diéta pre každého, ale minule som v skrinke objavil nádhernú básnickú zbierku Jána Stacha zo šesťdesiatych rokov. Knihy teda aj vďaka aktivným milovníkom knižnej kultúry dostávajú šancu na druhý život. A to je v dnešnej spoločnosti jav vzbudzujúci opatrný optimizmus.

Maroš M. BANČEJ

S RNDr. Ivetou LAZOROVOU, riaditeľkou Ambasadorskej školy Európskeho parlamentu

Nestratiť víziu o ušľachtilosti učiteľského stavu

Zhovárал sa Emil SEMANCO – Foto: archív I. L.

Slovenské školstvo už dlho sprevádzajú nelichotivé hodnotenia. Po každom testovaní či po previerke na rôznych stupňoch školského systému sa naši žiaci a študenti vo výsledkoch prepádajú čoraz hlbšie a krajina, ktorá bola úrovňou školstva príkladom pre mnohé iné, zrazu akoby stratila nielen pedagogické vzory a osobnosti, ale aj ciele a smerovanie vo vzdelávaní, čo nasvedčujú časté a nepresvedčivé reformy. Gymnázium v Snine si však dlhodobo udržiava skvelú reputáciu a v kritizovanom systéme vynikajúce výsledky.

• Čo podľa vás spôsobuje nevyrovnanosť a úpadok úrovne slovenského školstva a čo vo vašej praxi rozhoduje o tom, že sa neprepadáte do všeobecného trendu, ale ste príkladom vzdelávacieho progresu?

V našom školstve pôsobím ako učiteľka a neskôr ako riaditeľka približne tri desaťročia, a tak si dovoľm konštatovať, že pozitívne výsledky, ktoré dosahujeme, nie sú vďaka systému, ale napriek systému, výstižnejšie povedané chaosu, v ktorom sa slovenské školstvo už veľa rokov nachádza. Za najväčší nedostatok, ktorý má veľa ďalších dôsledkov, považujem skutočnosť, že v porovnaní s inými európskymi krajinami máme neprimerane vysoký počet škôl na rôznych stupňoch, a to vysokých, stredných aj základných.

INTERVIEW

Samozrejme, všetky sa chcú udržať v neprehľadnej sieti slovenských škôl, čo v konečnom dôsledku spôsobuje obrovské deformácie aj v profesijnej orientácii žiakov základných a stredných škôl, ktoré si spravidla môžu dovoliť byť iba primerane náročné, aby nestratili záujemcov o štúdium. Nesúhlasím s názormi niektorých ľudí, že trh si sám vyrieši uvedený problém. Realita ukazuje, že to tak nie je, a tak nám neostáva iné, iba „myslieť globálne a konať lokálne“.

• Sninské gymnázium už šesťdesiatpäť rokov poskytuje všeobecné vzdelanie a pre takmer päťtisíc absolventov sa stalo odrazovým mostikom pre štúdium na vysokých školách a ďalšie uplatnenie v živote. Ako hľadíte na túto reputáciu?

Veľmi nás teší, že mnohí naši absolventi sú mimoriadne úspešní aj za hranicami nášho regiónu. Usilujeme sa reagovať na súčasné požiadavky vysokých škôl aj trhu práce a priebežne aktualizujeme školský vzdelávací program a učebný plán. Implementujeme doň nové informačné predmety, výrazne inovujeme vyučovanie najmä prírodovedných predmetov – matematiky, informatiky, fyziky,

Riaditeľka RNDr. Ivetou LAZOROVÁ sa v pedagogickej praxi drží sloganu: Myslieť globálne, konať lokálne!

chémie, biológie aj geografie. Disponibilnými hodinami podporujeme vyučovanie cudzích jazykov – okrem povinného anglického jazyka si žiak vyberá ďalší cudzí jazyk, a to ruský, nemecký, francúzsky alebo španielsky. Je zrejme, že takúto ponuku má iba málokterá škola na Slovensku a pre malé mesto, ako je Snina, je to veľká vzácnosť. V oblasti humanitných predmetov taktiež inovujeme, rozvíjame vedomosti a rozľadenosť našich žiakov najmä v rámci projektov.

• Aké sú to projekty?

Môžeme ich rozdeliť do troch „klasických“ skupín: prírodovedné, humanitné a jazykové. V prírodovednej skupine v súčasnosti dominuje národný projekt IT akadémia – vzdelávanie bez 21. storočia, do ktorého najvyššej úrovne spolupráce sme zaradení ako jedna z tridsiatich stredných škôl na Slovensku, to znamená, že okrem využívania a overovania inovatívnych metód, vzdelávania učiteľov a účasti žiakov v rôznych súťažiach a motivačných akciách budeme vybavení špičkovým prírodovedným laborató-

riom. V oblasti jazykového vzdelávania, ktoré sa, samozrejme, prelna všetkými všeobecnovzdelávacími predmetmi, sme dlhoročne úspešní v programe Erasmus+, v rámci ktorého v tomto školskom roku realizujeme medzinárodný projekt „Raising STEAM in Education“. V oblasti humanitných predmetov sme dosiahli viacnásobné úspechy v programe Euroscola a od roku 2017 sme Ambasadorskou školou Európskeho parlamentu. Realizácia projektov dáva nebyvalý priestor pre neformálne vzdelávanie, obohacuje našich študentov vedomosťou aj ľudsky a poskytuje im základ na manažovanie ich nielen budúcich projektov, ale aj ďalšieho pracovného života.

• Ak by sme chceli vymenovať celý itinerár a zameranie len tohtoročných aktivít sninského gymnázia

Sninské gymnázium vyniká vzdelávacím programom aj pestrou paletou mimoskol'ských aktivít

a jeho študentov, nemali by sme na to v tomto príspevku priestor. Ktoré vy považujete za najprínosnejšie?

Za obrovský prínos pre dianie v škole považujem Deň otvorených dverí, ktorý sa už po desiatykrát uskutočnil v tradičnom novembrovom termíne pri príležitosti Medzinárodného dňa študentov. Od prvého ročníka v roku 2009 sa stal platformou na stretnutie generácií: bývalých, súčasných aj budúcich žiakov, učiteľov školy a bývalých kolegov, predstaviteľov mesta, regiónu aj rodinných

prislúšnikov a širokej verejnosti. Atmosféra je neopakovateľná, vzácna a inšpiratívna. V tomto roku bola obohatená o oslavy šesťdesiateho piateho výročia založenia školy a v duchu týchto osláv pripravujeme aj Vianočný benefičný koncert. Ako som už spomenula, celý rad zaujímavých a jedinečných projektových aktivít výrazne obohacuje študentský život v našom gymnázii. A to všetko sa deje vďaka nadšeniu niekoľkých učiteľov školy, ktorí napriek problémom doby ostali verní svojim víziám o ušľachtilosti učiteľského poslania.

• Povest' a reputáciu školy vytvárajú odbornosť a schopnosť jej pedagógov a tiež, či najmä manažérska kvalita a kreativita vedenia. Tam patrí aj umenie predvídať, mať víziu čo ďalej, ako do budúcnosti. Aká je tá vaša? Bližšia i vzdialenejšia...

Gymnázium v Snine má nezastupiteľné miesto v poskytovaní všeobecného vzdelania v našom regióne a príprave študentov na vysokoškolské štúdium. V horizonte desiatich až pätnástich rokov chceme udržať model gymnázia „2+1“, teda po dve triedy v štvorročnom štúdiu a po jednej triede v osemročnom štúdiu s celkovým počtom žiakov približne tristo. Zdá sa, že by to mohla byť samozrejmosť, ale súčasne politické súboje to ako samozrejmosť neakceptujú. Z hľadiska profesijnej orientácie vedíme študentov k tomu, aby si vysokú školu vybrali najmä so zreteľom na uplatniteľnosť v praxi. Preto aj intenzívne spolupracujeme s vysokými školami v Prešovskom a Košickom kraji – Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Technická univerzita v Košiciach, Prešovská univerzita v Prešove a v tejto súvislosti pravidelne organizujeme aj poznávacie exkurzie. V oblasti cudzojazyčného vzdelávania budeme aj naďalej podporovať pre našich študentov možnosť výberu až z piatich cudzích jazykov. Podporovať budeme naše „tradičné“ projekty v programoch Erasmus+, EPAS – Ambasadorské školy Európskeho parlamentu, Euroscola, ale budeme sa zapájať aj do iných aktuálnych výziev a projektov.

MEDZI NAMI

Josephovi Pulitzerovi, kontroverznému newyorskému tlačovému magnátovi, vďaka žurnalistika nielen za prestížnu Pulitzerovu cenu, ktorá by mala byť výkladnou skriňou novinárskej kvality, ale aj za úsilie, aby bolo novinárstvo povýšené medzi vážené povolania s jasnými profesionálnymi pravidlami. Pulitzer pochádzal z Uhorska, jeho matka bola Slovenka a otec maďarský židovský obchodník. Po rôznych emigrantských peripetiách sa na americkom kontinente uchýlil v novinách World, ktorým dal ako ich majiteľ na konci 19. storočia moderný vzhľad: okrem politických a spoločenských správ zaviedol na osobitnej stránke športové spravodajstvo, vymyslel rubriku ženské správy a v nej nielen módu, ale aj feministické články a bulvár s chytlavými titulkami. Svojim editorom zdôrazňoval: „Naservirujte im to stručne a jasne, aby to ocenili, pitoreskne, aby si to pamätali, a predovšetkým presne, aby sa podľa toho riadili.“ Dôležitú úlohu v jeho novinách mali reportáže, a do istej miery aj tzv. investigatívna žurnalistika. Tento muž intuitívne vycítil, aký vzhľad potrebujú noviny, teda „bonbónik pre oči“, ako vravieval svojim zamestnancom.

Dnes sa problémom vzhľadu novin zaoberá nie vždy úspešne mediálny marketing. Oveľa úspeš-

nejší je na Slovensku obsah mnohých periodik, ktorý v mnohom prekonáva noviny priekopníka amerického ľahkého bulváru Josepha Pulitzerera. Naša tlač ponúka okrem spoločenského bulváru s celebritami na obálke i vo vnútri časopisov vulgárny politický bulvár s polopravdami aj vymysle-

Otrávené studne žurnalistiky

Ludovít ŠTEVKO

nými neoverenými faktmi, ktoré boli filozofií pulitzerovských novin cudzie. Príkladom vulgárnych žurnalistických metód je fenomén slovenského internetu ZOMRI, ktorý úspešne preberajú mainstreamové médiá. Dokonca niektoré médiá, napríklad Hospodárske noviny na stránke online.sk alebo Aktuality.sk urobili s hrdinami tohto vykričaného portálu rozhovor. Najhrubšie výrazy, aké pozná slovník slovenského jazyka, nie sú pre portál ZOMRI nijaká zvláštnosť. Akurát terčom ich hrubých a nevkusných vtipov sú len politici vládnej koalície, prípadne osobnosti slovenskej histórie alebo ľudia, ktorí majú iné ako nimi prezentované liberálne názory. Nie je zvláštnosťou, že to náramne vyhovuje novinárom Denníka N a Sme, ktorí

mimovoľne parafrázujú repliky tohto paškvilu v miernejšej forme vo svojich politických komentároch.

Na aké dno, česť výnimkám, klesol profesionalizmus slovenského novinárstva, svedčí tzv. revolverová žurnalistika, ktorú vyznávajú ako pracovnú metódu najmä pištoľ-

ničky slovenského novinárstva. Nie sú to len službukonajúce novinárky z povestného Lipského stáda, ktoré sa po neúspešnom politickom ťažení v RTVS usalašili v denníku Sme, ale aj niektoré reportérky z Tv JOJ a tzv. novinárske vyšetrovatelky aj sudkyne typu Moniky Tódovej.

Český spisovateľ a novinár, už nežijúci Karel Poláček, autor Žurnalistického slovníka, uviedol svoje vtipné dielko týmito slovami: „Politická terminológia našich novin je svojou povahou bojovná, ale čerpá zo stredovekej dobyvačnej techniky... Bojuje sa s otvoreným krytom, vstupuje sa na rečnícky turnaj, najatí žoldnieri lámu za svojich pánov kopije, vrhajú sa smolné vence do našich pevností, otravujú sa studne...

Stranícki novinári sa nazývajú panoši svojich zamestnávateľov a vysielajú otrávené šipy.“

Nikto neposkytol lepší obraz nášho žurnalizmu, v ktorom vystupujú ako novinárske celebrity: v Česku Slonková v kauze Babišových chorého syna a na Slovensku Tódová v kauze Bašternák a kauze únosu podvodníka z Vietnamu. Tódová ako dôkaz prepojenia Kaliňáka s Bašternákom uviedla fakt, že ich deti chodia do rovnakej škôlky, a v prípade únosu vietnamského podvodníka vychádzala z akýchsi výpovedí anonymných svedkov, ktorí mali dosvedčiť, že únos organizoval vtedajší minister vnútra Robert Kaliňák. Policajné pátranie týchto svedkov nenašlo ani po dlhom hľadaní a prokurátor Tódovej falošné obvinenia zmietol so stola. Tzv. investigatívna novinárka Denníka N sa neospravedlnila – slušnosť nepatrí do výbavy revolverovej žurnalistiky.

Príkladov ako tento by sa našlo na našej mediálnej scéne neúrekom. Oligarchické mediálne reťazce plnia zadania majiteľov a politicky jednonstranne zafarbení nájomní novinári otravujú studne. A čitatelia si za svoje ohľupovanie ešte aj platia. Istá poslankyňa NR SR Cséfalvayová má asi dôvod hovoriť o Slovensku ako o demokracii karpatského typu, aj keď to myslela pejoratívne a inak. Naozaj: V slovenských podkarpatských médiách netreba nijaké argumenty, stačí nenávisťná politická demagógia!

Mnohým vydavateľom na Slovensku zrazu prekážajú európske štandardy

Rezort kultúry opravuje tlačový zákon

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Pozvánka bola jasná – na rokovanie dočasnej pracovnej skupiny pre právnú ochranu novinárov. Zvolával rezort kultúry, ktorý mediálnu politiku dlhodobo zanedbáva. V roku 2008 v spolupráci so Syndikátom novinárov Slovenska pripravil a parlament schválil Tlačový zákon. Vo všeobecnosti tlačové zákony upravujú vzťahy medzi verejnosťou a vydavateľmi periodického tlače, vzťahy medzi novinármi a vydavateľmi i povinnosti štátu pri zabezpečovaní ústavných práv občanov v časti politických práv. Maďaričov zákon však nespĺňal ani jedno z týchto kritérií. Dokonca pojem novinár sa v ňom vôbec nevykytoval.

Dodnes platný zákon vtedajší minister kultúry Marek Maďarič označil za veľmi moderný azda preto, že mediálnu prax ničím neobmedzoval. Okrem troch paragrafov, ktoré by mali občanom zabezpečiť právo reagovať, keď tlač alebo agentúrne spravodajstvo obsahuje nepravdivé tvrdenie alebo tvrdenie dotýkajúce sa cti, dôstojnosti alebo súkromia fyzickej osoby. Alebo skutkové tvrdenie o konaní pred orgánom verejnej moci proti osobe.

■ PEROM PÁL...

Aká je prax? Redakcie odmietajú uverejniť opravy alebo odpovede, lebo zistili, že je lepšie nechať poškodeného súdiť sa. Prečo? Súdne spory trvajú nekonečne dlho, a keď aj dôjde k nejakému rozsudku v prospech sťažovateľa, správa v novinách zvyčajne už vykonala svoje. Takže novela tlačového zákona, prípadne nový tlačový zákon by boli namieste.

Zdá sa, že nové vedenie rezortu kultúry si je vedomé podližnosti

voči spoločnosti, a preto vytvorilo dočasnú komisiu pre právnú ochranu novinárov. Či aktivita rezortu bola vyvolaná vraždou novinára nevedno, ale návrh zákona o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon), ktorý vzišiel z týchto porád, nejavil nejaké známky ochrany novinárov. V návrhu je síce definovaný pojem novinár, ale vzťah medzi novinárom, šéfredaktorom a vydavateľom zostáva nepo-

všimnutý. Ako zástupkyňa Slovenskej asociácie novinárov som upozornila na túto skutočnosť i na fakt, že niektoré krajiny to riešia prijatím stanov, zástupcovia vydavateľov to odmietli. Dôvod síce nepovedia, ale zrejme spočíva v tom, že na stanovách sa musia zhodnúť vydavatelia so zástupcom novinárov, čiže prijať akúsi obdoba kolektívnej zmluvy.

■ NEKALÉ PRAKTIKY

Takmer hrôzu v očiach prítomných vyvolalo moje upozornenie, že Asociácia nemôže súhlasiť s takým okliešteným návrhom, lebo v ňom nie je uvedený zákaz obmedzovania slobody verejného informovania, povinnosti štátu voči médiám a dohľad nad zákonnosťou mediálneho trhu. Uviedla som aj príklady flagrantly porušenia Čl. 26, od. 3 Ústavy SR, ktorý zakazuje cenzúru, no napriek tomu existuje samozvaný portál konšpiratori.sk, keď hodnotí médiá, zaraďuje ich do akýchsi rámcov dôveryhodnosti a vyzýva inzerentov, aby

nedávali svoje produkty médiám, ktoré ony označia za ne dôveryhodné. Ide o jasné porušenie Ústavy SR i nekálú súťaž a rezort, ktorý má vo svojej kompetencii médiá, by mal z toho vyvodit' dôsledky.

Jestvujú aj príklady porušovania ústavného čl. 26, od. 1, ktorý hovorí, že sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené. Ale opäť sa vyprofilovali niektoré médiá, trebárs korporátny denník Sme, ktorý už dvakrát vyzval ministerstvo vnútra, aby neposkytlo štátnu dotáciu občianskemu združeniu politických väzňov, lebo raz sa im nepáčil obsah nimi vydávaného periodika, inokedy požiadavka na zastúpenie nimi navrhnutého člena v komisii pre učebnice dejepisu. Takže, kde absentuje štát, rýchlo si nájdu svoje pole pôsobnosti rozliční samoregulátori.

A práve požiadavka vydavateľov ponechať reguláciu mediálneho prostredia na samoregulačné inštitúcie, takmer pri každom prero-

kovanom paragrafe navrhovanej novely, bola očividná. Vydavateľov do vytrženia privádzala iba zmienka o tlačovej rade vytvorenej na základe zákona. V súčasnosti totiž jestvuje tlačová a digitálna rada, vytvorená iba jednou novinárskou organizáciou (SSN) a časťou vydavateľov, ale nazýva sa Tlačová rada SR konajúca na prospech vlastných štruktúr.

■ MEDIÁLNA DŽUNGĽA

Súčasná neprehľadná situácia v mediálnej oblasti je výsledkom najmä absolútneho nepochopenia dosahu médií na dianie v štáte bývalým ministrom kultúry Maďaričom. Nielenže za jeho éry nebola ani len predložená koncepcia mediálnej politiky, ale bol prijatý nefunkčný tlačový zákon, ktorý v mediálnom prostredí umožnil diktát oligarchov a ich vplyv na politiku. Napriek tomu, že Ústava SR celkom zrozumiteľne hovorí, že „zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad a používanie musia umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl v demokratickej spoločnosti“. Ibaže platný tlačový zákon, ale aj navrhované zmeny nie sú garantom uplatnenia politických práv občanov a v konečnom dôsledku ohrozujú stabilitu a bezpečnosť štátu. Lebo ak štát prenechá mediálnu politiku v rukách vydavateľov a ich samoregulačných orgánov, potom iniciatívu preberajú smatanovia, benčíkovia a im podobní.

Viedenská zrada na slovenskom národe nesmie byť v nijakom prípade zabudnutá

Arbitri z cudziny si nás podali a stále podávajú

Stanislav BAJANÍK – Foto: archív SNN

Kadejakí arbitri si nás v minulosti zlovestne podali a nepravnicí stále podávajú. Ako je známe, po druhom novembri 1938 Slovensko, respektíve predtým Česko-Slovensko, stratilo 10 390 štvorcových kilometrov územia, kde ostalo vyše dvestosedemdesiat tisíc Slovákov a hraničnú čiaru od Dunaja cez Senec, Galantu, Nové Zámky, Levice, Komárno, Lučenec, Rimavskú Sobotu až po Košice obsadilo fašistické horthyovské Maďarsko. Napriek maďarsko-židovským protestom Bratislava ostala slovenská...

Nijakému štátu sa od roka 1919 nepodarilo územie Slovenska okupovať takmer štyrikrát ako našim susedom Maďarom, teda ich exekutive, politikom, hordám, šovinistom, iredente, aby som sa generálne nedotýkal národa, ktorý mal a má medzi sebou možno milióny (aj) slovensko-maďarských priaznivcov.

■ DEJINNÉ ZLOMY

Svetová autorita – pápež František svet nedávno upozornil, aby sme sa na dejiny nepozerali vlastnými, ale dobovými očami, keď sa ich zlomy odohrávali... Rešpektujúc Svätého Otca len pripomeňme, že išlo o roky 1919 pod zástavou maďarských komunistov, 1938 – 1945 pod heslami iredentistov, rok 1968 v ideologickej kamufláži tých prvých a roky 1990 až podnes v riadení „demokratov“. Nám, čo žijeme spojení so slovenským juhom, by tieto skúsenosti ťažko mnohí vedecky vyvrátili. Taký je fakt a také sú južnoslovenské osudy. Ak ešte niekto na ne poctivo pamätá, je to Matica slovenská, najmä publikáciami a konaním po roku 1990 (J. Kirschbaum, L. Deák, E. Böhm, R. Letz a i., skromnejšie do diania zasiahli aj Stretnutia Slovákov z južného Slovenska v Šuranoch, maticné pracoviská a miestne odbory Matice slovenskej na slovenskom juhu, najmä v Štúrove, Komárne, Rimavskej Soboty, Lučenci a i.).

■ ZLOVESTNÝM ARBITROM

Veľmocenské rozhodnutia o maďarských okupáciách Slovenska až podnes cítia na slovenských dejinách ako vierolomné zradu a vmiešavanie sa do vnútorných záležitostí Slovákov takmer sto rokov, ak máme na mysli 20. až 21. storočie. Slovenské obeť a obeť za tieto potupy a vojenské ataky a okupácie, zabery území, pôdy, objektov, šikanovanie, strelby,

Horthyovci so svojim admirálom na bielom koni, zasypávaní kvetmi domácich maďarónov, pochodujú ulicami východoslovenskej metropoly, aby ju nadlho pripojili k svojmu fašistickému štátu tak ako desiatky miest a dedín po celom južnom Slovensku, z ktorého si odkrojili vyše desaťtisíc kilometrov štvorcových.

urážky a ponižovanie od roka 1919 sú historický fakt. Najmä po Viedenskej arbitráži v novembri 1938 stratili Slováci na juhu vyše stopäťdesiat škôl postavených Slovenskou ligou, stovky učiteľov, predstaviteľov inteligencie aj nemalú surovinovú a produkčnú bazu. Je to ujma nielen na Školskej Matici Slovenskej ligy a Matici slovenskej. Ešteže vtedy, keď doma bolo najhoršie, na druhej strane oceánu práve vojvodinskí Slováci a Slovenská liga v Amerike na čele Jánom Dendúrom v roku 1930 založili v Chicagu Maticu slovenského školstva (1930) s blahodarným účinkom na slovenský jazyk, školstvo, vzdelanie krajanov v USA, evanjelická a. v. cirkev udržiavala identitu a národné povedomie v slovenských enklávach v Rumunsku, v Maďarsku, vo Vojvodine a katolícka cirkev v Chorvátsku, Poľsku takisto.

■ KONCENTRAČNÉ TÁBORY

Sú smutným dokladom minulosti. Slovákov internovali v Učiteľskom ústave v Levcích, kde predtým pôsobil aj bývalý maticný správca J. C. Hronský, aj v maďarskom Miškolci už

v roku 1938 (!). Nehovoriac o strelbe a prenasledovaní v Šuranoch, väznení Hlinku v Segedíne, richtára v Komjaticiach a inde, vyhánaní Slovákov i Čechov z Košíc, nepoddajných Slovákov z južného Slovenska, vysokej nezamestnanosti, presadzovaní maďarsko-nemeckých privilégií, zápasoch slovenskej autonómnej vlády (1938) na čele s J. Tisom o ochranu Slovákov, Čechov, Slovanov, ich diplomaciu v Európe vtedy, keď zbrojilo Nemecko, Francúzsko, Japonsko, Anglicko a všetko sa chýlilo k celosvetovému požiaru. Najmä na jeseň v roku 1938 noviny Slovenský juh, Národné noviny, Slovenský denník prinášali seriál smutných informácií o osude Slovákov, demonštráciách, lúpežiach, strelbách. Záznamy zo žandárskych staníc na demarkačnej čiare (L. Deák) sú výrečným svedectvom slovensko-českého utrpenia, hrozných osudov Slovanov – Rusínov, volaní po Veľkom Maďarsku, Veľkej Ukrajine, Veľkom Poľsku, o rozbíjaní rodín, priateľstiev, okupačných iniciatív „honvédov“ a fašizoidnej maďarskej diplomacie.

V duchu už spomenutého odporúčania pápeža Františka nemožno zabúdať, že pod týmito vplyvmi došlo aj k slovensko-českým konfliktom, napriek tomu sa nevyrovnali slovensko-maďarským či slovensko-poľským. Skutočnosť, že na juhu ostalo sotva dvadsaťdesem slovenských škôl, je dokladom o násilnej asimilácii, iredente, likvidácii a násilnom odstránení Slovákov zo spoločenských i samosprávnych funkcií.

■ MATIČNÁ PAMÄŤ

Zatiaľ si výraznými pamätnými tabuľami na toto smutné obdobie spomenula v roku 1998 výlučne Matica slovenská. Osadila ich na svojich pracoviskách v Šamoríne, Dunajskej Strede, na hrádzi v Gabčíkove, Levcích, Komárne a i., ktorými upozornila na tragédie Viedenskej arbitráže 1938. Komárňanskú tabuľu a tabuľu v Dunajskej Strede naši „spoluobčania“ veľmi rýchlo rozbili, maticári ju dorážanú reparovali... Množstvo odborných, publicistických príspevkov uverejnili najmä SNN. Matica slovenská vydala viac dokumentov, najmä

od Jerguša Ferka, Júliusa Handžárika a iných odvážnych publicistov, aj našich kolegov, ktorým treba na tomto mieste poďakovať.

Kto po roku 1948 žil v presvedčení, že iredentistické iniciatívy ustúpili, umrel alebo žije v omyle. Vtedajší režim obsadil rozhodujúce funkcie „maďarskými“ komunistami po celom slovenskom juhu. MK SR (námestník J. Mravík) dal osobitne spracovať stav funkcionárov, majetku, slovensko-maďarských vzťahov na slovenskom juhu, čo je utajované dodnes. Csemadok a jeho kultúrne výpestky tvorili, nech mi prepáčia tí, ktorých sa to netýka, pravú ruku tichého a rafinovaného šovinizmu v duchu tzv. proletárskeho internacionalizmu. V duchu tzv. demokratických európskych tradícií cítia na slovenskom juhu zahraničné direktívy na Slovensku dosiaľ. Nepoznám za takmer tri desaťročia ani jediného z popredných maďarsko-slovenských politikov vo vláde i parlamente SR, ktorí by v istom čase nevolali po autonómii, nech už je akákoľvek. Žiaľ, aj dnešní... Smutne to ilustruje prípad súsošia sv. Cyrila a Metoda v Komárne, ešte smutnejšia kauza s bustou L. Štúra v Štúrove aj neexistencia busty S. Tešedíka v Tešedíkovce.

■ NEŽIVME KONFLIKTY

Znejú odporúčania exekutívy a úradov EÚ pre spolunažívanie majorít s minoritami nielen na juhu Slovenska, ale neraz aj v jeho centrálnych a severných regiónoch. Na Slovensku sa v ostatných desiatich rokoch stali politickou exekutívnou doktrínou, tichým odporúčaním aj Matici slovenskej, signatárom Stretnutí Slovákov z južného Slovenska. Tak teda konflikty vytvárajú potichu susedia: tabule, samosprávy, vztýčovanie turulov, nadradovanie informácií a oznamov v maďarskom jazyku, porušovanie platných slovenských zákonov, diskriminácia v školstve (známy dunajskostredský konflikt a i.), excesy na športových štadiónoch, pochody a vlajkoslávy paramilitantných skupín, hoci Parížska dohoda z roku 1946 zakazuje existenciu subjektov volajúcich po iredente a zmene hraníc. Naša exekutíva to naďalej toleruje. Slovenskí vlastenci, hrdí členovia Matice slovenskej a jej priaznivci po roku 1990 až podnes naliehavo volajú: Arbitrom z cudziny Slovensko nedajte!

BESEDNICA

S veľkou neváľou sledujem, ako mnohí Slováci oslavujú súčasného maďarského premiéra. Akoby zabudli na jeho vyhlásenia o autonómii pre zahraničných Maďarov a odpustili mu jeho provokácie pri „potrebe riešiť maďarskú záležitosť“, ktorá vraj dohodami z čias po skončení druhej svetovej vojny nebola uzavretá. Tieto výpady Viktora Orbána, namierené nielen proti Slovensku, ale v podstate proti všetkým krajinám, ktoré kedysi tvorili Uhorsko, siahajú do roka 2002, keď jeho vláda prijala Zákon o zahraničných Maďaroch.

Neverte Orbánovi

O sedem rokov neskôr už rozprával o práve na autonómii pre národnostné spoločenstvá, za čo ho vtedajší premiér SR Robert Fico označil ako hrozbu pre Slovensko. Následne sa Orbánovi v roku 2010 podarilo presadiť zákon o dvojakom občianstve zahraničných Maďarov. Svoje skutočné zámery prejavil aj v máji 2014, keď po inaugurácii určil ako jednu z priorit svojej vlády zaistenie autonómie pre maďarské menšiny žijúce v krajinách strednej Európy. Orbánovo vyhlásenie sa vtedy usiloval zmierniť jeho šéf diplomacie János Martonyi, ktorý tvrdil, že premiér nehovoril o územnej autonómii. V tom istom prejave však Orbán opäť zopakoval, že: „maďarská záležitosť je od druhej svetovej vojny nevyriešená“, čím v podstate spochybnil platnosť Parížskej mierovej zmluvy z roku 1947, ktorá až na zmenu týkajúcu sa slovensko-maďarskej hranice pod Bratislavou obnovila hranice v súlade s Trianonskou dohodou z roku 1920. Týmto vyhláseniami len potešil sympatizantov strany Jobbik, ktorá sa už od svojho vzniku v roku 2003 prezentuje ako ultrapravicová strana presadzujúca zrušenie Trianonskej zmluvy a obnovu územného rozsahu Uhorska.

Neprijemný útok od Orbána zažili krajiny strednej Európy aj pred tromi rokmi, keď na stretnutí s veľvyslancami označil úsilie o autonómne postavenie Maďarov v okolitých štátoch za kľúčovú záležitosť maďarskej zahraničnej politiky. Pozoruhodný je tiež jeho výrok z novembra 2017: „Budúcnosť v Karpatskej kotline sa píše po maďarsky,“ a to najmä ak uvážime, že termín „Karpatská kotlina“ je z geografického hľadiska zhodný s pojmom „Panónska panva“, ktorá okrem Maďarska zasahuje územie Slovenska, Česka, Rakúska, Ukrajiny, Rumunska a ďalších krajín.

Pri pochvalách za Dunaj nemali by sme zabúdať ani na slová priameho účastníka revolúcie meruósmych rokov, ktorej sto sedemdesiate výročie si aktuálne pripomíname – autora spisu História povstaňaja slovenského Mikuláša Dohnányho: „Slováci nie len že o „bratstve“, ale ani len o spravodlivosti maďarskej nič nevedia povedať.“ A uvedené zvlášť platí vo vzťahu k maďarskému premiérovi, ktorý svojou protiimigrantskou politikou naoko bojuje aj za naše záujmy, ale pritom nezabúda ani na posilnenie postavenia maďarskej menšiny, v čom ho podporujú i strany MOST – HÍD a SMK – MKP, otvorene hovoriace napríklad o potrebe zavedenia maďarčiny ako regionálneho úradného jazyka na území južného Slovenska.

Pavol IČO

Varšava si svoj štátny sviatok pripomenula v záplave bielo-červených farieb

Poľská storočnica v háve protirečivosti

Text a foto: Martin JARINKOVIČ

Rok 2018 je spojený s významným výročím storočnice, ktorú si pripomínajú ako prelomovú nielen Slováci a Česi, ale aj ďalšie európske národy. Spoločným, Európou zjednocujúcim sviatkom je jedenásty november – dátum ukončenia prvej svetovej vojny. V tieni týchto veľkých európskych osláv ostali oslavy obnovy poľskej štátnosti. Varšavu odignorovali významní európski potentáti a vinou monopolu nemeckých médií obtelal svet obraz poľskej storočnice v dehonestujúcej pokrivenej podobe.

Poľská metropola Varšava sa premenila počas osláv storočnice štátu na bielo-červené more zástav, kvetov a vencov s alegorickými a dobovými sprievodmi, slávnou historickou poľskou jazdou a tisíckami úprimných vlastencov v uliciach.

Jas rodiaceho sa nového dňa ma prebral z driemot. Za oknami medzinárodného rýchlika uháňajúceho z Viedne do Varšavy sa mihá šira rovinatá krajina. Krakov sme zanechali v dialke za sebou. Čaká ma posledný, vyše dvojhodinový úsek cesty. Pohľad na známu očarujúcu scenériu striedajúceho sa borovicového lesa, lúk a obrobených polí mi už nedovolí zaspáť. Nečakaná nádhra snečného jesenného rána desiateho novembrového dňa je naozaj pôsobivá. Podnieti moju fantáziu. Už-úž čakám, kedy sa z borovicového lesa, jemne zahaleného prízemným hmlovým oparom, vynorí maršal Piłsudski na hneďakovi aj so svojimi legionármi, presne tak ako ich zobrazil Wojciech Kossak na svojom známom obraze vystavovanom v Národnom múzeu vo Varšave. Na sviatočnú nôtu ma naladili aj melódie známych „legionárskych“ piesní, ktoré sa mi zrúna akosi automaticky vybavili v mysli. S doznievaním jednej z nich: „Wojenka, wojenka, cószeży za pani...“ som dorazil aj do cieľa mojej cesty. Ani neprievitívne sychravé počasie, ktorým ma Varšava privítala, mi nepokazilo povznesenú náladu. S istým rozochvením som vyšiel zo staničnej budovy a pred sebou som po rokoch opäť zazrel monumentálny Palác kultúry a vedy – nechcený symbol Varšavy – Stalinov dar...

■ MEDZNÍK ŠTÁTNOSTI

Jedenásty november je pre Poliakov doma i v diaspóre mimoriadne vážnym symbolickým medzníkom obnovenia štátnosti po rozdelení Poľska. Poliáci si v tento deň s hrdoťou pripomínajú, že v roku 1918 sa Poľsko po sto dvadsiatich troch rokoch poníženia vrátilo na mapu sveta. Za štátny sviatok bol ustanovený zákonom z 22. júla 1937 a po dlhej pauze sa opäť mohol začať sláviť až po páde komunistického režimu. Paradoxným na tomto sviatku je skutočnosť, že tento dátum sám osebe, ako na to poukázal známy

publicista Rafał Ziemkiewicz v jednej z relácií TV Republika, nemá hlbší historický význam. Vybrali ho z radu viacerých významných dátumov, ktoré tvorili proces obnovy štátu, skôr symbolicky na počesť maršala Józefa Piłsudského, ktorý 11. novembra 1918 prevzal vrchné velenie nad rodiacim sa poľským vojskom. Zároveň sa v tomto výbere odráža zámer zákonodarcov dodať pomyselnému dátumu obnovy štátu lesk celoeurópskeho významu, keďže tento deň je spojený s koncom prvej svetovej vojny a porážkou Nemecka, ktoré ju vyvolalo. Napriek tomu, že spomínaný dátum, podobne ako aj samotný Piłsudski, má svojich kritikov zľava i sprava politického spektra, podľa Ziemkiewicza (známeho svojím negatívnym postojom k Piłsudskému) sa v národe ujal a nemá zmyslu proti tomu bojovať. Tento názor nezdieľa ďalší Piłsudského ostrý kritik – výstredný radikálny pravicovo-konzervatívny politik, poslanec Európskeho parlamentu – Janusz Korwin-Mikke, ktorý pravidelne organizuje svoje vlastné spomienkové pochody Varšavou 7. októbra, teda v deň, keď v roku 1918 regentská rada vyhlásila nezávislosť Poľska. Tieto nezohody však neboli jedinými spojenými sistoročnicou štátu.

■ ROZDELENÁ SPOLOČNOSŤ

Poľsko je dnes krajinou politicky hlboko rozdelenou na dva hlavné politické tábory vedúce medzi sebou zákerý zúrivý politický boj. Oslavy štátneho sviatku, odohrávajúce sa na pozadí tohto boja medzi konzervatívnou vládou a ľavicovo-liberálnou opozíciou, vnútropolitický konflikt výrazne poznačili. Neschopnosť dohodnúť sa na takom symbolickom akte, ako sú oslavy obnovy vzniku štátu, priam symbolicky dosvedčuje ľudskú neschopnosť poučiť sa z dejín. Veď k deleniu Poľska, kedysi jedného z najvýznamnejších štátov Európy, viedla práve neschopnosť elity prekročiť úzky prah egoistických záujmov a v mene vyššieho

princípu zhodnúť sa na spoločnom blahu.

V súčasnosti sa situácia nebezpečne opakuje. Štátny sviatok si tak oslávila vláda i opozícia po svojom. Na jednej strane dnes môžeme sledovať egoizmus opozície, ktorá v záujme potopenia vlády usilovne z celej sily navrháva spoločný čin, nehládajac na to, že sa sama pri tom namočí, na strane druhej vidíme aroganciu vládnej strany, ktorá v svojej zaslepenosti uverila klamlivej propagande vlastného úspechu, forsírovanej médiami pod jej kontrolou. Stále viac pritom z médií mimo kontroly vlády počuť nespokojnosť voličov vládnej strany Právo a spravodlivosť, ktorých rozhorčuje neefektívnosť vlády, nenaplnenie volebných sľubov, polovičatosť riešení, ustupovanie od národnej agendy a na druhej strane neschopnosť sebareflexie prezentovanej v provládnych a vo verejnoprávných médiách, ktorá začína čoraz viac iritovať aj voličov PiS-u. Všetko toto spolu s nedávnymi výsledkami regionálnych volieb, v ktorých si sice PiS, resp. zjednotená pravica udržala relatívnu väčšinu, ale stratila všetky veľké mestá a severozápad krajiny, naznačuje, že budúročné voľby do europarlamentu, ako aj poľské parlamentné voľby môže vláda prehrať.

■ PRIEBEH OSLÁV

Na predĺžený sviatočný víkend bolo po celom Poľsku, ale najmä vo Varšave, pripravených množstvo kultúrnych podujatí a aktivít. Okrem výstavy v Národnom múzeu a v ďalších múzeách boli pre návštevníkov prístupné príležitostné výstavy aj v archívoch, galériách a ďalších inštitúciách kultúrneho charakteru. Zvláštne výstavy boli aj v plenéri, napríklad na Krakovskom predmestí, jednej z tepien centra hlavného mesta, alebo na Zámkovom námestí, kde boli ukázkou dobovej vojenskej techniky. Súčasťou osláv sa stali i rôzne koncerty, divadelné predstavenia, umelecké performance. Skrátka, akcií bolo toľko, že človek ich fyzicky nemohol za krátky čas víkendu stihnúť ani tretinu.

Za svojrázne vyvrcholenie predvečera osláv v réžii rodiny Kaczyńskovcov, príznačné pre súčasnú politickú situáciu, možno považovať odhalenie sochy prezidenta Lecha Kaczyńského, ktorý tragicky zahynul pri páde lietadla v Smolensku. Jeho brat, líder vládnej strany Jarosław Kaczyński, si tak očividne splnil morálny záväzok, ktorý pocítoval voči svojej rodine. Odhalením sochy sa azda uzatvára jedna traumatická dlhotrvajúca kapitola poľskej politickej súčasnosti. Otázne je, nakoľko bolo prezieravé stavať sochu politika, ktorého časť populácie vníma skrz aktuálne politické rozdelenie spoločnosti stále veľmi živo. Lech Kaczyński, vzhľadom na krátky časový odstup od katastrofy pri Smolensku, je totiž stále pocítovaný ako osobnosť, ktorá delila a dodnes delí spoločnosť. Samotné spojenie storočnice obnovy štátu s odhalením sochy vnímajú Poliáci rozpačito. Svoj nesúhlas s touto megalomániou dal najavo dav protestujúcich, ktorí hlasným skandovaním narúšali zamýšľanú pieteť, samotným J. Kaczyńskim označeným za víťazstvo. Otázne je, aký osud stretne sochu po prípadnej porážke strany PiS v budúročných voľbách?

Samotný sviatočný deň, ako je v katolíckom Poľsku zvykom, sa začal slávnostnou svätou omšou za účasti najvyšších štátnych predstaviteľov. V tento deň na pravé popoludnie sa ako výraz národnej jednoty odohrala akcia „Niepodległa do hymnu“, čiže spoločné spievanie hymny za účasti prezidenta Andrzeja Dudy. Vtedy sa mali Poliáci na celej planéte symbolicky spojiť do jediného, duchovným putom previazaného celku. Nasledovala oficiálna slávnosť na Námestí maršala Piłsudského pred areálom hrobu neznámeho vojaka, spojená s prejavom prezidenta, so slávnostnými delostreleckými salvami a s defilé vojenských jednotiek.

■ KONTROVERZNÝ POCHOD

Najväčšie kontroverzie okolo štátneho sviatku vyvolal už tradičný Pochod nezávislosti, ktorý veľká časť konzervatívnej populácie vníma ako ľudové vyvrcholenie osláv. História pochodu sa začala v roku 2010. Za deväť rokov táto pôvodne bezvýznamná antisystémová manifestácia radikálov prešla svojím vývojom, aby v roku pripomenutia storočnice získala status štátom organizovaného podujatia s účasťou najvyššej politickej reprezentácie zosobnenej prezidentom Dudom, premiérom Morawieckim a lídrom PiS-u Kaczyńskim za účasti dvesto- až tritostisícového davu, reprezentujúceho prierez poľskou spoločnosťou od radikálov cez konzervatívnych intelektuálov po rodiny s deťmi či veteránov Armie Krajovej. Žiaľ, tento pochod aj vinou spomínaného ostrého vnútropolitického zápasu, ako aj vinou vplyvu nemeckých mediálnych koncernov v Európe sa stal vďačným prostriedkom na zneváženie osláv poľskej nezávislosti, ktorá dodnes vyvoláva v istých kruhoch neprijemné reminiscencie či averziu.

Poľsko, jedna z najväčších obetí besnenia hitlerizmu, tak paradoxne v očiach sveta vyznelo ako pohrobok nacizmu. Napriek tejto neprijemnej pachuti a spomínaným organizačným zaváhaniam oslavy prebehli bez väčších problémov. Zvlášť inšpiratívne počas víkendu pôsobil prístup obyčajných ľudí, ktorí bez ohľadu na politické rozpory spontánne vyšli do ulíc Varšavy. Na každom kroku bolo v metropole napriek nepriaznivému počasiu vídať dobrou náladu vyžarujúcu tváre ľudí ozdobených národnými symbolmi či s vlnkami v rukách, ktorí dávali najavo svoju spolupatričnosť a úctu k vlastnej histórii. V tomto môžu byť Poliáci inšpiráciou pre celú Európu.

Doterajšia koncepcia neoliberalného globalizmu nevitázi Rozporuplnosť politiky aj ekonomiky

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

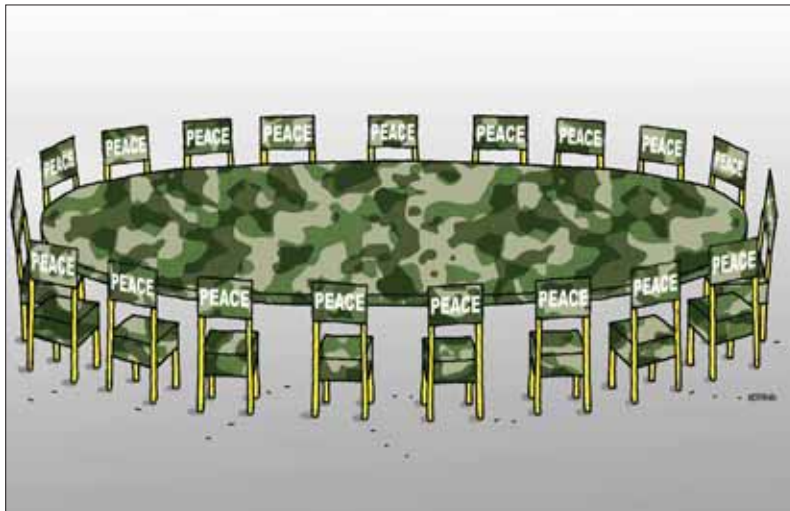
Na konci roka vždy máme dve možnosti pripomínať si uplynulých dvanásť mesiacov. Jedna je vydať sa cestou rekapitulácie najvýraznejších udalostí, druhá je pokúsiť sa s malým odstupom od súčasnosti pohovoriť si o zmysle toho, čo sme prežili sami a čoho sme boli svedkami vo svete. Rok 2018 nám v plnej nahote ukázal rozporuplnosť súčasného politického, ako aj ekonomického usporiadania. Zahranie plnou silou vtrhlo aj do slovenskej politiky.

Stali sme sa svedkami obrovského a najmä neočakávaného zvratu. Hlavná mocnosť svetového kapitalistického systému, zdroj všetkých zásadných premien aj v našej časti Európy Spojené štáty americké sa pod novým prezidentom Trumpom zmenili na kľúčový motor antiglobalistických zmien. Heslom Amerika predovšetkým dal na svetovej scéne podnet na nepredvídané protekcionistické kroky. Medzi prvými to bolo vystúpenie z namáhavo v boľstviach zrodenej svetovej klimatickej dohody, ktorá má pomôcť ochrániť našu civilizáciu. USA, jeden z najväčších producentov škodlivín nivočiach živín prostredie, pričinením prezidenta Trumpa odvolali svoj podpis, svoj súhlas. V rozhodujúcej oblasti, kde nijaký jednotlivec a nijaký osamotený štát si nemôže poradiť v zápase proti zničujúcim klimatickým zmenám, ani jednotlivec a ani jeden štát nemôže zastaviť otepľovanie, na to treba spoločnú, kolektívnu, globálnu dohodu, USA ju hodili za hlavu!

■ NÁSTUP ČINY

Na druhej strane druhý najväčší znečisťovateľ Čína ľudová republika nielenže nič také neurobila, ale v čase Trumpovho antiglobalizmu a protekcionizmu vo svetovom obchode, favorita obchodných vojen aj voči Európskej únii, stala sa hnacím motorom globalizácie. Hlavným stúpencom globalizácie je dnes komunistická Čína, ČLR vedená komunistickou stranou, a nie kapitalistická USA.

Čo nám hovorí tento paradox? Napovedá, že podľa vzťahu ku globalizácii alebo jej produktu migrácii sa dnes merajú politické strany, robí to tak volič v čoraz väčšej miere. Najvýraznejšie sme to v tomto roku videli vo Francúzsku, kde vypukli obrovské nepokoje

zdanlivo pre plánované zvýšenie cien pohonných látok.

Znamená to, že kým u nás na drahší benzín či naftu iba frfleme, Francúzi rovno tiahnu do ulíc a žiadajú prezidenta, aby situáciu zmenil alebo odstúpil?

■ MERKELOVÁ JE MINULOSŤ

Problémy nemalo a nemá len Francúzsko. Nielen v Paríži je pri moci čoraz väčší mocensky slabší prezident. V európsky kľúčovom Nemecku, povedzme to priamo, vypršal čas kancelárky Merkelovej práve tak, ako vyprcháva čas koalíciej vlády, na čele ktorej stojí. Éra Angely Merkelovej sa končí, vlastne už sa skončila, Merkelová je minulosť. Otázka je, kto a čo je budúcnosť?

Aj v Nemecku rozhodujú iné otázky, iné meradlá ako ideológia. Rozhodol vzťah k migrácii, k migrantom. To zmenilo Nemecko a jeho politiku. Najvýraznejšie to vidno na tradičnej silnej strane sociálnej demokracie, ktorá vo

volbách stratila, a keby sa konali teraz ďalšie voľby, zrejme by klesla hlboko pod dvadsať percent a poklesla by tak medzi parlamentnými stranami na tretie miesto za stranu zelených. Pre SPD je to pokračovanie v páde, čoraz k menšiemu významu a vplyvu, čo napokon trvá už desať rokov. Je to strana, ktorá mala v priebehu posledných dvoch rokov troch predsedov, medzi nimi aj najtrápnejšieho Schultza, ktorého sme na Slovensku poznali ako dlhoročného europoslancu aj s gloriolou predsedu Európskeho parlamentu. Ale len čo prišiel na domácu nemeckú pôdu a mal sa postaviť zoči-voči reálnym problémom, ukázalo sa že rétorika nestačí a pohorel na nemecké pomery neuveriteľným spôsobom. Z predsedu tradičnej strany, predsedu vládnej strany a kandidáta na úrad nemeckého kancelára sa stal v priebehu niekoľkých dní politickou nulou. To sa ešte v nemeckej sociálnej demokracii a napokon v nemeckej politike ešte nestalo.

Do výberu troch kandidátov na čelo najsilnejšej nemeckej strany sa prepracoval kandidát, ktorý bol dlhé roky na čele nemeckej odnože najväčšej svetovej finančnej americkej spoločnosti Black Rock. Ešte nikdy kresťanskí demokrati nestáli pred voľbou, či sa rozhodnúť pre človeka zo súkolesia svetového kapitálu, ešte aj sociálny demokrat Gerhard Schröder sa stal číňovníkom ruského Gazpromu až po tom, čo prestal byť kancelárom.

Čo zrejme potrebuje Nemecko a čo od Nemecka očakávame aj my, pre ktorých je to vlastne hlavný obchodný partner, sú nové idey, noví ľudia, ktorí určujú smerom a to uberať. Vytýčia novú orientáciu v takých otázkach, ako je migrácia, udržateľné dôchodky, energetická politika v ére deklarovaného vystúpenia z uhoľnej a atómovej energie, politika v oblasti klímy... Od toho všetkého závisí nemecký priemysel, a teda nepriamo aj my.

■ CHÝBA VEDENIE

Problém je v tom, že sme v čase, keď Nemecko a nemecko-francúzska spolupráca ako lokomotiva európskej politiky v čase amerického prezidenta Trumpa, ktorého sa doteraz nepodarilo ani zastaviť a ani pribrzdiť, potrebuje vedenie. Podľa možnosti pevné politické vedenie. A v takejto situácii sa Angela Merkelová silou-mocou drží stoličky, chce byť v úrade kancelárky do konca volebného obdobia, pritom sama vypustila z ruky rozhodujúce páky moci, a zrejme to tak neurobila dobrovoľne, ale pod tlakom konzervatívno-liberálneho krídla vlastnej strany.

Toto všetko sa odohráva v ére silnejšej vojenskej konfrontácie, v napätí a nervozite, lebo v pokojnejších časoch by sa malý námorný incident na ukrajinsko-ruskej hranici nestal hrozbou väčšieho konfliktu. Sme svedkami politickej, ekonomickej a vojenskej éry vytvárania novej deliacej hranice na európskom kontinente. To všetko sa deje s masívnou mediálnou podporou. Ide o vytváranie novej hranice s Ruskou federáciou, podľa možnosti nepriepustnej. Z ruskej strany nemožno nevidieť, že je to takmer presne tá čiara, ktorá tu už v dejinách bola. Doterajšia politika bezpečnosti s Ruskom sa mení na politiku proti Rusku.

EKONOMIKA

Európska komisia prvý raz v histórii neschválila taliansky štátny rozpočet na rok 2019. Rozpočtový deficit je v ňom „len“ 2,4 percenta, čo je síce v súlade s kritériami EK, deficit verejných dlhov k HDP v ňom prevyšuje stotridsať percent, čo je po Grécku najviac. Brusel preto dal talianskej vláde tri týždne na prepracovanie rozpočtu, v ktorom očakáva deficit pod dve percentá. Podľa terajšieho talianskeho predsedu vlády Giuseppe Conteho je ich štátny rozpočet zostavený tak, aby vyhovoval najmä talianskym občanom, a nie Európskej komisii.

Talianska slučka

K odmietnutiu predloženého štátneho rozpočtu sa vyjadril aj talian Mario Draghi v pozícii šéfa ECB, ktorý verí, že sa nájde dohoda, čo je dôležitá informácia pre globálnych investorov. Nikto totiž nechce prevziať riziko za talianske dlhy, ktorých výška dnes už dosahuje nepredstaviteľných 2,3 bilióna eura. Talianska zadlženosť zásadným spôsobom ovplyvňuje fungovanie spoločnej meny aj tým, že znižuje výšku úrokov slovenských sporiteľov, a preto sa nemôžeme čudovať, že väčšina globálnych investorov sa zbavuje rizikových štátnych dlhopisov. A kto ich kupuje, robí tak s vysokou rizikovou prirážkou, ktorá v porovnaní so slovenským vládnyimi dlhopismi je niekoľkonásobne vyššia, čo taliansku zadlženosť ešte viac zvyšuje. Aj pokles Európskeho bankového sektora o štyri percentá je dôsledkom zníženia ratingu talianskej ekonomiky, ktorý je dnes len jeden stupeň od pásma platobnej neschopnosti, a teda aj schopnosti financovať svoje potreby na kapitálovom trhu, s čím sme sa nedávno stretali v prípade Grécka. Ak by Apeniny postihla finančná neschopnosť, zodpovednosť za to by musel prevziať nielen MMF, ale aj eurozónovi daňoví poplatníci. Preto nás zaujíma, či sa talianskej vláde podarí presvedčiť EK, že navrhovaným rozpočtovým deficitom sa podporí rast talianskeho HDP, alebo či bude musieť siahnuť po výdavkových škrtoch, čo vyvolá riziko neplnenia vládnych sľubov voličom. Práve politická nestabilita, spojená s častým striedanim koalíčných vlád a s predčasnými voľbami, sú najväčšou príčinou spomínanej talianskej zadlženosti.

Za terajším talianskymi problémami treba tiež vidieť menovú politiku ECB, ktorá finančnú krízu z roka 2008 riešila aj kvantitatívnym uvoľňovaním, teda aj skupovaním talianskych vládnych dlhopisov za drobné, čím si vláda na plnenie predvolebných sľubov vlastne požičiavala. O tom, že sa ako člen eurozóny správala nezodpovedne, sa nepochybuje, čo môžeme napokon povedať aj o Francúzsku, ktoré fiškálne rozpočtové ciele porušuje mnoho rokov. Európska komisia sa však doteraz neodvážila francúzske vládu sankcionovať. Na druhej strane má Nemecko prebytkový bežný účet, a tak nemôžeme terajšie talianske rozpočtové problémy len hádať na taliansku vládu a pritom nevidieť, že funkčnosť eurozóny nie je pre všetkých ideálna. Na záchranu tretej najväčšej ekonomiky v eurozóne nie sú v ECB peniaze bez toho, aby sa neporušovala legislatíva EÚ o rekapitulácii bankových dlhov. Keby však malo dôjsť k obmedzeniu talianskych investícií v zahraničí, a trebárs aj zavedenie paralelnej meny okrem eura v talianskej ekonomike, celý projekt eurozóny by sa tým navždy spochybnil.

Róbert HÖLCZ

Bruselskí aparátčici tleskajú nezmyselnej politickej perzekúcii v Macedónsku Z tvrdého odporcu emigrácie sa stal exulant

Martin JARINKOVIČ – Foto: agentúra MIA

Nestáva sa často, aby správy z Macedónska zaujali svetové médiá. Jednou z takýchto výnimiek bola informácia o úteku bývalého premiéra Nikolu Gruevského, ktorý hranice Macedónska prekročil v noci z 8. na 9. novembra 2018. Správy svetového mediálneho mainstreamu informovali podrobne o tom, ako „zločinec“ uteká pred spravodlivosťou. O tom, ako vyzerá dnes táto spravodlivosť v Macedónsku, však nepadlo ani slovo.

Nikola Gruevski pochádza z rodu egejských Macedónov zo severného Grécka. Jeho otec tak ako väčšina miestnych Macedónov sa ako partizán v gréckej občianskej vojne postavil na stranu ľavicového odboja, ktorý mal väčšie pochopenie pre práva autochtónnej macedónskej národnostnej menšiny v severnom Grécku. Po jeho porážke unikol pred politickou perzekúciou do vtedajšej Juhoslávie.

■ V NEMILOSTI ZÁPADU

Nikola Gruevski, narodený v roku 1970, sa však po rozvoze rodičov s otcom veľmi nestýkal. Svoju kariéru začal po ukončení ekonomických štúdií, okrem iného aj v Londýne, v bankárskom sektore. Politicky začal stúpať od roka 1998, keď bol najprv ministrom obchodu vo vláde Ljubča Georgievského a o rok neskôr ministrom financií. Od roka 2003 prevzal od Georgievského post lídra VMRO-DPMNE a o tri roky neskôr sa stal prvýkrát predsedom macedónskej vlády. Premiérom bol prakticky desať rokov. Perspektívny macedónsky líder sa do nemilosti Západu dostal pre svoju neústupnosť v otázke sporu s Gréckom o názov štátu, v ktorom nekompromisne obhajoval macedónske právo na sebaučinenie. Po vyhrotení vzťahov Západu s Ruskom začala Gruevského „zaťa-

Útek macedónskeho expremiéra Nikolu GRUEVSKÉHO z krajiny bude ešte dlho predmetom politických prestreliek a licitácií.

toš“ vážne ohrozovať plán integrácie Balkánu pod kuratelou NATO, keďže Grécko ako jeho „protežant“ kladlo pred Macedónsko ako podmienku na prijatie do paktu zmenu názvu štátu. Macedónsko, ktoré sa ocitlo v mocenskom vákuu, tak na geopolitickej šachovnici začalo predstavovať možný operačný priestor pre ruské záujmy. V tomto čase sa už Gruevski naozaj vzdával prozápadnej trajektórie, čo potvrdil záujmom o pripojenie Macedónska k ruskému projektu Turecký prúd. Keď sa po vypuknutí „migrantskej“ krízy otvorene postavil na stranu Viktora Orbána a uzavrel hranicu,

začali sa okolo neho neúprosne stahovať mračná. V „problematickom“ Macedónsku sa začala rozhorievať revolúcia, taká známa aj z iných lokalít sveta. Gruevski má v tejto súvislosti zaujímavý primát – ako prvý, ešte pred Orbánom, začal verejne hovoriť o hrozbe, ktorú predstavuje istý známy americký „filantrop“.

■ PLODY PERZEKÚCIÍ

Svoj koniec si však Gruevski privodil sčasti sám. V rozhodujúcich okamihoch ostal pasívny a pod tlakom Bruselu sa postupnými ústupkami, športovo povedané, dostal do postavenia mimo hry. Nakokon ho odsúdili na dva roky za kúpu údajne predraženého automobilu pre vládne ciele. Pred súdom sa ocitli aj Gruevského najbližší spolupracovníci – niekdajší minister dopravy Mile Janakievski, ministerka vnútra Gordana Jankuloska, Kiril Božinovski, niekdajší šéf tajnej služby (UBK) Sašo Mijalkov, ako aj tridsaťtri účastníkov vpádu masy demonštrantov do budovy parlamentu z 27. apríla 2018, medzi nimi aj štyria poslanci VMRO-DPMNE a poprední organizátori občianskeho odporu proti zmene názvu krajiny. K veľkej skupine politicky prenasledovaných pribudol najnovšie aj populárny nezávislý novinár Milenko Nedelkovski, formálne obvinený

za šírenie nenávisťi za vskutku nešťastný výrok na adresu gréckych obetí tohtoročných požiarov.

■ BRUSELSKÉ NITKY

Všetky tieto politické procesy smerujú k zastrašeniu a rozbitiu možného odporu proti novému režimu. Prebiehajú s požeňaním a plným pochopením bruselskej centrály. Tí istí, ktorí horlia za vykonanie ortieľa „spravodlivosti“ nad „zločincami“ Gruevskimi (mimočodom, nikdy im neprekážalo, že ich obľúbenec v Srbsku Boris Tadić pred rokmi kúpil rovnaké auto za rovnakú cenu), zatvárajú oči pred informáciami o kupovaní poslancov macedónskeho parlamentu potrebných Zaevovi na schválenie zmeny názvu krajiny, ku ktorému došlo po referende, v ktorom zmenu názvu štátu voliči neschválili. To svedčí o tzv. európskej spravodlivosti.

Gruevski podľa očakávania dostal azyl od Orbána, ktorý veľmi ocenil postoj niekdajšieho macedónskeho premiéra v otázke migrantskej krízy. Orbán na rozdiel od Gruevského zásluhou svojej konzekventnej politiky sedí pevne na svojej stoličke a dá sa očakávať, že v blízkej budúcnosti tak bude môcť zrejme prichýliť aj ďalších „nekonzekventných politických utečencov“ zo vzdorujúcich európskych krajín.

NA OKRAJ

Predseda vlády SR Peter Pellegrini sa stretol na rokovaní s predstaviteľmi plynárenského podniku, aby mohol zabezpečiť verejnosť, že Slovensko je pripravené na zásobovanie plynom aj v prípade nepredvídaných udalostí. Zásoby máme najmenej na sto dní, napokon také od nás požadovala Európska únia, keď sme do nej vstupovali. V ten istý deň sa rozoberal prípad aktivistov Greenpeace, ktorí blokovali ťažbu neekologického uhlia pre elektrárne. A rozoberala sa situácia na východe Európy. Tam Európska únia napriek miliardovej podpore stroskotala v snahe vytvoriť zónu stability.

Zóna (ne)stability

Všetky tieto udalosti navzájom súvisia a sú súčasťou veľkej energetickej geopolitickej hry. Slovensko pri vstupe do EÚ sa muselo z politických dôvodov vzdáť techniky stále zdatnej atómovej elektrárne. Tak sme sa z večera do rána stali z vývozcov energie jej dovozcami. V prípade skončenia ťažby neekologického uhlia sa musí vláda vyrovnáť s trvalou energetickou náhradou, ako aj s neľahkými a trvalými sociálnymi následkami pre celé oblasti Slovenska na rozdiel od niekoľkohodinového akcionizmu.

Túto veľkú hru drsne inscenuje prezident USA Trump. Požaduje nielen väčší odber amerického skvapalneného plynu v Európe, ale zároveň aj blokovanie plynovodu Severný prúd 2. Dohodu o tomto druhom plynovode s kapacitou päťdesiatpäť miliárd kubických metrov po dne Baltického mora z Ruska priamo do Nemecka podpísal ruský Gazprom s piatimi európskymi energetickými firmami v apríli 2017. Vzápätí sa ukázalo, že americké sankcie proti Ruskej federácii majú nielen brzdiť, ale aj blokovať ruský plyn. A to pre „vytváranie novej mocenskej osi Poľsko – USA, pretože americký skvapalnený plyn, ako ukazuje terminál v poľskom Svinoujstí, je priamym konkurentom ruskému plynu a zastavenie rusko-nemeckého projektu Severný prúd 2 sa dá dosiahnuť aj diskretnou spolupracou USA s Ukrajinou, ba dokonca pre túto diskretnú americko-ukrajinskú spoluprácu môže Rusko stratiť časť európskeho trhu na prospech amerického plynu“. Konštatoval to vlani v auguste plynárenský analytik českého denníka, ktorý vlastní A. Babiš, v prílohe Informácie pre slobodných ľudí.

Ako sa k tomu stavia najväčšia európska ekonomika – nemecká? Je pod tlakom politiky sankcií. Pristúpila pod Trumpovým nátlakom na odber skvapalneného plynu z USA. Nemecko pracuje na vzdaní sa uhlia aj atómu, teda atómových elektrární, a na to potrebuje plyn. Debata o tom, či to má byť plyn z USA a či z Ruska, považuje za scestnú. Nemeckí podnikatelia sú veľkými podporovateľmi nového plynovodu Severný prúd 2 nie z náklonnosti k Rusku, ale preto, že potrebujú hospodársku súťaž, aby im plynovod Severný prúd 2 umožnil rozhodnúť sa, kde vlastne budú plyn kupovať.

(ddk)

Slovenskému poľnohospodárstvu a potravinárstvu vzdychanie nepomôže

Rok turbulencií aj reálnych nádejí

Ján ČERNÝ – Foto: Štefan KAČENA

Už dávno neplatí, že ak sa nedarí jednému, ostatných to nepoškodí. V poľnohospodárskom sektore to asi ani nikdy neplatilo. Končiaci sa rok 2018 až príliš tvrdo poukázal na to, ako existenčne sú previazaní prvovýrobcovia so spracovateľmi, s obchodom a so spotrebiteľmi. Škrípalo a škrepe to takmer všade a zdá sa, že decembrom sa tie pazvuky určite neskončia.

Pokles potravinovej sebestačnosti, vajatanie s pomerom slovenských potravín na pulloch našich predajní, ktorý ak aspoň ešte viac neklesol, tak reálne ani nestúpil, fiprilová kríza s následnými absurdnými cenami vajec, rekordné ceny masla, farmárske traktorové protesty, politikárčenie v nových združeniach či pripravovaný dodatočný odvod. To všetko agrosektoru naozaj nepomohlo. A to si so sebou roky ťahá svoje bremeno v podobe neexistujúcich rozvojových stratégií, zámerov či plánov, chýbajúcemu takmer pol druhu miliardy eur, a totálnej ignorancie svojej spoločenskej úlohy od médií a väčšiny občanov na Slovensku.

■ CITLIVÝ SEKTOR

Riziká v poľnohospodárstve sú väčšie ako v iných odvetviach hospodárstva. To vie každý, kto sa tejto problematike čo len trochu venuje odbornejšie. Ich riešenie je kľúčom k stabilite zásobovania občanov potravinami. Aj to si vypočuli účastníci konferencie Nástroje hodnotenia a riadenia rizík v agropotravinárskom sektore. Z jej záverov si treba zapamätať a často pripomínať, že súrne potrebujeme vytvoriť komplexný systém finančných riešení na zabránenie a zmiernenie dosahov rizík v agropotravinárskom sektore. Je nevyhnutná rôznorodosť a synergia prístupov na európskej úrovni aj na úrovni národných štátov. Nuž a – musíme zvýšiť pozornosť poľnohospodárov voči výhodám účasti na schémach riadenia rizík, ktoré by mali byť vnímané ako nástroje na zlepšenie ich postavenia, na zlepšenie životaschopnosti poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov.

■ BRUSELSKÉ SĽUBY

Európska komisia oznámila, že z rozpočtu na poľnohospodárstvo poskytne 172,5 milióna eura na propagáciu európskych agropotravinárskych produktov na trhu Únie, ako aj na ostatných svetových trhoch. Komisia spresnila, že v najbližších troch rokoch sa uskutoční sedemdesiatdvať kampaní, ktoré sa zamerajú na rozsiahly počet produktov, ako sú mliečne výrobky, olivy a olivový olej, ovocie a zelenina. Programy podporované Európskou

komisiou majú pomôcť výrobcovi poľnohospodársko-potravinárskom sektore s propagáciou kvality ich produktov, a tým aj ich produktov ako takých v Európskej únii a pri otvorení nových trhov. Pripravované kampane

Ladislava Mika sa počas konferencie uskutočnilo aj samostatné stretnutie so zástupcami prizvaných agropotravinárskych samospráv. Potiaľto by to bolo všetko v poriadku, tak ako sa na takéto podujatia patrí a ako takejto tema-

Agrozozort roky dodýchava, fakticky je v kóme. Z tradície už nevyžijeme a fujať trombity, čo ako pôsobivé a zvukmi silné, ho záračne z dlhoročného zimného spánku – ako princ Šípkovú Ruženku, sotva prebudia...

sa zamerajú napríklad na zdôraznenie kvality európskych potravín so zeme-pisným označením alebo na spôsoby ich ekologickej produkcie. Až dvadsaťtri programov sa bude venovať sektoru ovocia a zeleniny, podobný prístup bude platiť aj v odvetvi syrov alebo mlieka a mliečnych výrobkov.

■ VLASTNÉ GÓLY

„Osobne som veľmi sklamaný a znechutený. Z nášho prístupu, prejavov a vyhotených názorových rozdielov, ktoré sme v plnej kráse a s prehľadom rovno medzi oči vrazil samotnému eurokomisárovi pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka Philovi Hoganovi. Mali sme tú možnosť, a pre mňa osobne aj česť, diskutovať s ním 18. októbra na oficiálnej úrovni počas nedávnej medzinárodnej konferencie v Bratislave, na ktorej sa hovorilo o nástrojoch a riadení rizík v agropotravinárstve. Bola to platforma, na ktorej sa zišla elita odborníkov, ktorých zastrešoval práve eurokomisár Phil Hogan. Z iniciatívy vedúceho Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku

ťike prináleží. Avšak až príliš výrazná názorová nejednotnosť, diametrálne odlišné chápanie hlavných téz, zmes rôznorodých a v niektorých prípadoch aj pre komisára nejasných a zvláštne nastolených tém, k tomu nemiestne úškry a posmešky na tvári posunuli očakávanú úroveň tejto debaty hlboko nadol. Osobne som sklamaný, znechutený a znepokojený tým, čo sme pred eurokomisárom predviedli. My zástupcovia pozvaných agropotravinárskych samospráv, ktorí máme zastupovať hlasy poľnohospodárov a potravinárov z každého kúta Slovenska: malých, veľkých, mladých, starých a neviem ešte akých... Dokonca, a tento názor si dovoľím tlmočiť aj za iných poľnohospodárov, nemáme ani presný prehľad o tom, kto koho vlastne zastupuje, koho reprezentuje a aké záujmy obhajuje každá jedna prizvaná samospráva, ktorá sa zúčastnila na stretnutí s eurokomisárom.“ Toto veľmi výstižne po spomínanej konferencii povedal predseda Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Emil Macho.

Francúzsky prezident vidí našu krajinu v budúcich integračných zoskupeniach

Dostali sme pod stromček vyrovnaný rozpočet

Róbert HÖLCZ – Karikatura: Ľubomír KOTRHA

Francúzsky prezident pri poslednej návšteve Slovenska opakovane vyhlásil, že s našou krajinou počíta v budúcich integračných zoskupeniach na úrovni európskeho jadra. Svoju víziu budúcej Európy a naše miesto v nej oprel o tieto argumenty: Slovensko je v Schengenskom priestore, sme v eurozóne a nemáme problém s dodržiavaním fiškálnych rozpočtových pravidiel.

FINANČNÝ SERVIS

Koncom každého kalendárneho roka si členské štáty eurozóny dávajú Európskej komisii schváliť štátny rozpočet na budúci rok. Väčšina z nich sa primárne usiluje, aby vývoj deficitu verejných financií a tiež verejného dlhu k HDP zodpovedal eurozónovým fiškálnym rozpočtovým pravidlám, čo v prípade našej krajiny doteraz nebol problém.

Najnovšie prišla Pellegriniho vláda do parlamentu s návrhom, aby už na budúci rok sme mali vyrovnaný štátny rozpočet, a to aj napriek rizikám, akými sú brexit, migračná kríza či hospodárske sankcie, ktorými sa

Kým jeden považuje za prioritu Spoločnú poľnohospodársku politiku, druhý lepší prístup k pôde, ďalší odstránenie politických rizík alebo koniec praktík tzv. vybavovačov, menej obmedzení pri integrovanej produkcii či zachovanie poľnohospodárskych družstiev. Uznávam, neriešených problémov sa za posledné roky nahromadilo na stole naozaj veľa. Smutné však je, že v ich pozadí sa neľahá jednotná tematická línia, ktorá by slovenských poľnohospodárov a potravinárov spájala, a nie rozdeľovala. Je to voda na mlyn všetkým tým, ktorí sa v skutočných problémoch poľnohospodárstva nevyznajú a toto strategické odvetvie naďalej považujú len za akýsi prívosok národného hospodárstva nášho štátu. Všetky obchody sú „plné“ potravín, tak v čom je problém?

Podiel slovenských potravín na pulloch je v súčasnosti 37,7 percenta, čo je nárast o 0,5 percentuálneho bodu v porovnaní s rokom 2017. Tvrdí to Potravinárska komora Slovenska na základe prieskumu podielu vystavenia slovenských potravín na pulloch obchodov od agentúry GfK, ktorá sleduje šestnásť kategórií a štyridsaťsedem podkategórií. Napriek nepatrnému nárastu oproti minulému roku sa podľa Komory netreba predčasne tešiť, pretože ide o veľmi nízke číslo a pokrok jej odborníci hodnotia opatrne.

■ PRAVDIVÉ VAROVANIA

Napriek tomu, že potravinársky priemysel je v rámci Únie najväčším spracovateľským odvetvím, v Slovenskej republike postupne upadá. Potravinársky priemysel je oproti ostatným odvetviám oveľa citlivejší z pohľadu nákladov, keďže cena potravín je dlhodobo pre spotrebiteľa najrozhodujúcejším faktorom pri ich kúpe. Akékoľvek zvyšovanie nákladov slovenským potravinárskym podnikom zhoršuje jeho konkurenčnú pozíciu voči dovážaným potravinám. V neposlednom rade sa tým zároveň zhoršuje atraktivita Slovenska z pohľadu zahraničných investícií vrátane investícií do potravinárskeho priemyslu. Z potravinárstva však budú ľudia u nás aj naďalej odchádzať, bez ohľadu na priemerný príjem, ktorý mierne v tomto sektore vzrástol. A v plnej miere to platí aj o poľnohospodárstve ako takom.

Chcelo by to zaželať si, aby sa našmu poľnohospodárstvu a ľuďom v ňom pracujúcim darilo, aby naše potraviny dokázali konkurovať medzi tými lacnými dovozovými a aby sa celý sektor zobudil z faktickej kómy, v ktorej už roky je. Lenže, držme sa pri zemi, priatelia – len nech nie je ešte horšie!

oháňa americký prezident. K slovenskému rozpočtu už zaujala svoje stanovisko aj organizácia OECD, ktorá na možné deficitné vplyvy hľadí menej optimisticky ako Kažimirovo ministerstvo. Preto sme zvedaví, či sa ambiciózne predsavzatie – že na fungovanie štátu neminieme z rozpočtu viac peňazí, ako budú jeho príjmy, podarí dosiahnuť. Viac ako štvorpercentný hospodársky rast na to dáva dobré predpoklady, aj keď opozícia v komentároch k rozpočtu predviedla už svoje tradičné politické tanččky s výhradami na ešte stále veľkú vládnú rozšafnosť.

Viac ako „veľký štátny dlh“ sa bezprostredne vníma iný problém. Podľa Inštitútu finančnej politiky pri Ministerstve financií SR sa slovenské domácnosti zadlžujú najrýchlejšie v celej EÚ. Našich občanov na finančné avantúry „zvädzajú“ terajšie lacné úvery na kúpu nehnuteľností a vyššie mzdy, s ktorými terajšia generácia mladých ľudí nemá zásadnejší problém pri splácaní hypoték. Finančné záväzky domácností dosahujú u nás štyridsať percent podielu na HDP, čo je druhý najvyššie číslo v rámci štátov strednej a východnej Európy. Sme však na tom lepšie ako je priemer v EÚ.

Osemdesiatročná Emília ŠURIANSKA je jedna z posledných svedkýň tragédie pod Vtáčnikom

Krvavá nedeľa horských osád Ostrý Grúň a Klak

Text a foto: Ľudovít ŠTEVKO

O jednej z najtragickejších udalostí po potlačení Slovenského národného povstania, ktorá sa odohrala 21. januára 1945 v Klakovskej doline, sa popísalo za vyše sedemdesiat rokov od masakry pomerne veľa novinových článkov i odborných statí historikov, často dôveryhodných, ale často aj nepresných a niekedy skreslených. Veď odvtedy sme zažili tri prelomové „osmičkové roky“ – rok 1948, 1968, 1989...

Každé obdobie sa podpísalo svojím spôsobom pod udalosti našich novodobých dejín. Ani udalosti známe ako krvavá nedeľa horských osád Ostrý Grúň a Klak pod Vtáčnikom neboli výnimkou. Väčšina pamätníkov už nežije a tá malá skupinka ľudí, ktorá môže vydať osobné svedectvo, by ten hrozný deň a nasledujúce týždne, mesiace i roky fyzického a psychického utrpenia radšej vymazala zo svojej pamäti.

■ SKORO RÁNO...

Problémom každého monumentu pripomínajúceho víťazstvo, ako aj prehru vo vojne je spomienka pozostalých. Lebo apoteóza bojov a hrdinstva bojovníkov má svoj nezmazateľný rub: množstvo nevinných obetí, ktoré za nič nemohli.

Vybrali sme sa za jednu z posledných žijúcich svedkýň krvavej nedele v Ostrom Grúni osemdesiatročnou Emíliou Šurianskou, ktorá býva sama na mieste pôvodného domu vypáleného nacistami. Pravda, jej dom sa nepodobá na chalupu z roku 1945, dýcha novotou, zvonka omietkou, zvnútra borovicovým drevom a plastovými oknami. Nikto netuší, že za touto úhľadnou trojizbovou stavbou sa skrývajú hrubé obhorené múry niekdajšej dedinskej chalupy.

Nič tu nepripomína zašlé časy. Celá dedina je vynovená – roztratené domy, obecný úrad, pamätník padlým, Pomník umučených občanov, obnovená kaplnka Nanebovzatia Panny Márie, Zvonica sv. Petra a Pavla a moderný kostol. Obyvateľov nie je veľa. Ak nerátame chalupárov len okolo päťsto.

V Klakovskej doline je veterný jesenný deň, ale tu v závetří blízkeho lesa medzi kamennými múrmi u pani Šurianskej je celkom príjemne. „Bola nedeľa skoro ráno, veľká zima a veľa snehu, keď otec pribehol do izby a volal: Vstávajte, do dediny ide veľa vojska!“

Povyskakovali sme z postele len tak naboso a cez okno sme videli, ako sú všade naokolo Nemci. Mali sme veľký strach, ale náš otec nie, ten bol v prvej svetovej vojne a myslel si, že táto vojna bude taká ako voľakedy, keď bojovala armáda proti armáde a civilom sa nemeslo ublížiť. Preto sa ani nepokúšal utiecť. Bolo to nešťastné ráno, vojaci prišli do nášho domu a kričali: Alles partizan! Tie strašné slová som si dodnes zapamätala. Najprv zobrali otca a potom aj mamu s najstaršou sestrou a my dve mladšie sme zostali

Emília ŠURIANSKA sa pri spomienkach na „krvavú nedeľu“ 21. januára 1945 ani po rokoch neubráni slzám

Pamätník na tragédiu v Ostrom Grúni od autorov Ing. arch. Jozefa Chrobáka a sochárky Jarmily Podzimekovej-Mráčkovej pripomína tragédiu civilistov vo vojnových rokoch

doma samy – ja som mala sedem a sestra jedenásť. Nevedeli sme, čo sa deje, vystrašené sme sa pozerali na ulicu, keď tu pred nami zastalo nemecké vojenské auto a dobre si pamätám, ako z toho auta povyskakovali vojaci so smrčkami na čiapkach.“ Pani Emília Šurianska má plač na krajíčku, desivé spomienky nezahľadili ani desaťročia.

■ CHVÍLE HRŮZY

V živote človeka existujú chvíle, keď je doslova vrhnutý do veľmi ťažkej neočakávanej situácie, ktorá sa mu vryje hlboko do pamäti ako nočná mora. A nezáleží na veku. Prežitú traumou si často veľmi presne

pamätá i dieťa a do konca života sa s ňou nevie vyrovnáť. Emília bola sedemročné dieťa, ale pamätá si jasne detaily hrozného zážitku. Za nimi do izby prišli staršie dievčatá od susedov po teplé zimné šatky, tzv. delinky, pre ich mamy, ktoré vyťahli Nemci spolu s ich deťmi a mužmi priamo z postele a držali ich v jednej miestnosti kdesi uprostred dediny. Deti vybrali zo skrine delinku, dali ju dievčatám a Emília dodnes nevie, prečo sa nevybrali za maminkou aj ony. Bola to prozreteľnosť alebo vnuknutie, že nemajú vyjsť z domu, lebo ich rovesníčky sa už nevrátili, postrelali ich spolu s ich mamami a otcami...

Masaker v Ostrom Grúni bola pomsta za prestrelku 17. januára medzi Nemcami a partizánskou jednotkou, ale najmä za pomoc obyvateľov partizánom. Prepadovej sku-

pôvodne zajatcom donúteným spolupracovať s Nemcami. Účasť Slovákov na vraždení súd nedokázal. Za obeť fašistického besnenia v Ostrom Grúni 21. januára 1945 padlo šesťdesiatštyri bezbranných ľudí – dvanásť detí, dvadsaťšesť žien a dvadsaťšesť mužov. Vyrabovaných a vypálených bolo stodvanásť domov.

■ OBRAZY SMRTI

Emílii Šurianskej utkvél v pamäti ešte jeden hrozný obraz, keď sa po chvíli vrátil domov otec celý zakrvavený s prestreleným hrdlom. Bolo to šťastie v tom hroznom dni, že mu strela neporušila krčnú chrčticu ani hlasivky. „Deti moje, schovajte sa, ja musím ujsť do hory, lebo ma Nemci zabijú, ak ma nájdu,“ hovoril otec. Neskôr sme sa dozvedeli, že po streľbe zasiahnutý otec padol

a na neho sa potom zrútil ako podľatý veľký chlap, čo bola pre neho záchrana. Po chvíli, keď Nemci odišli, sa horko-ťažko dostal spod neho a začal hľadať medzi mŕtvymi ženami a deťmi svoju ženu a dcéru. Našiel ich bez známok života – obe mali prestrelené spánky. Doráňaný utekal domov za nami, za svojimi deťmi, a opakoval, že musí ujsť a my aby sme sa schovali. „Tati, my sa bojíme, odídeme s tebou,“ a už sme išli za ním sporo odeté, chvíľu sme bežali a chvíľu padali do vysokého snehu. „A môj ranený otec ma ešte na chrbte niesol, keď som nevládala...“ Malá Emília s otcom a so sestrou pre-

žili tri dni na jednom vzdialenom gazdovstve v horách. „Bolo tam niekoľko ranených Ostrogrúnčanov a boli tam aj partizáni. Tlačili sme sa pokope prikrýti len čečinou ako také ovce. Lenže dlho sme tam nemohli ostať, tak sme chodili kade-tade, chodili sme v tej strašnej zime po chatách a hájovniach uzimení a hladní. Viete si predstaviť, že som prosila o jedlo, o kúsok chleba u cudzích ľudí? Ešte si spomínam, ako po nás striedali Nemci, keď sme utkali. Gulky sa len tak odrážali od konárov stromov. Dodnes neviem, ako sme to mohli prežiť.“

■ REŤAZ ZVERSTIEV

Po tom, ako vojaci jednotky Edelweiss povražďili mnohých obyvateľov, ktorých v Ostrom Grúni zastihli, poliali benzínom a zapálili, odišli na koniec doliny do Klaku a tam pokračovali v začatých zverstvách. Umučili a zabili osemdesiatštyri ľudí a dedinu vypálili.

Klakovský richtár Martin Tadian, ktorý šťastnou náhodou prežil, prišiel o celú svoju rodinu. V popole zohoreného domu našiel hlavičku svojej šesťročnej dcéry a obhorené zvyšky svojej manželky a troch ďalších detí. Medzi spálenými telami boli aj dve bábätká a jedna tehotná žena. Zneuctené a zničené boli oltáre a kríže miestnych kostolov v oboch postihnutých obciach. Ale to už zrejme nebolo skazonosné dielo nemeckých príslušníkov wafen SS, skôr spomínaného ázijského oddielu Abwehrgruppe.

Emília Šurianska mala ťažké detstvo aj po vojne. Otec sa do jari za pomoci byliniek od ženičiek vystrábil zo zranenia, ale čo ich čakalo, keď sa vrátili domov do vypálenej dediny medzi začadene múry, bola hrôza pomyslieť. Otec s pomocou susedov prekryl steny doskami, aby im nepršalo, a tam v jednej miestnosti prežili leto.

„Chýbala mi mamina, ktorá vedela piecť veľmi dobrý chlieb, a ja som bola ešte dosť dlho po vojne častejšie hladná ako syta. Zavidela som deťom v škole desiatu,“ vraví pani Šurianska opäť s plačom na krajíčku a dodáva: „Aj ten deň pred príchodom Nemcov do dediny musela moja mama zamiesiť cesto a piecť chlieb pre partizánov. Lenže po vojne nám nikto chleba nepodal, lebo ho bolo málo. Mala som hroznú detstvo, aké nepravem nikomu.“

Na mieste, kde kedysi stál dom Izidora Debnára, v ktorom sa odohrali bestialne vraždy Ostrogrúnčanov, stojí dnes pamätník Súsošie matky brániacej dieťa od autorov Ing. arch. Jozefa Chrobáka a Jarmily Podzimekovej-Mráčkovej. A na návrží v Klaku v hornej časti dediny je obnovený monument na pamiatku umučených obyvateľov od sochára Jána Hučka. Na oboch pamätníkoch je menoslov povražených. Smutná štatistika uvádza, že najmladšie dievčatko malo tri mesiace a najstaršia žena osemdesiatštyri rokov.

HUMORESKA

Natrápili sa Paľko Dobšínský, Samuel Czambel, Božena Němcová, bratia Grimmovci či Andersen a ďalší, kým pozbierali, upravili, napísali a vydali množstvo rozprávok pre milé malé detičky. Mamičky deťom, staré mamy vnúčencom rozprávali, čítali povesti, deti si v duchu predstavovali zľú kráľovnú, dobrú princezničku, vikolaka či hrozného čarodejníka. Potom prišiel Walt Disney a vlastným predstavám urobil koniec. Staré mamy stlačia ovládač, väčšie deti to zvládnu samé. Cez videohry vojdu do deja vymyslených hororových príbehov a zvonec – rozprávke je koniec...

Takže Walt Disney a ďalší tvorcovia filmov nám raz a navždy ukázali, ako vyzerala Snehulienka a jej sedem malých kamarátov. V dabingu sa použilo

meno používané našimi starými mamami. Keďže v období pred sto a niečo rokmi sa ešte nepotovala „korektnosť“, mohli si dovoliť krásnu polosirótku nazvať podľa vlastných predstáv Snehulienka. A to sme my Slováci ešte

korektný je aj vtip, ktorý sa o Snehulienke u nás rozpráva – že bola prekrásna. Vlasy čierne ako uhol, oči modré ako nebo a nos od vína červený ako paradajka.

Maďarom môžeme závidieť či zaželať kadečo, ale ich staré

mohla uraziť. V koži režiséra by som potom nechcel byť, o tom by mohol rozprávať novodobú rozprávku tenisový rozhodca.

Tvorcovia hlavných večerných programov v televízii, čiže reklám, už si dôležitosť korektného podá-

S tými rozprávkami treba čosi konečne urobiť

mali šťastie, že naše babičky zvolili farebne neutrálne meno. Sneh už v niektorých oblastiach Slovenska hrá všetkými farbami. Od klasickej bielej po temnú čiernu. Keď moderný korektný pokrokový umelec (nijaké mená) sa rozhodne vo filme postavu Snehulienky obsadiť napríklad tenistkou Serenou W., vždy môže povedať – choďte si pozrieť sneh v okolí elektrárne Nováky. Navyše v rámci globálneho otepľovania možno sneh vôbec nenapadne. Farebne

mamy si zakoleďovali o veľký problém. Orbán a maďarski jazykovedci môžu v predstihu začať riešiť práve Snehulienku. Európsky parlament už začal konanie proti maďarskému ani neviem čomu. V rámci ťaženia proti nemu aj za pomoci našich troch europoslancov určite v europarlamente odhľadá aj túto hroznú nekorektnosť. Maďarské babičky nazvali Snehulienku „Hófehérke“, približný preklad Snehobieločka. Bieločka? To sa nenosí. Aj Serena by sa

vania skutočnosti uvedomili. Televízna rodina v reklame sa skladá z viacfarebných členov. V Dobšínského časoch by manžel za to svoju drahú manželku prinajmenšom vyhnal z domu. Alebo ju zaradil medzi týranú každú piatu ženu. Ani to sa už nenosí. Ženu alebo chlapa, alebo ono.

Preto aj naše knižkupectvá by mali potíchu začať sťahovať z predaja Prostonárodné slovenské povesti. A literáti pracovať na ich skorektnení. Vlk je chránený

zvíra. Nahraďte ho mandelinkou. Poľovník má pušku a nôž. Pušku a nôž nahraďte rapkáčom a fotoaparátom. Ľudí, čo v rozprávkach skameneli, odviezť do depozitára, prípadne oživiť. Lebo by ešte na nich vyliezol nejaký umelecky nadaný agalmatofil či statuofil. Pre tých, ktorí nepoznajú psychiatrické termíny, človek sexuálne lúbiaci socha a figuríny. Dej rozprávky by potom asi šiel iným smerom.

Ako vidno, práce dost pre celú generáciu spisovateľov a jazykovedné ústavy. Keď to zvládnu, budúce generácie budú korektné odmalička alebo skončia na psychiatrii, alebo v base. Tvorca amerického filmu Idiocracy to predvídal. Kto ho daboval, urobil chybu, keď použil preklad Absurdistan. Idiokratická by bol výstižnejší názov i terminus technicus. Treba si ho pozrieť. Rok 2500 sa len zdá, že je ďaleko.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Emeritný arcibiskup Ján SOKOL so želaním vernosti Bohu, Cirkvi a národu Život Krista sa zračí vo vašom živote

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Štefan KAČENA

Vari do žiadneho zo súčasných hierarchov Cirkvi tak nebudú liberálne médiá ako do emeritného arcibiskupa Jána SOKOLA. Dôvod je viac než jasný – je zástancom prísnej morálky v Cirkvi, kresťanských hodnôt a národného sebavedomia. Životné jubileum osemdesiatpäť rokov oslávil 9. októbra a 12. mája uplynulo tridsať rokov od jeho biskupskej vysviacky. Je prvým a jediným rímskokatolíckym arcibiskupom – metropolitom na Slovensku. Bol v parlamente počas hlasovania o Deklarácii o zvrchovanosti Slovenskej republiky i hlavným celebrantom na svätej omši v Dóme sv. Martina prvého januára 1993. Svoju česť po nástupe Róberta Bezáka za trnavského arcibiskupa musel obhajovať pred súdom, ktorý vyhral. Ako kaplán v bratislavskom kostole Blumentál sa stal podozrivou osobou pre ŠtB. Spolupracoval s biskupom Pavlom Hnilicom v emigrácii, ktorý o ňom povedal, že v čase totality bol najodvážnejší, najúčinnejší i najobetavejší z jeho kontaktných ľudí. O svoje spomienky na prežitú roky sa podelil s našou redakciou.

• **Po maturite v roku 1953 ste sa hlásili do kňazského seminára. V tom roku prejavilo záujem o kňazské povolanie tridsať uchádzačov, prijatých mohlo byť dvanásť. Hlásili ste sa teda o štúdium za kňaza v období, keď režim tvrdo prenasledoval Cirkev. Čo vás viedlo k tomuto rozhodnutiu?**

Každé povolanie, aj kňazské, má iný motív. Mňa nikto nenabádal, aby som sa stal kňazom. Prišlo to akosi spontánne. Dokonca po tom, ako mi prišla myšlienka založiť si rodinu. Miništroval som v rodných Jacovciach, chodil som na májové i októbrové pobožnosti a osem rokov som dochádzal do gymnázia v Topolčanoch. Už v treťom ročníku gymnázia som pochopil, že kňazstvo je zrejme moja cesta.

• **V tom čase ste mali iba päťnásť rokov. Ako to dopadlo?**

Napísal som list na vymyslené meno do malého seminára v Trnave. O niekoľko dní mi prišla odpoveď, že také meno sa u nich nenachádza a z listu nie je jasné, o čo mi vlastne ide. Odporučili mi, že ak chcem byť prijatý, aby som si napísal žiadosť. Hneď som tak urobil. Žiadosť som poslal a nikomu som o tom nepovedal – ani rodičom, ani pánu dekanovi, ani pánu kaplánovi. O niekoľko týždňov som išiel popoludní ako každú nedeľu na litanie a pán kaplán mi v sakristii povedal, že pán dekan sa chce so mnou rozprávať po litániách. Povedal mi: „Podal si si žiadosť do malého seminára, ale tajní zobrali všetkých rehoľníkov, teda aj saleziánov, ktorí spravovali diecézny malý seminár v Trnave. Zrušili ho. Je možné, že Pán Boh ti to chce splniť neskôr.“ To si pamätám, akoby to bolo dnes.

• **Napokon ste sa predsa dostali na štúdium teológie.**

Ale vôbec to nebolo jednoduché. Predstavte si, že nebolo možné napísať, že chcete ísť študovať teológiu. Automaticky by vás nepripustili k maturite. Keďže na teologickej fakulte sa štyri semestre prednáša filozofia, do prihlášky na vysokú školu som napísal, že idem študovať filozofiu.

• **To vám niekto poradil?**

Nikto, Pán Boh to riadil. Keď som zmaturoval, išiel som na pohovory. Bolo nás asi tridsať plus deväť kurzisti. V tom čase boli na mnohých stredných školách ročné kurzy zamerané na to štúdium, na ktoré ste sa hlásili. A tí uchádzači mali prednosť. Ale len na tú školu, na akú bol kurz zameraný. Pohovory som urobil, čas letel a papier neprichádzal. Okolo 15. septembra 1953 som sa vybral do Trnavy na biskupský úrad zistiť, či som prijatý. Povedali mi, že nedostali zoznam prijatých študentov. Tak som sa vybral do Bratislavy. Na dvore teologickej fakulty sa prechádzali traja kňazi a jeden laik. Opýtal som sa ich, či som bol prijatý. Išiel sme do kancelárie a tam som sa dozvedel, že som nebol prijatý. Skoro som odpadol. Vzápätí mi však povedali, že keby niekto neprišiel, mám šancu. Vrátil som sa domov,

ale o týždeň som sa bol znova na fakulte pýtať, či si to niekto nerozmyslel. Poradili mi, aby som išiel do Slovenského úradu pre veci cirkevné za pani Málkovou. Ani tam som nepochodil. Že už tak či tak pošlú mi oznámenie. V pondelok idem na poštu, nič. V utorok mi poštarka hovorí, už vás tu niečo čaká. Otvorím obálku: Nastúpiť ihneď a bolo to 25. októbra 1953. Nastupoval som teda dodatočne a bolo to dosť komplikované, lebo vtedy sme si museli do seminára doniesť všetko svoje: periny, posteľnú bielizeň...

• **Sen sa vám teda splnil, už vám nič nestálo v ceste za kňazstvom?**

Zdanlivo nie. V poslednom ročníku som sa stal hlavným ceremoniarom a z toho mi vyplývala povinnosť na Mikuláša robiť úlohu sv. Mikuláša. Vo svojom mikulášskom príhovore som povzbudzoval mladších bohoslovcov, aby si brali príklad od starších.

Krátko pred odchodom na vianočné prázdniny mi oznámili, že pán tajomník Kvasnička sa chce so mnou rozprávať. Išiel som za ním a on začal, že keď som mal príhovor na Mikuláša a povedal som, že si majú mladší bohoslovci brať príklad od starších, či si myslím, že je to tak. Ja som odpovedal, že aspoň tak by to malo byť. Potom ešte na niečo narážal a povedal mi: „Pán Sokol, ešte nemusíte skončiť, keď skončíte nemusíte byť vysvätený, a keď budete vysvätený, nemusíte dostať súhlas.“ Vtedy som pochopil, že tak ako sa sťažovali na Ľuba, sťažovali sa aj na mňa. Neviem, kde som nabral tú silu, keď som mu povedal: „Pán tajomník, ja sa vášho vyhrážania nebojím, som robotnícky káder.“ A keď som vychádzal z miestnosti, vyšmykli sa mi dvere z rúk a pribuchli sa. Čakal som, čo bude. Mal som smutné Vianoce, ale nakoniec všetko dobre dopadlo. Naša farnosť dostala oznámenie, že k 1. júlu 1957 nastupujem do Šurian.

• **V Šuranoch ste sa dlho neohriali, nasledovali Levice a bratislavský Blumentál, kde ste prišli v decembri 1959. Ako si spomínate na tie roky?**

Pre kňazstvo som žil telom i dušou. Nikdy som nemal krízu, problémy áno, bez toho to nejde, nebol by som normálny. Ale nikdy som si nepomyslel, že som sa vo výbere povolania pomýlil. V Šuranoch jeden z predchádzajúcich kaplánov Boris Travenec, ktorý bol apoštolsky zanietený, vytvoril na filiálke Nitriansky Hrádok spoločenstvo mladých, ktorí sa stretávali. Tiež som chodil medzi nich. Jedného z nich v septembri zatvorili, neviem prečo, a robili u neho domovú prehladku. Jeho manželku vyšetrovali

TRNAVA je slovenský „malý Rím“, je jedným z dôležitých duchovných centier našej krajiny a tiež sídlom arcibiskupstva, na čele ktorého v rokoch vzniku štátu stál arcibiskup Ján Sokol.

skoro celú noc. Po návrate domov mi povedala, že najväčší záujem mali o mňa. Že sa jej pýtali, kto ma vedie. Takže bol som tam jeden a pol mesiaca a už sa o mňa zaujímali.

• **V Leviciach to už bolo bezproblémové?**

Tam som pomáhal zvonit', keď zomrel pápež Pius XII., hoci to štát zakázal. Ale nič z toho nebolo. Bol som tam dvadsať mesiacov a v decembri 1959 ma poslali do bratislavského Blumentálu. A ja som Bratislavu nepoznal.

• **Ako to, veď ste v Bratislave študovali?**

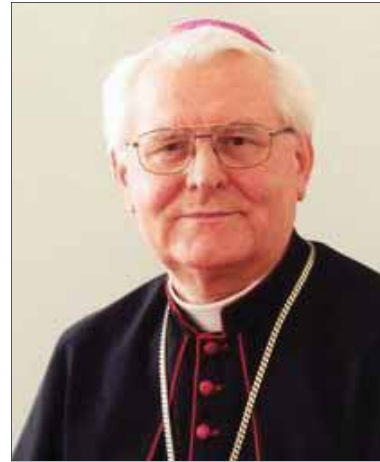
Ale my sme nemohli vonku voľne chodiť.

• **To bolo štátom nariadené?**

Nie, zo strany Cirkvi. My sme mali prísnu disciplínu. Mohli sme chodiť len na určité miesta. V Blumentále som sa stal obľúbeným svedníkom, zrejme preto, že som sa veriacim venoval. Chodili za mnou vysokoškolsky vzdelaní i jednoduchí ľudia...

• **A nechali vás na pokoji?**

Ako sa to vezme. Učil som štrnásť hodín týždenne náboženstvo. Ale len do roka 1962, potom ho zrušili. V Bratislave sa mohlo vyučovať iba na troch školách. Mal som šťastie, že si ma obľúbil môj šéf Ladislav Mogyoróssy. Bol mierny, ale mal cirkevného ducha. Na duchovných cvičeniach v Piešťanoch som sa dozvedel, že ma majú preložiť. Povedal som mu to a zariadil, že som zostal. Bol som rád, lebo som získal skupinu mladých ľudí, ktorých som sa usiloval usmerňovať v živote. Keď mali chlapi okolo dvadsaťsedem až dvadsaťosem rokov, povedal som im, že očakávame od nich katolícke manželstvá a rodiny.

Matica slovenská ocenila v roku 2010 zásluhy a postoje arcibiskupa Jána SOKOLA najvyšším vyznamenaním – Zlatou medailou

• **Kde ste sa s nimi takto zhovárati?**

Keď prišli na faru. Raz mi jeden z nich povedal, no hej, vy nám stále zdôrazňujete, že sa máme zoznamovať s našimi dievčatami, ale kde? V PKO? A toto mi vnuklo myšlienku, dať mladých dokopy. Keď som mal narodeniny, meniny pripravil som pohostenie a zišlo sa nás sedemnášť. Potom sme takto spolu oslavovali i promócie a naša skupina sa rozrástla na dvesto-tristo ľudí.

• **To určite neuniklo pozornosti ŠtB?**

Ajaj, strašne nás sledovali. Vyšetrovali viacerých z našej skupiny. Odovzdávali sme si informácie, radil som im nehovoriť nijaké mená, tvrdiť: neviem, nepamätám... Aj mňa ikrát predvolávali na Februárku. Mons. Formánek mi raz povedal, že kvôli mne má problémy, lebo mu referovali, že chodím do baru. Náš spolk sa totiž volal Kačabar a niekto si to vysvetlil po svojom. V roku 1964 prišiel prípis, že už je možné deti prihlásiť na náboženstvo, ale nesmie sa to oznámiť na nástenkách. No a my sme si povedali, že to zamotáme do kázy. Aj sme to takto urobili, ale o tri či štyri dni ma volal tajomník, „Pán Sokol, budeme žiadať najprísnejší trest. A ja mu na to: „Ale pán tajomník, v oznamoch predsa nič nebolo.“ A hovoril som pravdu.

• **Ale napokon vás predsa z Blumentálu preložili.**

Lebo strana sa neuspokojila s tým, že nikto nebol postihnutý a silou-mocou chceli získať priznanie. Skúsili to po cirkevnej linke, ale znova som hovoril len to, čo predtým. Aby ma naši ochránili pred väzením, rozhodli sa, že ma preložia. Ibaže biskup Ambróz Lazík bol v Ríme na koncile, takže príkaz nemal kto podpísať. Stalo sa tak až v marci 1966, keď sa vrátil domov. Potom vo veľkonočnom týždni navštívil našu faru v Štúrove a pýtal sa ma, či som sa odhlásil, keď som odchádzal z Bratislavy. Prikývol som že áno a on sa ma ďalej pýtal, čo mi povedali. Vravím – nič, len ako sa mám a či som spokojný. A biskup – nič viac? Veď vás chceli zavrieť.

• **Prišiel rok 1968 a vy ste sa stali na dva roky prefektom v bratislavskom kňazskom seminári. Prečo len tak krátko?**

Na jeseň '68 už mohol biskup vymeniť predstavených v seminári, ale prišla konsolidácia, museli sme všetci štyria odísť. Mohli sme ostať, ale iba ak podpíšeme. Stretnúť sme sa mali v pasáži za Manderlákom. Ja som nešiel. Tak ma dali za kaplána do Serede. Na farára som nedostal súhlas. Až neskôr, podmienčne, vraj podľa toho, ako sa budem správať. V roku 1983 ma chcel biskup Július Gábriš do Trnavy. Nedostal som súhlas. Neskôr biskup Gábriš aj bez súhlasu vymenoval konzultora. Bolo nás sedem, keď v roku 1987 zomrel a mňa zvolili v druhom kole. Pre štát som nebol vyhovujúci, ale pápež Ján Pavol II. mi poslal tele-

gram a uznal ma za zvoleného administrátora diecézy.

• **V období normalizácie sa začala vaša spolupráca s otcom biskupom Pavlom Hnilicom, ktorý pôsobil v Ríme v emigrácii. Ten na vás spomínal, že ste boli tým kňazom, „ktorý bol z mojich kontaktných ľudí v čase totality najodvážnejší, najúčinnejší i najobetavejší“. Spomenul miesta v zahraničí, kde ste sa stretávali, aby prevzal od vás diskrétnu správu a naopak aby mohol poslať domov odkazy i pomoc. Aká to bola doba?**

Bola to doba programovo ateistická. A to sa prejavovalo vo všetkých oblastiach pastorácie kňaza. Obmedzovali výkon kňazov tým, že nedávali súhlas na pastoráciu, sám som to pocítil.

• **Vladimír Mečiar a Ivan Gašparovič práve vás pozvali na akt vyhlásenia zvrchovanosti Slovenskej republiky. Prvého januára 1993 ste v Dóme sv. Martina Božím požehnaním vystrojili druhú Slovenskú republiku do života a na tom istom mieste ste požehnali aj jej prezidenta Michala Kováča. Fakticky ste prijali úlohu duchovného otca Slovenskej republiky v značne nezhodnom prostredí. Nebáli ste sa?**

To je jedno moje veľké plus, že nemám pocit strachu. Ale niektorí mladí to tak neberú. Hovorím im, čo máte strach? Život Krista sa musí zračiť aj vo vašom živote.

• **Ale nikomu sa nechce na kríž.**

No áno, nie je to nič príjemné. Bol som v parlamente, aj keď sa hlasovalo o deklaráciu. Keď prvý z poslancov za KDĽH vstal a povedal: „Som proti deklarácii,“ ja som tam sedel a neveril vlastným ušiam. Hlboko som si vzdychol: „Pane Bože, to hádam nie je pravda.“ Raz prišiel František Mikloško k Dominikovi Tóthovi a ten mu vyčítal, že čo ste to pobil? A Mikloško mu povedal, my sme sa báli, aby sme po troch mesiacoch nemuseli ísť s prosíkom do Prahy. Kde je tu logika?

• **Po vymenovaní vášho nástupcu arcibiskupom Róberta Bezáka sa opäť začala obdobie prenasledovania. Prišli útoky zo strany médií a svoju česť ste si museli brániť pred súdom. Súdny proces trvá už desať rokov a ešte stále nie je definitívne uzavretý. Ústavný súd SR uznal vaše právo na ochranu cti a dobré meno a vrátil prípad na Okresný súd do Trnavy. Veríte v spravodlivosť?**

Súdny proces, ktorý inicioval bývalý arcibiskup Róbert Bezák, je právoplatne ukončený v môj prospech. Ja som podal žalobu na Štefana Hriba a vydavateľstvo W Press, ale mám obavu, že to budú ťahať dostratená. Napriek tomu, že ÚS SR uznal moje námietky.

Modlím sa za to, aby sudca čím skôr vytyčil pojednávanie a aby zvíťazila pravda.

• **Počas svojho života ste boli svedkom rozličných útokov na Cirkev. Čo ju v súčasnosti najviac ohrozuje?**

Momentálne liberalizmus a určitá nedisciplinovanosť niektorých hierarchov aj kňazov. Ešte si mnohí pamätajú z minulého režimu, koho pozývali do rozhlasu? Kňazov z Pacem in terris. A dnes? Len si všimajte, kto je dnes v médiách.

• **Čo zažaláte čitateľom SNN k Vianociam a do nového roka?**

Modlím sa, aby prežili Vianoce s vierou, aby sa malý Ježiš zrodil v ich srdciach pri svätom prijímaní. Tiež v dobrom zdraví a optimizme, s pokojom v duši a s pokojom v rodinách, aby ich Božie požehnanie sprevádzalo v novom roku pod ochranou Panny Márie, ženy viery. Aby vytrvali a zostali verní Bohu, Cirkvi a národu.

Prečo trinásť kysuckých drotárskych rodín kúpilo majer baróna Kürthyho v Kiseccete Životom zdrôtovaný príbeh navrátilcov spoza Ipla

Ján JANČOVIC – Foto: autor a archív autora

Život a prácu slovenských drotárov z okolia Javorníkov plasticky zobrazil vo svojom výbornom diele *Svetom moje svetom* slovenský spisovateľ Vladimír Ferko. V stredu tejto „Drotárie“ vo Veľkom Rovnom sa začína aj príbeh vystaňovalcov, ktorí v období dozývajúcej rakúsko-uhorskej monarchie hľadali šťastnejší život na Dolniakoch na terajšom území Novohradskej župy v Maďarsku.

Pracovitosť zakladateľov rodu bola zárukou, že aj v cudzom prostredí sa vedeli presadiť a čoskoro sa stali váženými i majetnými občanmi.

Bavliškovci a Cisaríkovci tiež patrili k tým kysuckým rodinám, ktoré poslúchli turzovského farára a vystaňovali sa do Novohradskej župy v Maďarsku.

Národne uvedomelí Bavliškovci boli aj v Pešti všade, kde sa čosi slovenské dialo – nechýbali ani medzi divadelnými ochotníkmi.

Slováci v maďarskom prostredí nachádzali oporu najmä v Pešťbudínskom katolíckom delníckom (robotníckom) kruhu, kam od začiatku prichádzali aj kysuckí drotári.

V osade U Bachroních, patriacej do katastra obce Veľké Rovné, žilo počas prvej svetovej vojny sedem rodín – Olšíňkovci, Svítkovci, Zelení, Bavliškovci, Čikotovci, Šebenoňovci a Cisaríkovci. V týchto končinách odnepamätí bývalo zvykom, že v tomto chudobnom kraji sa celoročne v domoch po samotách zdržiavali väčšinou ženy a deti. Muži s krošňami na chrbte vandrovali po svete a pred zánikom monarchie všetci vekom mladší narukovali a bojovali na frontoch prvej svetovej vojny.

■ TRINÁSŤ RODÍN

Aj z drotárskej rodiny Bavliškovcov v roku 1917 syn Jozef narukoval k povestnému 71. pešiemu pluku do Trenčína a tiež stál v nastúpenom rade v júni 1918 v Kragujevci, keď zastrelili štyridsiatich štyroch slovenských vojakov za vzburu. Otec Bavlišík, ktorý mal už dosť vandrovyky po svete, zatúžil po vlastnej úrodnejšej zemi. A keď farár v Turzovke v kostole vyhlásil, že hladu v tejto hornej časti Uhorska možno čeliť aj vystaňovaním sa, a odporučil im aj miesto – dedinu Kiseccete ležiacu na ľavej strane Ipla v terajšom Maďarsku. V tom čase tu bol na predaj majer a na farárovu radu sa trinásť rodín z Veľkého Rovného, z Turzovky, zo Zákopčie a z Vysokej solidárne rozhodlo odkúpiť celý majetok baróna Kürthyho a natrvalo osídliť miesto s úrodnejšou zemou. Takto čisto maďarská obec v južnej časti Novohradskej župy dostala nových obyvateľov z viacpočetných rodín s nezvyčajnými priezviskami pre starosadlíkov – Cisarík, Bavlišík, Husárik, Pišteček, Sčúrik, Slíž, Kultán, Soviear, Polka, Šamaj, Zbončák, Salaj, Poláček, Golis...

„Keď sme odišli z našej rodnej osady, ostatní tri dni za nami plakali,“ zaspomínala si na časy vystaňovania Anna Bavlišiková, rodená Cisaríková, v roku 1987. Narodila sa v roku 1898, a keď odchádzali do tohto neznámeho a cudzieho kraja, bola už dospelá. Bola ešte slobodná a išlo jej na devätnásť rok. V roku 1921 sa vydala v Kiseccete za krajana a spoluosadníka Jozefa Bavlišíka, ktorý ešte z rodného kraja chodil po „drotárke“. V Rakúsku sa vyučil aj za másiara a doma bol zase známy ako hudobník. Rodičia Anny Bavlišikovej Cisaríkovci boli v osade, ale i vo Veľkom Rovnom známi ako „všemajstri“, lebo otec popri gazdovstve bol aj stolárom, aj laickým lekárom a matka vyhľadávanou kuchárkou i pôrodnou babičkou.

■ ZA NOVÝM DOMOVOM

Do Kiseccete prišli Cisaríkovci desiat – jedna dievka a deväť chlapcov. Staršia Katuša sa vystaňovala za prácou do USA ešte z Veľkého Rovného. Rodina Cisaríkovcov bola v blízkom príbuzenstve aj s rodinou Jozefa Belona, ktorý býval v osade Solné a ktorý sa z vandrovného drotára vypracoval na podnikateľa, mal firmu Belon v Tiflise (dnešné Tbilisi) a pobočky v ďalších mestách.

Anna Bavlišiková-Cisaríková vychodila štyri triedy v rodnom kraji v laznickej škole Pod Ivorom, kde pešo každý deň dochádzala štyri kilometre. Po vychodení štyroch zim už ako maloletá slúžila v Hrkovciach v najbližších rodinách. Pri mojom stretnutí s ňou obraz vystaňovania mala natrvalo vrytý v pamäti. Aj keď jej už počas nášho stretnutia v Hrkovciach išlo na deväťdesiaty rok, pamätala sa aj na podrobnosti zo sťahovania.

Trebárs i na to, že rodina sa na konštruktívnych vozoch dopravila do Turzovky na železnicu, a keď na vagóny naložili všetok svoj majetok, vydali sa na cestu za novým domovom. Keď prišli do cieľa, vystupovali z vlaku a z vagonov vykladali imanie, domáci Maďari sa na nich pozerali ako na nejaké čudo, nerozumeli ich reči, aj ich oblečenie a množstvo detí spôsobovali u starosadlíkov údiv. Kým zo začiatku osídlili len obytné časti majera, neskoršie si všetci začali stavať domy aj v obci. Postupne v tejto novej komunite vznikali ďalšie slovenské manželstvá a rodili sa slovenské deti. Do školy chodili v obci, ale vyučovalo sa len v maďarčine...

■ PRVÁ SVADBA

Prvá slovenská zdvojená svadba v Kiseccete bola posledný januárový deň v roku 1921 a ženichmi boli Jozef Bavlišík a spomínaná Anna Cisaríková. Svadobníkov na tejto slovenskej svadbe zabávala v tom čase v okolí najchýrnejšia cigánska kapela D. Rigu z Romháňa, ktorá rovnako dobre vedela nôtii popri maďarských i slovenských piesňach. V manželstve Bavlišikovcov sa potom narodilo päť detí – štyria chlapci a jedno dievča. Jeden chlapec im v Kiseccete zomrel. Kým bývaly drotár – najstarší Bavlišík hospodáril na zakúpenej pôde, novozžená Bavlišík sa hneď po svadbe vybral za prácou do Budapešti. Pokračoval v drotárskom remese svojich predkov, keď pracoval v drotárskej dielni Jozefa Baranca a tiež ako vandrovný remeselník. Keď sa v tomto veľkomeste zomhol, v roku 1935 sa za drotárskym remeselníkom Jozefom Bavlišikom odsťahovala do Budapešti aj manželka s deťmi. Novopostavený

dom z nabijanej hliny v Kiseccete dali na desať rokov do prenájmu. V Budapešti získali dom v slovenskej robotníckej časti, ktorý sa nachádzal v VIII. obvode. Otec Jozef Bavlišík pracoval ako vandrovný remeselník drotár, ktorému pridelili číslo 18. Po roku pobytu aj najstarší syn Jozef sa začal v súkromnej firme bratov Vozilovcov učiť za automechanika. Popri náročnej práci sa aktívne zapájali do kultúrneho života budapeštianskych Slovákov. Spolu s otcom sa stali aktívnymi členmi Slovenského remeselnického kultúrneho spolku, ktorý v Budapešti vznikol už v roku 1902, a rovnako sa zúčastňovali na kultúrnej činnosti spolku s názvom Pešťbudínsky katolícky delnícky kruh (v štyridsiatych rokoch minulého storočia slovo delnícky bolo zmenené na robotnícky). Tento kultúrny spolok vyvíjal v medzivojnovom období veľmi zásluhnú národnú činnosť medzi slovenskými robotníkmi v hlavnom meste Maďarska, predovšetkým v oblasti kultúry. Aktívny bol najmä divadelný krúžok a potom aj spevok a tanečný súbor.

■ UVEDOMELÍ SLOVÁCI

Rodina Jozefa Bavlišíka bola všade, kde sa niečo slovenské v tomto veľkomeste dialo. Veď tam žili ešte ďalšie tisíce uvedomelých Slovákov. Obsadzovali divadelné hry ako herci, spievali, hrali na hudobné nástroje a tancovali. Svedčia o tom i zachované vzácne fotografie, ktoré dokresľujú vtedajšiu činnosť slovenských robotníkov v Budapešti. Okrem kultúrneho spolku boli slovenskí drotári združení vo Vandrovnom remeselníckom spolku. Z fotografií možno vyčítať, že bol v ňom Ľudovít Bielik, Ján Salaj, Jozef Bavlišík, Jozef Baranec,

Ján Zbončák, Peter Slíž, Jozef Bialko, Vojtech Hirš, Jozef Cisarík – predseda spolku, Štefan Gavlas – podpredseda, Jozef Salaj, Ignác Vlček, Demeter Korista a Jozef Husárik.

Smutné udalosti druhej svetovej vojny zastihli takmer všetkých v Budapešti. Rodina Bavlišikovcov tu zostala až do skončenia vojny. Jozef Bavlišík mladší narukoval a po skončení vojny pracoval na Spojeneckom vojenskom súde v Budapešti ako vodič a tlmočník. Obidvaja sa po vojne za svoj antifasistický postoj stali poprednými funkcionármi Krajinského výboru Antifasistického frontu Slovanov v Maďarsku.

■ PRÍCHOD DO HRKOVIEC

Po skončení druhej svetovej vojny sa v roku 1945 rodina Bavlišikovcov vrátila do svojho domu v Kiseccete. V rámci výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a Česko-Slovenskom sa z Kiseccete v roku 1948 po tridsaťročnom pobyte v Maďarsku vrátila celá rodina do rodnej vlasti. S rodičmi prišli aj deti – synovia Jozef, Štefan a Ľudovít a dcéra Anna. Spolu s nimi sa vrátili aj ďalšie slovenské rodiny – Husárikovci, Golisovci, Petrežalovci, Zacharovci, Gaviarovci, Grendárovci, Koristovci, Salajovci, Pištekovci, Sčúrikovci, Slížovci, Palkovci. Za svoj nový domov si vybrali blízke miesto na druhej – pravej strane Ipla v malej dedinke pri Šahách v Hrkovciach.

■ HRKOVSKÁ PAMÄTNICA

Krátka zmienka o ich prisťahovaní sa nachádza v nedávno vydanéj pamätnej publikácii s názvom *Obec Hrkovce na brehu Ipla 1156 – 2006*, autorom ktorej je László Tipary. Pod titulkom *Tí, ktorí sa sem prisťahovali sú uvedené mená manželov, dievčenského mena manželky a miesta ich narodenia*. Viacerí z nich sa narodili ešte na Slovensku v obciach Veľké Rovné, Dolné Pole, Zákopčie, Čadca, Ráztočné, Podvysoká a Turzovka. Do Hrkoviec sa prisťahovalo dvadsať slovenských rodín z Kiseccete (Novohrad) a sedemnaásť rodín z Márianosztry (Pešť). Príchodom týchto Slovákov sa značne zmenila národnostná štruktúra obce. Akoby autorovi táto skutočnosť prekážala, keď v krátkom texte namiesto zaznamenania ich prínosu v povojnovej histórii obce sa usiluje ich príchod charakterizovať v negatívnom svetle a doslova hanlivo. Okrem iného napríklad uvádza: „V zmysle svojich práv požadovali slovenské omše, ale nevedeli sa modliť po slovensky. Po omši ich kanonik učil modlitby.“ Toto tvrdenie Slováci v Hrkovciach pri mojom rozhovore s niekoľkými, odmietli, veď mnohí z ich starých rodičov sa pred vystaňovaním do Maďarska v roku 1917 narodili a žili na Slovensku. A keď sa našiel jednotlivec z navrátených mladších Slovákov narodených už v Maďarsku a nevedel sa modliť po slovensky, to potom jasne vypovedá o tom, že aké národnostné práva mali Slováci pred povojnovým prisťahovaním v Maďarsku. Povedzme v Kiseccete, kde si Slováci postavili nové domy a vytvorili celú ulicu, žili desiatky školopovinných detí a ani jedno nemalo možnosť učiť sa v slovenskom jazyku. A dospelí o slovenských omšiach mohli iba snívať a svoje deti boli nútení učiť rodnému jazyku iba v súkromí, aj to s obavami. Nebyť repatriácie hrozila im úplná asimilácia. Autor obecnej pamätnice si pravdepodobne neuvedomil, že v snahe pohaníť prisťahovaných Slovákov z Maďarska obžaloval vlastne maďarskú národnostnú politiku za národnostný útlak Slovákov v Maďarsku, čo bol tiež dôvod, prečo sa Slováci v povojnovom období vracali do starej vlasti.

V tomto roku sme si pripomínali sedemdesiate výročie ich návratu do vlasti svojich predkov. Aj keď už väčšina najstarších navrátilcov nežije, ich potomkovia, ktorí obývajú rôzne regióny Slovenska, si užívajú plnohodnotný národný život. To platí nielen u detí a vnukov Bavlišikovcov, ale aj u všetkých, ktorí sa spolu s nimi v „osmičkovom roku 1948“, teda pred sedemdesiatimi rokmi, vrátili spoza Ipla.

ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

Jedna z najslávnejších snímok vojnových fotografov a jej hlavný hrdina – seržant Michal STRENK

Pred rokom 1989 o Michalovi Strenkovi nevedel nikto ani v jeho rodnej obci Orjabinia blízko Starej Lubovne. Pritom to bol najznámejší seržant americkej armády. Keď po ťažkých bojoch výsadky námornej pechoty USA obsadzovali japonský ostrov Iwo Jima, viedol 23. februára 1945 vojakov zo svojho

Seržant z Jarabiny

družstva na najvyšší vrchol vyhasnutej sopky Suribachi, kde vztýčili víťaznú zástavu. Fotoreportér agentúry Associated Press Joe Rosenthal zachytil tento okamih na snímke, ktorú odborníci označili za najpôsobivejší fotodokument o bojoch Američanov v Tichomorí. Po vojne získal za túto fotografiu najprestížnejšie novinárske ocenenie Pulitzerovu cenu.

Stala sa tiež predlohou na poštovú známku, ktorú v USA vydali 11. júla 1945 na počesť víťazstiev amerických vojakov na bojiskách druhej svetovej vojny. Poslúžila sochárom Felixovi de Weldon, ktorý podľa nej vymodeloval dvadsaťštyri metrov vysoký monument a verne doň vkomponoval šesť takmer desaťmetro- vých postáv príslušníkov námornej pechoty, ktoré odliali zo ston bronzu!

Jeden z bojovníkov s insigniami seržanta, uprostred a takmer zakrytý spolubojovníkmi, má na opätku topánky vyryté meno MICHAEL STRANK. Za ním vľavo vzadu so zdvihnutou rukou k žrdi stojí Ira Hayes, arizonský Indián z kmeňa Pimov. Pred Strankom dvíhajú ťažkú kovovú žrd vľavo strelci Frank Sousley, Rene Gagnon a John Bradley. A vpredu zohnutý k zemi sa Harlon Block namáhavo pokúša zabodnúť koniec tyče do skalnatého podlažia na okraji krátera.

Strank, Block a Sousley nikdy slávnú fotografiu nevideli. A ani netušili, že sú slávni. Zahynuli ešte na ostrove – ako tisíce ich bojových druhov – nedlho po tom, ako mladý frontový fotograf stlačil spúšť fotoaparátu. Oslavovanými národnými hrdinami sa stali Bradley, Hayes a Gagnon...

Na odhalenie pamätnej tabule Michaelovi Strankovi vo Franklin Borough prišiel v roku 1986 už len John Bradley. Je na nej text: „Michael Strank bol najstarší a mal najvyššiu hodnotu zo šiestich mužov, ktorí vztýčili americkú zástavu na Iwo Jima.“

Azda najväčší vojnový pomník na svete na Arlingtonskom cintoríne vo Virginii blízko Washingtonu slávnostne odhalil prezident Dwight D. Eisenhower 10. novembra 1954 k desiatemu výročiu skončenia druhej svetovej vojny. Prezident John F. Kennedy v roku 1961 rozhodol, že na ňom bude neprestajne viať americká zástava...

Michala Strenka tu pochovávali 19. januára v roku 1949. Na náhrobkú má vytesané miesto pôvodu: Pensylvánia.

(se)

Branislav ILKOVIČ: Zástavy dedov a otcov majú hrdo dvíhať potomkovia Iwo Jima pod Ľubovnianskym hradom

Emil SEMANCO – Foto: archív Neziskovej organizácie Michala Strenka

V skanzene pod Ľubovnianskym hradom návštevníkov najviac priťahuje drevený Kostol sv. Michala archanjela z Matysovej. Tí, čo chcú vedieť viac o tom, ako žili ľudia pod Spišskou Magurou, zájdu aj do ďalších typických obydlií, ktoré sem umiestnili. Poprivážali ich z celého regiónu, aby v historickej expozícii ukázali život richtára, majetnejšieho sedliaka i obyčajného pastiera, remeselníka, kováča, mlynára i tvrdého horala, ktorého bieda neraz vyhnala za prácou do sveta. Je tu aj domec z Jarabiny, ktorý v tridsiatych rokoch minulého storočia obývala rodina Vasiľa Jasenika. V chalupe nainštalovali expozíciu drotárstva, ktoré živilo nielen jej majiteľa, ale aj ďalších Jarabinčanov, Kamienčanov, Stráňančanov a Lipničanov.

Kto si pozornejšie prečíta sprievodný text k výstavke, nemôže prehliadnúť vetu, v ktorej sa konštatuje neradostný fakt, že v 19. storočí takmer všetci tunajší mladí muži bez výnimky blúdili svetom s drotárskou krošňou alebo sa vybrali s vystahovaleckým kufrikom za more. V jeseni 1920 odišiel z Jarabiny do Ameriky aj Vasiľ Strenk-Bačov. Keď mu drotárska krošňa oťažela starosťami o mladú ženu a dieťa, rozhodol sa skúsiť šťastie v pensylvánskych baniach. O dva roky sa za ním vydala so synkom cez poľský Gdaňsk do New Yorku a Johnstownu v Pensylvánii aj manželka Marta, rodená Grofiková. Sama by si možno s deckom na rukách na takú cestu netrúfla, ale za more sa zberal jej brat Jozef, a tak šla s ním.

Dom, ktorý vtedy Strenkovci opustili, má dnes popisné číslo 141. Od chalupy je cez potok na dohodenie kameňom námestiečko s parčíkom, kde na pamätník druhej svetovej vojny k trinástim jej obetiam vytesali v roku 1996 ďalšie dve mená: Michal Strenk a Michal Grofik. Boli bratrance, rovesníci. Jeden seržant a druhý poručík v armáde USA. Prvý padol 1. marca 1945 na malom japonskom ostrovcu v Tichomorí a druhý zahynul 24. marca 1944 v morských vlnách aj s posádkou pri pobreží Talianska ako veliteľ bombardéra, ktorý zostrelili fašistickí vojaci počas náletu.

Hral na francúzskom rohu, spieval rusínske piesne, padol na japonskom ostrove a je pochovaný pri amerických prezidentoch – to boli moje prvé reportážne poznámky o Michalovi Strenkovi, keď ma na tie ďalšie naviedli objavne články Milana Vároša v časopise Život. Ich register sa mi začal meniť na strhujúcu drámu už po prvom kontakte s malebnou dedinkou pod Jarabinským prielomom v ochrannom pásme Pieňinského národného parku. Prvé živé spomienky „na mŕtveho hrdinu“ do nej vložil vtedy vyššie sedemdesiatročný obecný kronikár Mikuláš Strenk, ktorý bol s americkými Strenkovcami v príbuzenskom pomere a jeden čas dokonca býval aj v domci uprostred dediny, kde sa Michal Strenk narodil...

Orjabinia je rusínska obec, kde majú Strenkovci toľko rozličiacich prídomkov, koľko je na dedine treba, aby bolo jasné, o kom je práve reč – Šiktirovi, Michalkovi, Benišinovi, Strenčišinovi, Jahanchini, Šambroňanovi, Bačovovi...

Vasiľ Strenk-Bačov sa živil ako mnohí chlapi z Jarabiny, Litmanovej i Kamienky. Chodil svetom ako drotár. Keď mu krošňa oťažela starosťami o ženu a dieťa, zbalil si vystahovalecký kufrik, ktorý ho sprevádzal od regrúta... Horšie azda nebude... Spozna mora posielal skúpe listy a naostatok aj pár dolárov manželke Marte na cestu.

„Príd,“ napísal. „Popredaj, čo sa dá. Mám teraz robotu v májne. Banická robota je ťažká, ale zárobok je predsa len istejší ako v krají...!“

Poslúchla ho. Ved', akýže je to život, zostať v dvadsiatich s deckom sama bez muža. Do Ameriky sa zberal aj jej brat Jozef Grofik, išla s ním. A hoci si myslela, že na tej šife zhyne, predsa len pevne na hrudi chránila svoj najdrahší majetok – malého Miška...

Michael Strank bol v škole kapitán bejzbalového družstva. Po skončení priemyslovky odišiel na stavbu ciest. Mal dobrý džob na pensylvánskej diaľnici, ale tu sa už čoraz viac medzi chlapmi hovorilo o Hitlerovi, o vojne v Európe a rusínskemu junákovi, čo hral na tančovačkách na francúzskom rohu a spieval udívajúcim hlasom – a dievčatá od neho nedokázali oči odtrhnúť – učarovala uni-

Otvorenie expozície

Ing. Branislav ILKOVIČ

Vstup na frontu vojen...

Iwo Jima memorial pod hradom Ľubovnia

Samohybné kanóny v palpostoch

Bunkre ako zo SNP...

Vyše sto metrov ozajstných zákopov

Vojaci súčasného bundeswehru...

... a legendárne stroje ich dedov

forma. Šiesteho októbra 1939 sa ako dobrovoľník prihlásil do armády. Na štyri roky k námornej pechote. Výcvik absolvoval na Parris Islande na základni New River v Severnej Karolíne a potom ho preveli na kubánske Guantánamo. Koncom apríla 1941 ho povýšili na desiatnika a 26. januára 1942 získal hodnosť seržanta.

Ale to už bola Amerika v šoku. Ťažko sa spamätávala z Pearl Harbour. Japonské bojové heslo Tora, Tora, Tora – ako smrtonosný tajfún takmer dvoch stoviek lietadiel – zmietlo pyšnú flotilu a základňu Američanov na jednom z Havajských ostrovov. Na druhý deň po útoku Japoncov, 8. decembra 1941, vyhlásili USA vojnu fašistickému Japonsku.

Seržant Michael Strank precestoval s námorníckym vakom celými Spojenými štátmi na západ a v San Diegu sa hlásil na vojenskom križníku, ktorý nabral kurz Wallisove ostrovy, námorná základňa Uveí. V marci 1943 už mal medailu Purple Heart za boje na Pavuvu v Ruselovom súostroví. Takto ho v parádnej rovnosťate aj s medailou na hrudi vystískala mama, keď vo februári 1944 prišiel domov na mimoriadnu dovolenku. Naposlady sa objal s rodičmi, so sestrou, s bratom...

Američania udrili na ostrov Iwo Jimu všetkou silou. Od 15. júna 1944 naň páliť až päťsto vojenských plavidiel a tisícka bojových lietadiel ho zasypávala neuveriteľným množstvom bômb. Tri divízie námornej pechoty – štyridsaťdeväťtisíc vojakov a dôstojníkov, sa však na ostrove vylodili až 19. februára 1945.

Prvá americká zástava na ňom zaviala po štyroch dňoch smrtonosných bojov. Nebola veľká a dostatočne viditeľná z každého miesta na ostrove. Ktorýsi prieskumník zo Strenkovej čaty sa preto preplazil k najbližšiemu plavidlu a do vliek odtiaľ šesť a pol metrov kovovú

tyč. Strenk, jeho zástupca Block, Indián Hayes z arizonskej rezervácie Sacaton, strelci Bradley a Sousley i nevysoký syn francúzskych prisťahovalcov z Manchesteru Rene Gagnon sa krytí prudkou paľbou prískokmi i dlhým úmerným plazením dobýjali k vrcholu sopky. Mike mal pod krátkym batledresom na hrudi zástavu s hviezdami a pruhmi veľkú ako svet – bez pár centimetrov dva a pol krát jeden a pol metra... S nimi postupoval aj mladý agentúrny fotograf Rosenthal, ktorý žurnalistickou intuíciou vycítil, že sa udeje čosi, pri čom nemôže chýbať...

Mnohé z predošlých viet možno odčítať z unikátnych fotografií uchovávaných v amerických archívoch, ktoré vystavujú vo vojenskej expozícii Michala Strenka pod Ľubovnianskym hradom. Sú tu zväčšené ďalšie polička filmu z fotoaparátu Josepha Rosenthala, ktoré nie sú také slávne ako zdvíhanie víťaznej zástavy na vrchole Suribachi, zato Michala Strenka na nich vidieť oveľa zreteľnejšie...

Na iných sú útočiacie japonské stíhačky, ktoré po bojovom hesle Tiger, Tiger, Tiger rútia sa s osemstokilogramovými prieraznými bombami na ukotvené americké križníky v Pearl Harbour. Môžete hádať, v ktorej sedí kapitán Fučida a kam nimi triafa poručík Šimazaki... Do Kalifornie. Oklahomy... A možno priamo do muničného skladu Arizony, kde po zničujúcej explózii okamžite zahynie tisícstodva mariňákov...

Opäť je tu Bitka o Okinawu, potopený Bismarck – posledná z lietadlových lodí US Marine, ohnivý testament kamikadze, fatálne atómové hriby, ktoré nad Hirošimou a Nagasaki rozosiali Little Boy a Fat Man, „veľká mariánska strelba na moriakov“ a arogantné gestá americkej admirality – Douglas McArthur, Charles Nimitz a ďalší dôstojníci, ktorí na palube Missouri v Tokijskom zálive čakajú na podpis ponižujúcej kapitu-

lácie, ktorá je milosrdná len k cisárovi Hirohitovi...

Neviem, ako dlho a podrobne by sme s inžinierom Branislavom Ilkovičom debatovali o každom obrázku a exponáte v jeho „vojenskom tábore či základni“, ktorú s romantickým nadšením, nesmiernou energiou, ale aj s nemalými nárokmi na financie začal budovať pred štyrmi rokmi v starých, opustených poľnohospodárskych objektoch. Už viem, čo bude v spustnutom ovčine, aj kde chce vybudovať penzión pre vojenských veteránov. Videl som, kde trávia nesmierne príťažlivé exkurzie, náučné aj prázdninové pobyty školáci, ktorým ubytovanie v zemľankách, pobyt v bunkroch a zákopoch, bezprostredný kontakt s historickou a so súdobou vojenskou technikou dá viac, ako najlepšie pripravená hodina dejepisu.

Super – musím použiť ich hodnotenie. Výnimočný manažérsky počin, skvelá zostava arzenálu a armádnych propriet, ktoré zhromažďuje od chlapčenských rokov, vynikajúca a dokonala remeselná realizácia majstrov Jána a Martina Kufandovcov z Veľkého Lipníka...

Kdesi od brány do vojenskej expozície zarachotí nemecký vojenský motocykel Zündapp KS 750. Onedlho aj s hrozivo namiereným guľometom zaujme „palebné postavenie“ tak, aby bol čo najpôsobivejšie nainštalovaný na obdiv turistom. Zamestnanci expozície, tiež profesijní vsetumelci – Dušan Pavlišin a Matúš Kačmarčík – začínajú bežnú dennú operatívnu s rozmiestňovaním arzenálu, ktorý je mimo návštevných hodín uložený pod zámkom k kovových kontajneroch...

K nemeckej sedemstopäťdesiatke v púštnéj kamufláži onedlho priríči aj ruský motocykel Dneper. Len o týchto dvoch legendárnych vojnových strojoch by sa dal napísať skvelý príbeh – vojnovú kapitolu si napísali sami...

Onedlho sa areálom expozície rozľahne slávna mobilizačná vojnová pieseň: Vstavaj strana ogromná... Lebo inžinier Branislav Ilkovič chce dať návštevníkom spoznať všetky fronty...

Po jeho pohnútkach som nemusel dlho pátrať. Ak vám niečo meno Ilkovič hovorí, jeho slávnym nositeľom bol Braňov blízky príbuzný profesor Dionýz Ilkovič, ktorý sa výrazne pricinil o to, že Čech Jaroslav Heyrovský sa stal laureátom Nobelovej ceny za chémiu. Ilkovičova veta dodnes udívuje vedecký svet...

„Keď som zo seba nevedel dostať na skúške vetu, aj mne toto meno počas štúdia na Žilinskej univerzite občas pomohlo,“ žartoval môj sprievodca Strenkovou expozíciou. A ak som na začiatku tohto rozprávania spomenul drevený kostol z Matysovej v neďalekom skanzene, žiada sa dodať ešte jedna azda rozhodujúca súvislosť. Branislavov otec Jozef Ilkovič pochádzal práve z tejto obce a ako slovenský vojak bojoval na východnom fronte, kde bol vodičom nákladného auta a vozieval do zákopov munície. Prebehol s omrznutými nohami k Rusom, skoro dva mesiace bol však v zajateckom lágri, kým sa dostal do čl. armádneho zboru. Generál Ludvík Svoboda si ho vybral za osobného vodiča...

Palubné guľomety nemeckej stíhačky zasiahli jeho willys a odrazená črepina od kovovej výstuže tohto legendárneho amerického džípu ho ťažko zranila...

Pre Jozefa Ilkoviča z Matysovej sa vojna skončila.

Pre inžiniera Branislava Ilkoviča sa podľa mňa vojna tak skoro neskončí.

Slovenské dejiny Piavu polstoročie ignorovali, nie však ľudová pamäť

Balvan bolesti na cintoríne vo Folline Folliny

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

„A nezabudnite pozdravovať Stanov – Stana Valla a Stana Bajanika!“ volá za mnou Marcello Tomassi, keď odchádzam z cintorína. To aby mi znovu pripomenul, ako mi celý čas kládol na srdce mená dvoch ľudí, ktorí sú aj po rokoch súčasťou nezabudnuteľných spomienok tohto Taliana. Marcello bol v lete pred ôsmimi rokmi starostom mesta Follina. Vtedy tu osádzali na miestnom cintoríne obrovitánsky biely kameň na večnú pamäť vojakom zo Slovenska. A spomínaní Stanislavovia mali na tom nemalú zásluhu...

Na vojenskom cintoríne vo Folline obeť Slovákov aj Čechov v prvej svetovej vojne pripomínajú tabule na týchto dvoch symbolických kamenných blokoch, ktoré si spolu so správcom prezerá Gusto z Prahy

Balvan symbolizuje tú veľkú bolesť, ktorú spôsobila prvá svetová vojna, Veľká vojna, v tisícoch slovenských rodín, veď na bojiskách severného Talianska, v povestných bitkách známych pod jedným menom Piava, zomrelo okolo sedemdesiat tisíc vojakov rakúsko-uhorskej armády pôvodom zo Slovenska. Obraz o bojoch na Piave je v dnešnej vypradanej knihe Viliama Apfela Čas bez rozlúčky. Vyšla, samozrejme, vďaka Vydavateľstvu Matice slovenskej.

Ale ten biely balvan na zelenej lúke cintorína vo Folline, s tabuľou Dar vojvodinských Slovákov, je aj symbolom veľkého zabudnutia a tiež veľkého dejepiseckého ignorantstva. Veď sme po celé desaťročia, viac ako polovicu storočia, počas života niekoľkých generácií, nevenovali týmto hrobom nijakú pozornosť. Slovo Piava však nezmizlo z nášho slovníka, uchovalo sa v ľudovej pamäti, vedeli sme, že tam kdesi je časť našich dejín. Nepoznaných dejín. A vlastne doteraz úplne neznámych dejín. Dlhá sa tie boje nedostali do našich učebníc dejepisu a aj teraz im chýba pestrofarebnosť toho dramatického príbehu ľudí vrhnutých do masového mlynčeka vojny.

■ DVANÁSŤ ZÁSTAV

Na cintoríne vo Folline veje dvanásť zástav, sú tam pochovaní vojaci dvanástich národností. V čase, keď túto časť Talianska okupovali vojská rakúsko-uhorskej monarchie, tu zriadili vojenskú nemocnicu, už jej číslo 1505 hovorí za veľa. Rakúšania sa sem dostali po porážke Talianov pri meste Caporetto, bolo tu pochovaných okolo päťsto vojakov všetkých národností vtedajšej monarchie – od Bosniakov po Ukrajincov vrátane Slovákov a Čechov. Dvanásť národností dnes pripomína dvanásť zástav štátov, ktoré vtedy nejstvovali. Vlastne sú to vlajky, ktoré vtedy tiež nejstvovali. Niektoré sa stali známe hneď po skončení prvej svetovej vojny a niektoré, ako tá naša so slovenským dvojkřížom, si počkali na svoj trepot vo vetriku slobody takmer až na záver 20. storočia.

Marcella som zastihol pri úpravách tohto výnimočného pohrebiska, ktoré sa začalo obnovovať až v polovici sedemdesiatych rokov. Dnes je v strede vyvýšený mohutný akoby náhrobok či oltár z bieleho kameňa, lemovaný dookola po celý rok spomenutou vlajkoslávou. Marcello je dodnes predstaviteľom rakúskeho Čierneho kríža, vďaka ktorému sa pietne uchovávali po celom rozsiahlom bojisku dnešného severného Talianska cintoríny z prvej svetovej. Každý rok na

výročie skončenia Veľkej vojny alebo na Dušičky vyberajú na „vojnových cmíteroch“ rakúski dobrovoľníci príspevky. Ročne je to okolo milióna eur. Od severného Talianska až po Volyn či Halič na Ukrajine sa po roku 1989 objavili títo dobrovoľníci Čierneho kríža; veľmi dobre poznajú aj vojnové cintoríny na východnom Slovensku.

■ VRÁTENÁ IDENTITA

Na Slovákov spomína Marcello mimoriadne rád. Stanislav Vallo, vtedy pôsobiaci na veľvyslanectve v Ríme, využil svoje možnosti, aby bol v projekte zviditeľnenia padlých slovenských vojakov čo najviac nápomocný. Stanislav Bajaník sa zas pričínil o jeho uskutočnenie ako predstaviteľ Matice slovenskej, ktorej znak – slovenský dvojkříž a trojvršie – zdobi kamennú tabuľu. Tá prinavrátila mŕtvym meno – národnosť, a živým, pokiaľ sem prídu, zasa vráti pamäť. Nielen o súčasť svojich národných dejín, ale najmä ako naliehavé pripomenutie toho, čo sme zaplatili slovenskou krvou, neodbytnú výstrahu, že všetko, čo speje ku konfliktu, každé rinčanie zbraňami, je hrozbou pre všetkých ľudí bez ohľadu na pôvod, na národnosť. O tomto hovorí aj tých dvanásť zástav – veď ani v roku 2018 nie je výstraha pred možnosťou konfliktu, aký sa rozohrel v roku 1914, len symbolická, ale v chaose tohto sveta naozajstná.

Lenže s pánom Marcellom Tomasim sme na tom pietnom mieste okrem iného pobavene spomínali na Stana Bajanika. Na slávnosti v roku 2010 spustil svojim príjemným hlbokým hlasom slovenskú ľudovú rozlúčku Kamaráti, tu ma nenechajte... Jeho hlas sa niesol ponad symbolické hroby. Matičiar Bajaník dal spevom celej slávnosti plnej uniforiem a prejavov civilný rozmer, zblížil ľudí. Po prvý raz nad hrobmi slovenských vojakov, čo ako symbolickými, zaznela slovenská rozlúčka, prvá takmer po storočí... A po prvý raz aj so slovenskou hymnou...

■ ZBOHOM ZBRANIAM

Treba pripomenúť – aj Stanislav Bajaník to nedávno na stránkach SNN urobil – (a menoval všetkých, čo sa zaslúžili o kameň či vlastne balvan a matičnú tabuľu) aj preto, že niekoľko rokov po Slovákoch, teda po matičnej iniciatíve sa ňou inšpirovali aj Česi. A dnes na cintoríne vo Folline s odstupom azda šesť-sedem metrov od slovenského balvanu nájdete ešte jeden balvan – český. Veď každému vojakovi treba aj po storočí vrátiť jeho národnosť ako varovanie pre živých, čo sa môže pripísať národom, keď

Nápis v Akvilei nám hovorí, že treba vzdať poctu všetkým mŕtvym

Správca cintorína vo Folline Marcello TOMASSI sa stará o hroby vojakov dvanástich národností

sa dajú strhnúť vojnovou propagandou, propagandou bezohľadnosti a nenávisťou.

Talianom spôsobili rakúsko-uhorské jednotky, medzi nimi chýrny 71. trenčiansky peší pluk, obrovské straty. Ale nič im nezostalo dlhší ani Taliani, ktorým prišli na pomoc Briti, Francúzi a divízia českých a slovenských legionárov – vojsko vznikajúceho štátu – vedno s brigádou amerických vojakov. Bolo to v bitke pri Vittorio Veneto. ňou sa skončila na tunajších bojiskách vojna rakúskou kapituláciou už 3. novembra 1918.

O americkej účasti vedia všetci – preslávil ju Ernest Hemingway v románe Zbohom zbraňam. Dnes sa usporadúvajú túry so sprievodcom po bojiskách – od osemdesiatosem po stodvadsaťpäť eur na deň a hlavu...

Vo Folline je aj opátstvo, cisterciánsky kláštor, imponantná stavba zo stredoveku, už len kvôli nej sa sem oplatí prísť, majestátna stavba človeku dáva vedieť, ako sa tu južne od Álp rozvíjala architektúra. Vysoká chrámová loď teraz vo výročité sviatky umožňuje impozantne vyniknúť mužským speváckym zborom, osobitne tým, ktoré majú v repertoári piesne z čias prvej svetovej...

■ LÁKAVÉ PROSECCO

Úprimne povedané, počas tohtoročnej cesty do tejto úchvatnej oblasti mi nešlo len o hroby, ale aj o to dať na známosť, že celá táto oblasť je rodiskom nápoja, na ktorý narazíte

na Slovensku a v jeho reklamách takmer na každom kroku. Prosecco. Je u nás všade, je to takrečeno móda. A hlavným mestom prosecca je Valdobbiadene, je na vínnej ceste kúštik od Folliny. Originálne prosecco je len z Valdobbiadene vrátane vínnej cesty Strada del Prosecco Superiore. Tá človeku umožní prechádzať upravenou krajinou s tisícami a tisícami koreňov viniča hadiacich sa po úbočiach vo vyrovnaných radoch. Je to strhujúca scenéria, lebo to, čo vidíte, hovorí o množstve nielen ľudskej práce, ale aj dlhoročnej schopnosti ušľachtliť kultivovať krajinu.

Fakt, že na prahu leta 2018 bola vo Folline veľká masová demonstrácia, pochod proti pesticídov vražedným pre poľnohospodárstvo, len pridáva k rešpektu, ktorý cítite k tunajším vinárom. A, samozrejme, s o to väčšou chuťou obchádzate miesta, kde predvážajú prosecco a záujemcov poučujú o tom, aké má stupne a ktoré z tých jeho troch je osobitné a najlepšie a prečo?

Prosecco tu však nedominovalo. Najväčšia stavba vo Valdobbiadene je výstavná vila, priam kaštieľ z čias, keď tu dominoval textilný priemysel, kedysi osobitne hodváb, pestovali tu moruše, priadka morušová živila celú oblasť. Ale nástup umelého vlákna tvrdo zasiahol región, pohľad na opustenú rozľahlú stavbu v parku s obrovitánskymi, vyše tridsaťmetrovými magnóliami, z ktorej sa až vďaka eurofondom má teraz stať kultúrne stredisko, galérie a mnohoúčelové zariadenie, nám výrečne hovorí, ako tu musel kedysi textilný priemysel prekvitvať.

■ VITÁLNA ORIGINALITA

Pri putovaní po malej dedinke Revine di Lago, plnej starých kamenných domčekov, vzdialenej len sedem kilometrov od Vittoria Veneto, nachádzam zdroj vitality, ktorá sa úpadkom hlavného priemyslu oblasti nedala strhnúť – rodniny podnik pán Masu. Nezačali pestovať víno, ale uchovali ručnú robotu – čo najkvalitnejšiu, nie masovú výrobu svetov, pulárov, rôznych úpletov z najkvalitnejšieho kašmíru, vlny merino a hodváb. Držia sa od roku 1989, úplne premenili svoje podnikanie v roku 2007 tak, že spolupracujú s najznámejšími značkami na svete, robia mimoriadne kvalitne a rozposielajú po celom svete v malých sériách či jednotlivých kusoch. Návštevník zo Slovenska, prvý v dejinách podniku, je tiež vítaný ako zvyčajne. Hneď sa objavuje chladená fľaša prosecca, veľké olivy, teplá čabata a tenko nakrájané proso a nezáväzná príjemná debata o tom, ako sa zo zastrešeného údolia presadiť originalitou vo svete veľkých svetových značiek.

Vitalitu iného malého podnikateľa sme videli aj o niekoľko kilometrov ďalej v Bigolino, stále ešte vo Valdobbiadene, v La Becaria di Mirco – malom, ale priam úžasným masiarske, kde sa gazdinké najprv spýtajú, čo idú variť a ako im na to majú suroviny pripraviť, aby mali čo najmenej roboty alebo nijakú. Na večeru nás majiteľ usádza v usadlosti v rozľahlom jabloňom sade, kde sa každý rad stromov končí veľkým krikom kvitnúcich ruží. Mirco tam dodal sedem vyše metrových špízov originálnej, výlučne mäsovej kombinácie z kráľika, kurčata a bravčoviny, ktoré sa niekoľko hodín pripravujú na miernom ohni z vybraného dreva. Pokrm úfadne servíruje kúsok od terasy, a keďže do večere je ešte nejaký čas, majiteľ prináša víno a biely chlieb s prošutom s otázkou: Prosecco spumante, frizzante che tranquillo?

V krajine, kde sme nevideli supermarket, ale stretli sme sa aj s našimi dejinami, odchádzame s poznaním, že dejiny sú aj jedlé a aj dobre pitné. No najmä nezabudneme, že spoznávať severné Taliansko je časťou toho, ako sa vracáť k našim dejinám, spoznávať slovenské, ale aj spoločné európske dejiny...

NA MARGO

Udalosti, ktoré sa odohrali pred mnohými desaťročiami v severnom Taliansku a v našej pamäti sa spájajú so slovom Piava, sú dodnes objektom priam náruživého úsilia spoznať miesta bojov. V prvej svetovej vojne sa tu nemilosrdne bojovalo, a pokiaľ ide o Čechov a Slovákov tak aj proti sebe. A to na život a na smrť. V radoch cisársko-kráľovskej či rakúsko-uhorskej armády boli aj frontové ostrihané jednotky, ktorých mužstvo sformovali z čisto slovenských oblastí, medzi nimi 71. trenčiansky peší pluk.

Vďaka légiiám

Z tuctu ofenzív zničujúca bola pre talianske jednotky bitka pri Caporette (Kobaride). Talianska armáda ustupovala, utekala desiatky kilometrov, postupujúca rakúsko-uhorská armáda sa po vyše sto kilometroch dostala až k rieke Piave. Tá vošla v rozprávaníach slovenských účastníkov natrvalo aj do našej ľudovej pamäti a slovesnosti...

Správa o porážke pri Caporette (terajší slovenský Kobarid) zmenila rozhodujúcim spôsobom postoj talianskych úradov, urýchlili zriadenie česko-slovenskej ozbrojenej sily v Taliansku – čs. légii. Pri ich vytváraní mal zásluhu M. R. Štefánik, lenže Beneš chcel, aby boli nasadené vo Francúzsku. Situácia po Caporette (Kobaride) zmenila aj náklady medzi českými a slovenskými zajatcami, aby vstupovali do Dobrovoľníckeho česko-slovenského zboru. Vďaka skvelej diplomácii Štefánika vznikla dohoda, ktorá po prvý raz uznala Národnú radu česko-slovenskú, ktorej predstaviteľom v Taliansku bol práve Štefánik. Bolo to v Ríme 21. apríla 1918. Jednotky čs. légii boli autonómne, kým légie vo Francúzsku zaraďovali do zostáv divízií francúzskej armády.

„Národná rada bola uznaná politicky a inštitucionálne za suverénnu, bolo to prvé absolútne uznanie budúceho česko-slovenského štátu,“ konštatuje tu v tomto roku na Slovensku vydané knihe Štefánik a česko-slovenské légie taliansky historik Sergio Tazzer. Dokument má názov Vojenská dohoda s Kráľovstvom Taliansko a uznáva sa v nej „existencia československého vojska, jednotného a autonómneho z hľadiska národnostného, politického a právneho pod vedením Národnej rady krajín Česko-slovenských“.

Dohoda doslova „uznáva autonómnou Národnú radu vládu Kráľovstva Taliansko“. Je to teda, ako uvádza spomínaná kniha, „prvá zmluva, v ktorej bola ČSNR uznaná ako reprezentantka štátu, ktorý ešte len mal vzniknúť“ po tom, čo ju Francúzsko uznalo 29. júna, Veľká Británia 9. augusta a USA 2. septembra 1918. A na talianskej pôde aj čs. légie bojovali s jednotkami týchto štátov vedno po prvý raz v dejinách našich ozbrojených síl až do porážky a kapitulácie Rakúska koncom roka 1918. A platili za to krvou. Ak legionárov zajala rakúska armáda, bez milosti ich po desiatkach popravovali. Rozsudky smrti a popravy boli časté – a dlhé desaťročia bola táto obeť, vďaka ktorej vznikol čs. štát, zamĺčovaná. O to väčšmi ju treba pripomínať.

(ddk)

Dokument Bernadety Tokárovej s prvenstvom z festivalu Mirabile Dictu v Ríme Čierna madona získala Silver Fish

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ – Foto: archiv K. B. a B. TOKÁROVÁ

Vo svetových agentúrach sa objavila správa o nominácii slovenského dokumentárneho filmu Čierna madona v kategórii Najlepší dokumentárny film na prestížnom filmovom festivale Mirabile Dictu v Ríme. Oslovili sme preto dramaturga tohto filmového projektu Kristiána BEZÁKA, ktorý je ako tvorca podpísaný pod najvýraznejšími dokumentárnymi dielami slovenského filmu a slovenskej televízie o slovenských dejinách, kresťanskej civilizácii na našom území – dielami, ktoré sa stali trvalou hodnotou –, aby nám priblížil túto mimoriadnu udalosť.

Realizačný štáb dokumentu RTVS: zľava Martin Kramara, Kristián Bezák, Zoltán Horváth, Ján Jurga a Igor Leicht.

• Dokumentárny film Čierna madona z produkcie RTVS získal Cenu Silver Fish za najlepší dokumentárny film na medzinárodnom festivale v Ríme. Ako ste túto skutočnosť prijali a ako to prijalo vaše tvorivé prostredie?

Správa, že náš dokumentárny film Čierna madona, ktorý režírovala Bernadeta Tokárová, medzinárodná komisia vybrala medzi tri najlepšie dokumentárne filmy z celého sveta, nás všetkých, čo sme sa na filme podieľali, príjemne prekvapila. Radosť máme aj zo skutočnosti, že je to jediný európsky film, ktorý na tohtoročnom festivale komisia zaradila medzi tri dokumenty z celého sveta. Medzi prvými gratulantmi bol generálny riaditeľ RTVS Jaroslav Rezník, ktorého táto skutočnosť rovnako potešila. Ďalšími nominovanými dokumentárnymi filmami do záverečnej súťaže sú The Opium War z Mjanmarska a Monumental Journey z USA.

Výsledok nominácií oznámili v Paláci Cardinal Cesi v Ríme, na slávnosť dostali pozvanie aj tvorcovia z RTVS. Na slávnostnom večeri sa okrem režisérky a dramaturga zúčastnia aj Ján Jurga, výkonný produkčný, Igor Leicht, kameraman filmu, a Zoltán Horváth, osvetlovač a fotograf. Sú to obetaví a odborne zdatní spolupracovníci, ktorí sa už pravidelne zúčastňujú na výrobe našich reprezentatívnych diel a bez ktorých by naša práca na filme bola oveľa ťažšia. Chýbať nám bude dôstojný pán

Martin Kramara, ktorého účasť na realizácii filmu bola významná. Mimo toho, že nás sprevádzal po

AKTUÁLNE

Taliansku, spravil vynikajúci preklad do taliančiny a sám v perfektnej taliančine nahovoril komentár k filmu, čo určite dopomohlo k nominácii filmu do súťaže.

• O aký festival, o akú cenu ide a podľa akých kritérií sa vyberajú dokumenty?

Názov filmového festivalu je Mirabile Dictu (Wonderful to Relate). Je to Medzinárodný katolícky filmový festival pod záštitou Pápežskej rady pre kultúru, ktorý prezentuje filmy so všeobecnými morálnymi hodnotami a s pozitívnymi modelmi. Od roka 2010 sa každoročne koná v Ríme.

Ceny sú udeľované za najlepší hraný film, najlepší krátky film, najlepší dokumentárny film, najlepšieho režiséra, najlepšieho herca/herečku a cena udeľovaná výrobcovi. Okrem toho budú udelené dve ďalšie špeciálne ceny. Nadácia Capax Dei Foundation udelí ocenenie za Najvýznamnejšiu katolícku tému v záverečnej súťaži a cenu za Celoživotné ocenenie práce v oblasti filmu. Súťažné filmy pochádzajú z celého sveta. Tento rok sa do výberu dostali filmy z Európy, USA, Južnej Ameriky a Ázie.

Festival Mirabile Dictu založila v roku 2010 producentka,

• Aké zastúpenie mali doteraz diela slovenských autorov v týchto nomináciách?

Nepoznám nijakého slovenského filmového tvorca, ktorého film by porota festivalu vybrala do súťaže festivalu. Prvým slovenským dokumentárnym filmom, ktorý medzinárodnú porotu zaujal, je práve film režisérky Bernadety Tokárovej Čierna madona.

• Čo vás a vašich spolupracovníkov motivovalo na tvorbu nominovaného diela?

Najväčšou motiváciou pre mňa osobne bolo odkryť symboliku Čiernej madony v náboženskom, národnom a medzinárodnom kontexte. Ako dramaturg filmu som na to dbal. Málokto vie, že Čierna madona je pre nás symbolom víťazstva nad Osmanmi v 17. sto-

Teológovia, cirkevní aj laickí historici hľadajú odpoveď na otázku, prečo má v niektorých spodobeniach Matka Božia čiernu pleť?

režisérka, vydavateľka a dnes prezidentka festivalu Liana Marabiniová so zámerom venovať priestor filmárom, producentom, dokumentárnym filmom, televíznym seriálom, krátkym filmom a programom, ktoré podporujú všeobecné morálne hodnoty a pozitívne modely. Duchom festivalu Mirabile Dictu je priateľstvo a univerzálna spolupráca. Cieľom je zdôrazniť výzvy rozvoja filmového priemyslu. Výber je medzinárodný, zahŕňa filmy z rôznych krajín vrátane nekatolíckych krajín. Víťazom porota udelí cenu Striebornú rybu, čo je symbol kresťanstva.

ročí, ktorí drancovali, znásilňovali, vraždili a do otroctva brali tisíce Slovákov. Žiaľ, bolo to aj s podporou našich ľudí, ktorí s nimi kolaborovali. Bolo pre mňa prekvapením, keď výročie porážky Turkov pri Viedni v roku 1683 sme odignorovali, a pritom išlo o záchranu významnej časti Európy s jej niekoľkotisícročnou kultúrou. Dokumentárny film Čierna madona vychádza aj z tejto historickej skutočnosti.

• Ste podpísaný aj pod najnovším filmom o Andrejovi Hlinkovi, ktorý vznikol pri príležitosti storočnice vzniku čs.

štátu. Ako sa rodila táto snímka a ako vnímate ohlas odbornej a laickej verejnosti; vyčerpala sa podľa vás týmto dokumentom táto téma?

V roku 2016 navrhla pani Bernadeta Tokárová súbeh na dokumentárny film o Andrejovi Hlinkovi k jeho osemdesiatemu výročiu smrti, keďže pri výročí jeho narodenia sa nič nedialo. Súbeh sa vyhlásil na rok 2017. Prihlásili sa doň traja autori. Programová rada prijala dva námety. Jeden pod názvom Andrej Hlinka – otec národa? A druhý pod názvom Hlinka. Dokumentárny film Hlinka pripravil mladý talentovaný režisér Matúš Demko (scenár a réžia) a ja som bol jeho dramaturg. Film nám odvysielali na výročie Martinkej deklarácie 30. novembra 2018 oproti galaprogramu Slovensko v srdci na Jednotke. Film aj za týchto podmienok získal obdivuhodný počet divákov. Film Andrej Hlinka – otec národa?, ktorý s našou redakciou nijako nesúvisí, odvysielali na sté výročie vzniku ČSR v nedelu 28. októbra 2018. Nemyslím si, že téma Andrej Hlinka je vyčerpaná. O Hlinkovi vieme toho veľmi málo aj po odvysielaní týchto dvoch filmov. Hlinka by si zaslúžil skutočný dokumentárny film – profesionálne a odborne vybavený.

• RTVS pripravuje dokument Proglaš. Ste súčasťou kolektívu navrhovateľov, ako aj realizátorov. Aký rozsiahly je tento projekt, čo je jeho kľúčovým zameraním, čo máme od neho čakať, ako a kde ho budete pripravovať a kedy ho predstavíte verejnosti?

Chceli by sme na pozadí dramatického osudu a v kontexte doby sprístupniť súčasnému divákovi obsah tisícročnej literárnej pamiatky a jej celospoločenský význam pre našich predkov, osobnosť a myslenie jej autora Konštantína Filozofa, staroslovenský jazyk a hlaholské písmo, v ktorom bola pôvodne napísaná a určená pre Slovanov – starých Slovákov. Vyzdvihnúť všeobecnú platnosť múdrosti v Proglaše a jeho živý aktuálny odkaz pre dnešok. Chceme zároveň poukázať na starobylosť a kultúrnu vyspelosť nášho národa v 9. storočí a na to, že staroslovenské písmo vytvorené Konštantínom Filozofom na našom území, ktorým bol napísaný aj Proglaš, je kľúčom nielen slovenskej, ale aj slovanskej písomnosti vôbec. Zvyšťiť vedomie o tom, že sme sa ako prví zo slovanských národov zaradili medzi kultúrne civilizované národy sveta, že u nás vznikla zdelanosť sveta Konštantínovi Filozofovi – sv. Cyrilovi a sv. Metodovi, a od nás sa šíri k ostatným Slovanom prostredníctvom ich žiakov.

FEJTÓN

Jusko sa s Lacom stretli pred jeho domčekom v tichej štvrti mesta. Obaja boli vášniví hubári, a aj keď na huby nechodili spolu, vzájomne sa informovali, kde čo rastie v ich terénoch. Za tie roky to fungovalo tak, že ak jeden z nich išiel na huby, zavolať tomu druhému, že už rastú. Mali tak prehľad o tom, kedy začínajú a končia dubáky, červenáky či tmavé kozáky, kde šarapatia medvede a kde pília v ich revíri urbánci, aby naplnili do bodky text pesničky: A kde krásna hora volá, ostala len rúbaň holá... Veru, aj oni už viackrát preto museli zmeniť hubársky revír. Koncom mája vyliezli dubáky, ktoré boli celkom zdravé. Tie ďalšie už obhrýzali slimáky a pustili sa do nich červíky, takže odpad bol taký, že sa ich neoplatilo zberať...

Kým si Jusko s Lacom vymieňali skúsenosti v tieni stromov, Lacova manželka ich zavolała k stolíku do záhrady a ponúkla šálkou kávy. Práve kúpili nový kávovar, takže sa núkala možnosť ho vyskúšať. Nesklamal ani Jusko, ktorý mal rád malú presso kávičku.

padat' prvé stromy, ešte sa aj usmieval, že jeho veru nedobehnú. Ale tak ako rástla ľudská chamtivosť, postupne mizli aj lokality, kde kedysi nachádzal hriby. Až jedného dňa rezignoval. Občas ich pri rozprávaní prerušila Lacova manželka, aby len tak úkosom ozná-

balit' aj dvojplatničku," vyhrklo z neho po chvíli. Jusko ostal ako obarený, nechápal, načo mu bude v kúpeľoch dvojplatnička. Laco ho nenechal v rozpakoch. „Kúpele sú v hubárskom revíri. Pri každodenných potulkách, pravda, ak nie sú tropické horúčavy, nájdem húb

A nezabudni pribaliť dvojplatničku

Domáca pani pridala aj bublaninu z piškótového cesta a z domácich ribezlí do záhrady. Po krátkom vyrušení sa Jusko s Lacom znovu venovali hubám. Respektíve tomu, čo ich núti obmieňať revíry. Niektorí už pritom stratili nervy. Nedávno Jusko stretol starého Vartovčička, ktorý ho kedysi zaučal do tajov hubárčenia. Dozvedel sa, že už hubám neholduje. Celý život chodil do jedného revíru, poznal tam každé miesto. Keď začali

mila, že už má pripravené košele, slávnostný oblek, no aj čizmy či nohavice na prechádzky do lesa. Vysvitlo, že Laco sa chystá do kúpeľov a manželka mu balí všetko potrebné na cestu.

„Pôjdem autom, nie je to až tak ďaleko. A navyše sa mi do kufra všetko zmestí," zdôveril sa Laco. Keď dopil kávu, akoby si v duchu premietal, čo mu manželka nachystala na pobyt v kúpeľoch a či tam niečo nechýba. „Nezabudni pri-

aj za košík dva. A tie musím spracovať. Od sušenia po nakladanie do fľašiek. Preto tá dvojplatnička na zavranie i sušička." Jusko sa dozvedel, že Laco so sebou berie aj hrniec, malé fľaše, uzávery, nakladače a tiež špeciálne upravené škatule s dnom vystlaným novinami, aby sa vzácny náklad pri ceste späť nerozbiel.

„Chceš mi povedať, že to všetko ti toleruje kúpeľný personál i tvoj spolubývajúcí? Čo ak

nie je hubár a na tie vône je alergický?" – „Všetko je vec dôkladnej prípravy. Predovšetkým, musíš si priplatiť za samostatnú izbu. Dohodnúť sa s ošetrovateľom lekárom, aby procedúry nasledovali tak, aby si mal dost času na hubárčenie. Treba sa dohodnúť aj s upratovačkou, aby ďalej nešířila, čo videla v tvojej izbe. To všetko ti odľahčí vrecko, ale ten pocit, keď po návrate ukladáš naložené fľaše do špajze, vidíš tie usušené huby ako mesiaciky, nehovoriac o mrazených malých dubáčikoch, ktoré sa ti v pražnici alebo v polievke rozplynú na jazyku..." – „A ako pomáhajú kúpele tvoju zdraviu?" vyliezlo z Juska. „Neuveríš, ale vždy sa po takomto pobyte cítim ako znovu-zrodený. Tá dvojkombinácia nemá chybu." Jusko sa už tiež videl ako kúpeľný pacient hubár.

Marián ŠIMKULIČ

O prínose do slovenskej kultúry a národno-emancipačného procesu

Kolokvium Matica a gréckokatolíci

Peter MULÍK – Foto: MS

Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov, Matica slovenská a Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove zorganizovali 27. novembra 2018 v Prešove v areáli teologickej fakulty vedecké kolokvium na tému Matica slovenská a gréckokatolíci. Vedecké kolokvium pretavilo do reálnej podoby už dávnejšie podpísané memorandum o spolupráci medzi Gréckokatolíckym arcibiskupstvom v Prešove a Maticou slovenskou. Podujatie moderoval a prítomných privítal Mons. prof. ThDr. Peter Šturák, PhD., dekan fakulty.

S úvodným príhovorom vystúpil Mons. Dr. h. c. ThDr. Ján Babjak SJ, PhD., arcibiskup metropolita, a JUDr. Marián Gešper, predseda Matice slovenskej. Arcibiskup vyzdvihol prínos gréckokatolíkov do slovenskej kultúry a do národno-emancipačného pohybu slovenského národa. Predseda Matice slovenskej tiež ocenil význam gréckokatolíkov národnom pohybe. Menovite vyzdvihol Mons. Františka Fugu, gréckokatolíckeho preláta, predsedu Zahranicnej Matice slovenskej, uvedomelého Slováka pochádzajúceho zo zemlínkeho Vinného.

REČOVÁ ERÓZIA

V pracovnej časti vedeckého kolokvia vystúpil na začiatku PhD. et Mgr. Peter Mulík, PhD., na tému Slovenská otázka v gréckokatolíckej cirkvi. Okrem iného povedal, že vzťahy medzi východnými a západnými vplyvmi na východe Slovenska boli interpretované rôzne, zdá sa však, že kultúrnou prevahou a vyššou prestížou sa predsa len viac presadila slovenčina, hoci aj slovenské nárečia prevzali viaceré rusizmy. Erózia rusíných nárečí spisovnou slovenčinou, spojená s výraznou zmenou spôsobu života,

V priestoroch teologickej fakulty Prešovskej univerzity usporiadali Gréckokatolícke arcibiskupstvo a Matica slovenská vedecké kolokvium o vzájomnom dejinnom pôsobení a podobách súčasnej spolupráce

sa zavŕšila najmä po druhej svetovej vojne. Slovenský jazykovedec Samuel Czambel v súvislosti s charakteristikou slovensko-rusínskej etnickej hranice tvrdil, že „ruská národnosť“ pod ktorou rozumel rusínske nárečia, ustupovala slovenskej národnosti najmä tam, kde Rusíni tvorili malé etnické enklávy v slovenských regiónoch alebo boli

menšinou v slovenských obciach. Doc. PhDr. Jaroslav Coranič, PhD., vo svojom referáte Národnosť a vzťahy Gréckokatolíckej cirkvi v 1. Československej republike názorne ukázal rozdiely medzi etnicitou a konfesiou u gréckokatolíkov. Na grafoch bolo evidentné, ako sa slovenské národné povedomie postupne pre-

javovalo pri sčítaní obyvateľov a nakoniec u gréckokatolíkov na Slovensku jednoznačne prevládalo.

PÔSOBNIE MATICE

V referáte Národnosť a konfesionálny aspekt pôsobenia Matice slovenskej ThLic. Mgr. Viliam Komora, PhD., definoval základné normy Matice slovenskej ako najstaršej národnej ustanovizne Slovákov, ktoré sa týkajú vzťahu k iným národnostiam a ku konfesiám. Zdôraznil pozitívny postoj MS k slovenským národnostným menšinám (nedávno bol založený odbor slovensko-rusínskej vzájomnosti) a nekonefesionálny charakter MS, kde sa však od začiatkov Matice zachovávala parita obsadenia matičných orgánov katolíckymi a evanjelickými podľa modelu Moyses – Kuzmány.

Mons. prof. ThDr. Peter Šturák, PhD., sa sústredil na Duchovný rozmer osobnosti Alexandra Pavlovyča, literáta a národného buditeľa, ktorý sa narodil 19. 9.1819 v Šarišskom Čiernom, okres Bardejov, v rodine farára. Po štúdiách aktívne prejavoval sympatie k slovanstvu, prvé básne písal po poľsky, veľmi dobre si rozumel so slovenskými študentmi, zblížil sa s Jánom Palárikom a Jozefom Viktorinom, spolupracoval s M. Hattalom a v Prešove s Jonášom Záborským. Vysoko si vážil Ľudovíta Štúra, nadchýňal sa jeho ideami, čo sa neskôr prejavilo v jeho pronárodnom myslení a konaní.

Doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc., hodnotil A. I. Dobrianskeho v súvislosti so slovenským národno-emancipačným procesom a Maticou slovenskou i jeho spoluprácu so štúrovcami. Vyzdvihol ako vzorové rodinné pomery, v ktorých vchovali s manželkou Elenou desať detí, aj Dobrianskeho reč ako poslanca uhorského snemu v roku 1861, ktorá

vyšla tlačou. Dotkol sa v nej politicko-sociálnych požiadaviek i požiadaviek súvisiacich so školským vzdelávaním. Aby bolo umožnené Slovákom a Rusinom zakladať vysoké školy s vyučovacím jazykom slovenským a rusínskym. Bol spoluzakladateľ Matice slovenskej. V roku 1864 odišiel do Viedne, kde pôsobil ako dvorný radca pri uhorskom dvore. Cisár mu udelil šľachtický titul von Sačurov. A tak sa v literárnych prameňoch stretávame aj s menom Adolf Ivanovič Dobriansky-Sačurov.

Doc. PhDr. Ladislav Bartko mapoval Matičné hnutie v Prešove a účasť gréckokatolíkov na jeho rozvoji. Doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc. sa zamyslel na tému Slovenský východ v diele prof. Imricha Sedláka. V literárnohistorickom bádani I. Sedláka osobitnú pozornosť venoval najmä výskumu národno-politických, kultúrno-spoločenských a literárnych integračných procesov východného Slovenska ako prirodzenej súčasť slovenského národného celku. Napísal a vydal niekoľko publikácií z oblasti literárnej a kultúrnej histórie. Na začiatku okupácie vojskami Varšavskej zmluvy pôsobil v matičnom ústredí v Martine, kde redigoval Národné noviny a zabezpečoval celý chod MS, ktorý naďalej pracoval na demokratických a reformných princípoch. Za túto činnosť ho po nástupe normalizácie začali v decembri 1970 trestne stíhať za údajné „hanobenie republiky a jej predstaviteľov“, za čo mu v zinscenovanom politickom procese 2. júla 1971 Okresný súd v Martine vymeral šesťmesačný podmienený trest a vysokú finančnú pokutu.

Doc. ThDr. Michal Hospodár, PhD. sa zamyslel nad nadčasovými témami Súčasný zápas o dušu a tvár Európy, čo aktualizoval v cyrilo-metodská tradícia ako koreň identity Slovákov.

Blízke dialavy Milana Zelinka z vydavateľstva Matice slovenskej

Citlivý ponor do ľudskej duše

KNiha TÝŽDŇA

V o predvianočnom čase vo vydavateľstve Matice slovenskej vyšla zbierka deviatich krátkych próz slovenského prozaika Milana Zelinka. Deväť príbehov - deväť svetov, v ktorých autor s láskavým humorom hľadá odpovede na všetečné otázky života. Pravdaže, nebol by to Zelinka, ak by ich jeho hrdinovia nehľadali netradičným nazieraním na svet.

S úbor Zelinkových deviatich poviedok sa pohybuje v nám známom prostredí Makova - Tinkoviec, kde spoznávame už z minulosti známu postavu Štefa Relicha, no aj iné - Klaudiu a dievčatá zo súboru, učiteľky, s ktorými sa náš hrdina zoznámil cestou v autobuse a chce im prejať úctu tým, že odnesie do školy výtlačok svojej poslednej knihy. A tiež sa v poviedke Revizor ocitneme s hrdinom v časoch nie tak vzdialených, kedy pracoval v telekomunikáciách a po rokoch pretavil svoje skúsenosti do literárnej podoby. Inšpiruje nás aj súčasný nezáujem o tom, čo nás obklopuje a bezprostredne sa nás dotýka v prislovečne nazvanej Balade o lajne.

Blízke dialavy sú pohladením v tomto svete pretvárkou, honby za mamonou, neúprimných ľudských vzťahov a ďalších nerestí sveta, v ktorom žijeme. O to viac sa môžeme stotožniť s recenzentom Alexandrom Halvonikom: „Zelinkov poviedkový hrdina predovšetkým miluje, priam sebazničujúco nastoľuje potrebu lásky a porozumenia, no zároveň prísny okom sleduje sebeckosť, závisť, hlúposť a alibizmus nešťastníkov, ktorí svojou mravnou ľahostajnosťou ubližujú iným: ženám, mužom i deťom, spoločenstvu i prírode.“

Marián ŠIMKULIČ

MEDAILÓN

Pozná to každý milovník populárnej hudby. Tak ako starne on, tak sú stále staršie aj jeho hudobné idoly. Mnohé jednoducho zmiznú v bezodnej čiernej diere času a len občas z nej vyšľú nejaký signál, ale nájdú sa aj takí interpreti, ktorí sú na scéne prítomní celé desaťročia, a predsa vedia osloviť okrem svojich generačných priaznivcov aj novú generáciu poslucháčov. Medzi takých patrí aj Pavol HAMMEL.

Idol niekoľkých generácií

Pochádza z hudobníckej rodiny. V útlom veku ho k hudbe priviedol otec huslista v Slovenskom národnom divadle. V mladosti študoval hru na husle a ako člen orchestra Železničarskeho umeleckého súboru hrával na vystúpeniach ľudové, klasické a aj dobové tanečné piesne. Ako šesťnásťročný začal hrať na gitare, a nastal zlom. V roku 1963 založil Pavol Hammel skupinu Prúdy, ktorá sa nezmazateľne zapísala do histórie slovenskej populárnej hudby. Prvú pieseň v skupine Prúdy s názvom Spievam si pieseň zložil v roku 1965. O dva roky neskôr začal s Prúdi hrať Marián Varga. Dvornými textármi kapely vtedy boli Kamil Peteraj a Boris Filan, s ktorými Pavol Hammel spolupracuje dodnes. Od roka 1972 nahral Hammel s Mariánom Vargom päť samostatných albumov. V roku 1994 založil agentúru Rock Pop Bratislava, v roku 1999 ďalšiu s názvom Rock Production Bratislava, v ktorej pracuje dodnes. Pavol Hammel v roku 1976 síce absolvoval Právnickú fakultu UK v Bratislave, lenže namiesto paragrafov dal prednosť gitare a piesňam. V týchto dňoch oslávil bard slovenskej populárnej piesne sedemdesiat rokov. V mene redakcie SNN mu srdečne blahoželáme!

(mab)

HUMORESKA

Nemíne deň, aby som prezerajúc internetové správy nenarazil na voľajakú správu o hrách. Myslim tým hry počítačové, a nie Človeče nehnevaj sa či vybíjanú. Texty zaberajúce sa hrami delím na dve sorty. Prvou sú reklamy a reklamné recenzie na hry, druhou články horekujúce nad tým, ako počítačové hry kazia, ba priam nivočia našu mládež. Kde sú tie časy, keď jedinými hrami, ktoré som mal uložené v počítači s monochromatickým monitorom, boli tie typu Tetris, kde ste na seba ukládali rôzne štvorciky, prípadne ste d'obkali do

medzerníka, a tým ste „zostrelovali“ symboly vzdialene pripomínajúce rakety či rôzne primitívne načrtnuté potvory. Dnes je počítačová grafika na

patria k samozrejmostiam. No a takéto hry, často zosieťované na tisíciky účastníkov, mastí naša „držiteľka rána“ nezriedka aj dvadsiť hodín v kuse. Psychológovia

šie kolo do svojej rodnej školy, kde ho šikanovali spolužiaci.

Nerád by som kládol rovná sa medzi agresivitou hier a agresivitou ľudí, aj keď istý

v meste čakajú kamaráti. Urobíš – pôjdeš, znela klasická odpoveď. Hry ako Zloz uhlie do pivnice, Šup na nákup, prípadne Na družstevnú d'atelinu pre zajace... ani nerátam. A bolo toho veru požechné. Ohliadam sa teda späť a napočudovanie vôbec nemám pocit premrhaného detstva a mladosti. Skôr naopak. Ono sa v tej záhrade, ale aj pri naháňacke zo strážcom družstevnej d'ateliny dali zažiť celkom akčné situácie. Určite prirodzenejšie ako za monitorom počítača. A dá sa na nich aj spomínať, keď to: Kto z koho? bolo oveľa napínavejšie...

Marek DANKO

Niečo o hrách a iných voľnočasových iniciatívach

takej úrovni, že vám na obrazovke beží takmer regulárny film, ktorého ste súčasťou a do ktorého deja môžete zasahovať. Samozrejme, že prim hrajú rôzne akčné strieľačky, stratégie, v ktorých sa preháňate na koni, v tanku či v stíhačke a likvidujete nepriateľov len takú radosť. Realisticky poňatá krv a smrteľný chrapot vašej obete

potom vo svojich článkoch bijú na poplach, že nám vyrastá generácia odľudštených neempatických jedincov, pre ktorých sa stiera rozdiel medzi životom v počítači a životom na ulici. To vraj v krajných prípadoch vyústí najmä v krajine neobmedzených možností za morom k tomu, že mládenec vezme zo skrine otcovu flintu a vyberie sa „hrať“ dal-

náznak by tu bol. Ja sa pri tom len vždy spätne zamyslím nad hrami, ktoré som „hrával“ v čase svojho detstva a mládenectva. Napríklad hru Family garden, teda Rodičovská záhrada. Od skorej jari do neskorej jesene ma rodičia pravidelne hnali do záhradníckych prác, márne boli moje snahy vysvetliť im, že ma

SLOVÁCI V ZAHRAŇIČI

Počas posledného októbrového týždňa sa v Bratislave konala Stála konferencia Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej len ÚSZZ). Tentoraz sa obsahovo zameriavala na generáčne výzvy krajanov, ktoré boli v Bratislave predmetom konferencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej len ÚSZZ). Tentoraz sa obsahovo zameriavala na generáčne výzvy krajanov, ktoré boli v Bratislave predmetom konferencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej len ÚSZZ). Tentoraz sa obsahovo zameriavala na generáčne výzvy krajanov, ktoré boli v Bratislave predmetom konferencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ďalej len ÚSZZ).

Generáčne výzvy krajanov

V otvárací časti podujatia sa prítomným prihovoril predseda ÚSZZ Ján Varšo, štátny tajomník MZVaEZ František Ružička, poslanec NR SR Anton Hrnko, štátna tajomníčka MŠ SR Oľga Nachtmanová, predseda SZSZ Vladimír Skalský a za Maticu slovenskú jej predseda Marián Gešper. V slávnostnej atmosfére rokovania udelili pamätnú medailu dvadsiatim osobnostiam, ktoré sa výrazným spôsobom prispeli k upevňovaniu slovenského vlastenectva vo svete, rozvoju krajanov, ktorí sú podpora vzdelanosti a kultúry Slovákov v zahraničí tak na krajanovej, ako i domácej pôde. Pamätnú medailu ÚSZZ prevzali Ivan Miroslav Ambruš (Rumunsko), Ján Botík (SR), Juraj Antal Dolnozemský (Maďarsko), Vlastimil Fabišik (ČR), Igor Furdík (SR), Viera Horchová (Nemecko), Igor Kovačovič Igor (SR), Peter Ladislav Kozak (Kanada), Edita Pečeňová Edita (Maďarsko), Pavel Pop (Srbsko), Ingrid Slaninková (SE), Vladimír Valentín (Srbsko), Jozef Veselský (Irsko), Nada Vokušová (Česká republika), Folklórny súbor Kolečko (Svjaciarstvo), Gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci (Srbsko), Matica slovenská v Zakarpatskej Ukrajine (Ukrajina), Slovenské centrum Lipka (USA), Zväz Slovákov v Maďarsku (Maďarsko) a časopis Život (Poľsko). Za SZSZ Cenu Milana Rastislava Štefánika odovzdal jeho predseda Vladimír Skalský krajanovi Jánovi Hollému, viacnásobnému predsedovi Slovenskej ligy v Amerike, za celoživotné dielo pre krajanov komunitu Slovákov v Amerike. Matica slovenská a SNN laureátom úprimne gratulujú!

Na slávnostnú časť konferencie nadväzovala jej pracovná časť, ktorá prebiehala počas dvoch dní. Jednotliví zástupcovia krajín počas nich ponúkli nielen odpoveď svojej práce, ale i návrhy a pripomienky k štátnej politike Slovenskej republiky smerom ku krajanom. Za Maticu slovenskú prispel pod názvom Činnosť Matice slovenskej v oblasti krajanovskej problematiky a jej budúce vízie pripravila riaditeľka KM Zuzana Pavelcová. Účastníkov konferencie vo večerných hodinách prijal minister zahraničných vecí a európskych záležitostí Miroslav Lajčák. Na konferencii prijali niekoľko desiatok záverov. Medzi najvýznamnejšie návrhy patrí potreba začatia dialógu nielen o zvýšení komfortu volieb do zahraničia, ale aj o zastúpení Slovákov žijúcich v zahraničí v Národnej rade SR. Konferencia požadovala vypracovanie komparatívnej analýzy úpravy tejto problematiky vo vybraných iných krajinách.

Zuzana PAVELCOVÁ

Pred sto dvadsiatimi rokmi sa narodil básnik, ku ktorému sa stále vraciame
Kráľ vitalizmu – oslavy života, krásy a lásky

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

Mal som to šťastie byť v jeho priazni, poznať ho v súkromí, veľakrát sa s ním rozprávať a piť jeho rozžiarený optimizmus. Aj vďaka tomu, že som s jeho dcérou bol v jednom ročníku, aj vďaka tomu, že si ma všimol ako mladého novinára a neraz v kaviarni Luxor (jedno desaťročie bola jeho lokálom) privolať k svojmu stolu, mal som to šťastie obohacovať sa jeho kritickým pohľadom na vtedajší svet, uponáhľaný takmer ako dnes, povrchný takmer ako dnes a nepravý úprimnosť ešte viac ako dnes. A hoci ho spoločenské poriadky gnali od pražských čias až do konca života, od jeho štyridsiaty do ostatku, nikdy na život nezanevrel. Dôkazom sú jeho básne – od cválajúcich dní jeho vlastnej mladosti po mysliteľské básnické zvolanie Nerušte moje kruhy! a jeho úžasné memoáre Poézia moja láska. Už názov pamäti je svedectvom životnej priority básnika Smreka, ba viac: zmyslu jeho bytia.

Rád by som dal čo možno najviac priestoru vlastným zážitkom s majstrom Smrekom, lebo životopis si môžete prečítať v akejkoľvek učebnici, v hocakom náučnom slovníku alebo najľahšie na google a istočne veľa vecí aj poznáte... Ale to nejde, aspoň základné curriculum vitae si naše pripomenutie tohto básnika mladosti a lásky predsa len žiada.

BYSTRÉ CHLAPČA

Narodil sa ako Janko Čietek v sedliackej rodine v Zemianskom Lieskovom 16. decembra 1898. Mal deväť, keď mu zomrel otec, matka zostala na deti sama, tak Janko musel do evanjelického sirotinca v Modre. Mal šťastie, ústav viedol miestny pán farár, osobnosť našej národnej kultúry a osvetly Samuel Zoch, ktorý si štúple a bystré chlapča oblúbil ako vlastné a venoval mu toľko pozornosti, koľko mu len kňazské, vychovávateľské a národovecké povinnosti dovoľovali. Janko absolvoval vtedy päťročnú povinnú základnú školu a dvanásťročný nastúpil za knihviazačského učňa – knihy už potom neopustil do smrti. Po učňovke sa vybral na Dolnú zem – tu získal ďalšiu profesiu – obchodný predavač. V tejto profesii sa v roku 1917 aj vrátil na Slovensko, a keď pôsobil v jednom ružomerskom obchode, všimol si ho básnik a matičiar Štefan Krčméry.

ŠŤASTNÝ DEŇ

To bola pre Janka Čieteka osudová chvíľa. Krčméry akýmsi zázrakom postrehol v chalanovi za pultom vidieckeho obchodu žiarivú iskru básnika. Zo štúrovských romantických básnikov, z českých poetov, najmä Otakara Březinu, cez Maďara Endreho Adyho a Čapkov výber z francúzskej poézie, v ktorom Janka nadchli najmä Verlaine a Apollinaire, sa vznietil v mládencovi básnický plamienok – Krčméry sa nestačil čudovať, aký požiar sa zrazu rozhorel. Narodil sa básnik Ján Smrek.

Trvalo to len chvíľu, ale mládeňec stihol poslať svoje prvotiny do Národných novín, Živeny a možno ešte niekde, keď prišla karta narukovať. A aj keď sa vojna chýlila ku koncu, bola rovnako krutá a krvavá ako na začiatku, ba ešte viac. S delostreleckým plukom deväťnásťročný Janko bojoval v Srbsku, pri Bospore a v Palestíne, tu dostal tuberkulózu, vystriedal sanatóriá v Damasku, Alepe a Carihrade – a domov sa vracal vysilený, koš a koža cez Odesu, L'vov a Užhorod. Na pedagogickú školu, ktorú mu medzitým vybavili jeho patróni Štefan Krčméry a Samuel Zoch. Maturoval na nej v roku 1921.

REDAKČNÁ ROZPRÁVKA

V júni 1920 mu Štefan Krčméry, v tom čase tajomník Matice slovenskej a redaktor Národných novín, navrhol dvojmesačnú prázdninovú prax v redakcii s odmenou pre mládenca nevidanou – tisícdvesto korún mesačne. To znelo ako rozprávka. Nastúpil do martinskej redakcie, mohol si dovoliť bývať na priváte, ale on aj tak od rána do neskorého večera sedel v redakcii, čítal a redigoval listy od čitateľov. Každé ráno našiel Krčméry na stole tri kôpky listov: prvá kôпка na uverejnenie aj s vyznačením, ktorú pasáž mladý

Narodil sa ako Janko Čietek, ale generácie čitateľov ho stále spoznávajú ako Jána SMREKA – básnika vitalizmu, oslavy života a jeho podôb

elév navrhuje uverejniť, druhá – námety pre redakciu, tretia – len zaznamenať, že prišiel takýto list. Postupne pribudla štvrtá, často len s jediným hárkom papiera: Jankov úvodník alebo článok vyvolaný označeným listom. Za dva mesiace praxe napísal elév sedem úvodníkov a približne toľko glos, na ktoré boli námetom listy čitateľov. V redakcii nechcel veriť: ten mladík má len dvadsaťjeden a prvý raz sedí v redakcii...

ZVODNÉ MÝZY

Patronát Štefana Krčméryho sa tým neskončil. Po absolvovaní učiteľského ústavu dohnal Janka na štúdium teológie. V prvom ročníku evanjelickej bohosloveckej fakulty sa stretli dvaja veľkí poeti blízkej budúcnosti – Emil Boleslav Lukáč a Ján Čietek – Smrek, už Smrek. Lebo jeho prekvapivo zrelé a majstrovsky vycibrené básne už uverejňovali všetky slovenské noviny a časopisy, ak sa čo len okrajovo venovali aj literárnej tvorbe.

Janka to pomaly zhmľo celého. A tak po šiestich mesiacoch, rok pred absolútoriom, sa s teológiou navždy rozlúčil. Kamarát Emil nielen zostal, ale urobil si i postgraduál, doktorát a ako vysvätený kňaz začal vykonávať služby Božie, nakoniec však aj on zutekal za zvodnou Poézou. Raz som však E. B. Lukáča zažil kázať aj liturgovať pred takmer sedemdesiatimi rokmi, keď prišiel domov do Hodruše a my sme nad dedinou pri hornom tajchu mali skautský tábor a v nedeľu pred obedom sme sa podľa vyznání rozišli do miestnych dvoch kostolíkov.

PRAHA S ELÁNOM

To „E“ mohlo byť aj malé, aj tak by to bola pravda. Lebo nasledoval Smrekovo veľké desaťročie, veľké v počte publikovaných básní a zbierok poézie i v jeho publicistickej, redakčnej a vydavateľskej činnosti. V dejinách slovenskej literatúry máme veľa veľkých mužov niekoľkých remesiel, čo vedeli spojiť poslanie učiteľa s tvorbou, novinára s prózou, básnika s literárnou vedou, autora s vydavateľskou činnosťou, literatúru s aktivitou Matice slovenskej a podobne, ale ani jedného, čo by obsiahol toľko remesiel, s takým zápalom a na takej úrovni, ako to dokázal Ján Smrek za

desaťročie svojho pražského pobytu, od konca dvadsiatich rokov do pádu prvej Československej republiky a do jeho návratu na Slovensko. A ešte na dôvažok sa tam stihol aj oženiť a vrátiť sa domov i s dvoma vydatými deťmi – Elenkou a Ivanom, vernými literatúre po otcovi.

V roku 1929 sa zamestnal u veľkého pražského vydavateľa Mazáča. Presvedčil ho – a nemusel na to vynaložiť veľa síl, Mazáč bol mazaný, pochopil, koľká kapacita sa skrýva v mladom slovenskom národe! –, aby založil osobitnú edíciu mladých slovenských autorov, aj ju nazval

EMSÁ. Bol to veľkánsky literárnohistorický počín a pre Mazáča i dobrý obchod: zvedavá Praha a česká kultúrna verejnosť sa vrhla na novú edíciu – pohodlne a lákavo jej približila vrcholy modernej slovenskej tvorby po prvej svetovej vojne. A serbovala ich aj vo vkusnej vydavateľskej podobe, lebo Smrek ako redaktor si vždy zakladal na vzhľade literárneho diela. Začalo sa to Zborníkom mladšej slovenskej literatúry, pokračovalo celou medzivojnovou generáciou slovenskej poézie, prózy, drámy a eseje. Aj to sa Smrekovi máliło. Presvedčil Mazáča, že priemerný Čech je zvedavý i na, povedzme, Kukučina alebo Kraska – a to už boli dôstojní pani, nemohli vyjsť vedno s autormi, ktorí práve čo vystřili svoje tvorivé rožky – tak vznikla Mazáčova slovenská knižnica a ďalší vydavateľský i knižkupecký úspech dobre informovaného a orientovaného pražského vydavateľa a knihkupca. Reprezentačnou publikáciou bola Smrekom zostavená kniha Slovenská prítomnosť literárna a umelecká. A, pravdaže, časopis Elán, prelom v slovenskej literatúre. Nepravijaci Smrekovi vyčítali, že kopíroval veľké francúzske a talianske literárne žurnály, že je formalista, že grafike venuje viac pozornosti ako textu; vo všetkých výkrikoch nepravijakov bolo trochu pravdy, ale – chvalabohu! Lebo Smrek založil umelecké revue, ktoré u nás nemalo páru a pre každého básnika, spisovateľa, esejistu, kritika, grafika... bolo ctou, keď ho Smrek uverejnil. A okrem toho to aj dobre padlo. Smrek na rozdiel od iných slušne patil – a už v deň vyjednia Elánu!

VÝBER Z VANE

Smrekova dcérka Elena, naša spolužiačka, nám o otcovi všeličo prezradila za tie roky spoločného štúdia, aj tajomstvo jeho redigovania Elánu. Venoval mu obyčajne niekoľko večerov pod oknom do záhrady. A hodinku-dve v nedeľu dopoludnia. Vo vani. Mal ju zo všetkých redakčných priestorov najradšej. Dávno si ju prispôbil na túto prácu. Na stene poličky, cez vaňu široká otáčavá doska. Keď ju od steny pritiahol a druhým koncom oprel o opačný bok vane, znamenalo to, že robí posledný výber príspevkov do budúceho čísla a zároveň vypisuje honoráre. Trvalo

mu to hodinku-dve, ako kedy. Keď z vane vyliezol, opatrne a svedomito zanesol rukopisy na svoj pracovný stôl a na vrch položil honorárový lístok. Ten v pondelok ráno ako prvú vec dal pokladničke. O deviatej si autori mohli prísť po peniaze. Grafík ešte v Smrekových intencích zalamoval číslo – a autor už volal kamarátov na pohárik do najbližšej kaviarne...

Aj taká drobnosť patrila k Smrekovej pedantnosti. Dnes čakáte na honorár (o výške hanba hovoriť!), samozrejme, po tom, čo je už číslo časopisu v predajni, asi tak šesť týždňov.

PRI KAVIARENSKOM STOLÍKU

Šesťdesiate roky boli pre Smreka podobné tým, čo prežíval tridsať rokov pred nimi v Prahe. Mne sa videlo, že aj omladol. Dávno mal dostať titul národného umelca, ale to si nik nedovolil ani navrhnúť, tak mu dali v päťdesiatich rokoch aspoň laureáta štátnej ceny, nie však za jeho básnickú tvorbu, ale za preklady z maďarskej poézie. Až Dubček mu presadil zaslužený titul národného umelca – dostal ho v druhej polovici šesťdesiatich rokov pomaly už sedemdesiatročný. Potešilo to všetkých milovníkov jeho poézie.

Bratislavské kaviarne mali umelci podelené od konca prvej svetovej vojny. Smrek to akceptoval iba čiastočne. Menil si ich podľa nevedno akých potrieb. Štefánka. Grandka. V šesťdesiatich rokoch kaviareň Luxor, naproti Divadlu P. O. Hviezdoslava a dnešnej Generálnej prokuratúre s veľkými oknami na Štúrovu ulicu a Námestie SNP. Mal stolík blízko východu čašníkov – istotne preto, aby sa zbytočne nenabehali. Majster mal obdobie piva. Vypil jedno, nanajvýš dve – od desiatej, keď sem prišiel poprezeráť si noviny (usporiadané v fahkých rámoch boli vtedy samozrejmosťou), ale čašníci by sa nabehali. Pivo sa tu totiž nepodávalo. Luxor si bránil prostredie a nechcel, aby sa z neho stala piváreň. Tak Smrekovi nosili pivo potajme v hrnčekoch na čaj alebo kakao. Vždy, keď ma zbadal, zakýval, aby som si prisadol. Podozvedal som sa o Elenke v Anglicku a obohatil sa o jeho múdre postrehy o „stave dňa“. Nezaprel v sebe glosátora z Národných novín. Do „Luxorky“ prichádzal peši, a bolo to kus cesty. O pol dvanástej sa zdvihol a mestskou dopravou sa vybral ta hore nad Palisády domov na obed...

POSLEDNÉ STRETNIUTIE

Po okupácii v roku 1968 opäť upadol do nemilosti. Aj keď žil v tichosti, noví páni vedeli, čo je zač. Hnevali ich, že pred Vianocami ľudia, čo im najbližší zutekali na Západ, nakupejú pre deti jeho Maľovanú abecedu – nádhernú knižku, ktorou aj dnes potešíte a nesukutočne obohatíte slovenský drobniz! Istotne sa na google nájde martinus.sk alebo iný veľkoobchod, ktorý vám ju ešte včas pošle! Potom sa tam zrazu neukázal. Dozvedel som sa, že dávno choré pľúca, čo si v mladosti odsákali svetovú vojnu a tuberkulózu, sa zase ozvali. Doktorci ho vraj dostali z toho. Už sa doliečuje v štátnom sanatóriu na Železnej studienke, inak medicínskom zariadení len pre vysokých straníkov! Tak sme sa ta koncom novembra s jeho ošetrujúcou lekárkou zo Štrbského Plesa, kam chodieval liečiť svoje pľúca, vybrali. Chcel som vziať aspoň sedmičku vína, ale pani doktorka mi to nedovolila. Tak sme niesli len ovocie. Od výmyslu. Veď iba pred Vianocami sa dalo zohnať.

Majster pani doktorke aj tak prešiel cez rozum. Len čo sme sa uňho usadili, nahol sa za skriňu a vytiahol demižónik...

Bolo to nezabudnuteľné stretnutie.

Vianoc sa už nedožil. Umrel 8. decembra 1982. O týždeň by bol mal osemdesiatštyri. Naveky tu však zostala jeho slnečná, veselá, hlbavá, nežná a štekľivá poézia.

Hrušov bol pre umelkyňu Annu LESZNAIOVÚ oázou pokoja a šťastia Stratená Arkádia istoty a lásky

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Kedysi na začiatku, v roku 1831, sa lekár Mór Moscovitz zaslúžil o likvidáciu cholery na Zemplíne, za čo rodina v roku 1867 získala šľachtický titul s prídومkom Zemplínsky. Onedlho Moscovitzovci kúpili pozemky v Nižnom Hrušove a v roku 1872 sa usadili v miestnej kúrii. Rodina právnicka Gejzu Moscovitza a Hermíny Hatvany Deutschovej spolu s deťmi a ďalšími príbuznými tu trávil každý rok od jari do začiatku jesene. V zime sa zasa sťahovali do Budapešti. Do hrušovského sídla pozývali známych umelcov, literátov i filozofov. V takomto prostredí vyrastala a rýchlo dospievala aj ich dcéra Amália, ktorú všetci volali Máli...

Máli mala len sedemnásť, keď sa vydala za Karola Garaya. Krátko po narodení syna Karola v roku 1903 sa manželka rozviedla a Amália sa rozhodla vychovávať syna sama. Útechu hľadala v umení a našla ju v maľovaní. Zvolila si umelecké meno Anna Lesznaiová podľa neďalekej dediny Lesné, patriacej k majetkom rodiny. V rokoch 1904 až 1907 navštevovala výtvarné hodiny u Šándora Biháriho v Budapešti. Maľovať sa učila aj u Karola Ferenczyho a Simona Hollósyho, v Paríži sa zapísala do školy Luciena Simona. Pri stretnutiach na zemplínskom panstve ju do výtvarného umenia zaslavoval i Jozef Rippl-Rónai, člen parížskej skupiny Nabis. Anna však nielen maľovala, ale začala písať aj básne...

Pretože milujem väčšmi ako teba, / Lesné, kraj zelene pod klenbou neba. / Záhradu, čo sa z nej nádhera rodí, / Ktorú čoby obloženú misu / Bohatú, keď dozrievajú plody. / A kvety sa otvárajú na lúčach, / oblohe vršok ponúka...

Lajoš Hatvany, Amáliin bratanec, sa zaslúžil o to, že začala pravidelne publikovať v časopise Nyugat – Západ, a dostala sa do prostredia intelektuálov: Margit Kaffkovej, Róberta Berényiho či Bélu Bartóka. Popritom pracovala aj na dizajnoch a svoje návrhy zhotovovala už vo vlastnej manufaktúre. Jej dekorácie zdobili vankúše, koberce, obrusy, tapety. Inšpirovala ju dedina, kaštieľ, príroda... V roku 1909 jej vyšla básnická zbierka Bludné verše.

FANTASKNÉ ORNAMENTY

Anna Lesznaiová sa stala členkou umeleckej skupiny Osnička, ktorá vychádzala z expresionizmu Edvarda Muncha a fauvizmu. Svoje umelecko-priemyselné a interiérové návrhy vystavovala v Budapešti, Miškolci, Arade a vo Viedni. Samostatnú výstavu mala v Berlíne, kde aj študovala. Jej práce prekvapovali nezvyčajnou, fantasknou ornamentálnosťou.

Takto ich hodnotila umelecká kritika: „Prevládajúcim motívom jej výšiviek, vychádzajúcich z ľudovej ornamentiky, boli kalich, váza alebo kvetinná stojacia na kamennej balustráde. Tieto prvky boli základom kompozície a z nich vyrastala závažná kytica spájajúca kvety, ovocie či konáre s listami. Vyoľavali asociáciu s mýtickým stromom života, ktorý umelkyňa používala ako analógiu svojho obrazu sveta.“

Kvetinové ornamenty Anny Lesznaiovej sú z iného sveta. Sám otec ju vrazil nabádal, aby sa inšpirovala nádherou kvetinovou záhradou, v ktorej vyrastala. Od svojej matky zdedila lásku k rastlinám a prírode. Tieto motívy sa stali základom jej secesného umenia.

Z DENNÍKA UMELKYNIE

„V tom čase, keď som bola malá, prišli sme na dedinu. Pravidelne pršalo, v izbách sa kúrilo a ja som sa radovala, že sa ešte máločo minulo z jari. Stoj čo stoj som chcela byť dedinským dievčaťom. Len mestský človek má rád vidiecky život a vidí ho ako cudzí raj, ktorý odtiaľ bude jeho.“

Čo som videla, robila, učila sa a dávala, to všetko ma obštrpi počas lesnianskych dní. Sama by som nebola nebyť mojej záhrady. Toho kraja zelene pod klenbou neba a najmä záhrady, z ktorej sa rodí nádhera...

Tu je všetko, čo mi svet môže ponúknuť: pokojne sa kľukatiaca Ondava a jej údolie, Beskydy s miernymi tvarmi či Vihorlat týčiaci sa nad krajinou, dedina Nižný Hrušov s kaštieľom a parkom či na druhom brehu Ondavy pútnické Kolčovské Dlhé, kde sa zjavila Panna Mária.

Anna LESZNAIOVÁ priradila Nižný Hrušov k miestam pôsobenia a stretávania svetovej avantgardy

A tiež neďaleké Lesné, kam chodievam za svojimi ženičkami.

Som šťastná, že môžem stále písať. Nielen rozprávky, ale aj básne o krajine, ktorá je mojim zamilovaným rajom.“

ZEMPLÍNSKA IDYLKA

Svoj talent a kreativitu v tom čase Máli delila medzi maľovanie a písanie. Viedenská firma Rosenbaum vydala jej prvú rozprávkovú knižku s názvom Cestovanie motýlika po Lesnom a susednej krajine vil. Životnú i umeleckú idylu narušila smrť Anne mimoriadne blízkeho človeka – otca Gejzu Moscovitza. Po dlhoročnej známosti uzatvorila manželstvo s Oskárom Jaszim. Po tom, čo ich dieťa zomrelo, túžila sa čo najskôr vrátiť do Nižného Hrušova, do rajskej záhrady, kde by opäť načerpala nové sily.

Samotný kraj okolo kaštieľa, tam žijúci ľudia, ich hlboká viera a nádherná ľudová výšivka žien, to všetko Annu hlboko inšpirovalo. Napriek tomu, že bola z bohatej rodiny, mala sociálne cítenie, ktoré prejavovala nielen milodarmi, ale aj tým, že sa neuzatvárala do prostredia, ktoré ju obklopovalo. Pamätníci si spomínali, ako v nedeľu po skončení omše stála pred kostolom a ponúkala deťom cukriky. Jej zobrazovanie krajiny predbehlo dobu, podobne ako jej presvedčenie, že aj zvieratá majú dušu a city. A tiež ju obohacovali stretnutia s osobnosťami, ktoré prichádzali do kaštieľa. Častými hosťami v nižnohrušovskom kaštieľi boli Jozef Rippl-Rónai, člen parížskej skupiny Nabis, vtedy začínajúci „maliar Zemplína“ Teodor Jozef Mousson z neďalekých Michaloviec či Eugen Krón z Košíc.

KOŠICKÁ MODERNA

Do toho času sa datuje aj jej účasť vo výtvarnej košickej moderne. Vyšla jej ďalšia básnická zbierka s názvom Rajska záhrada a Rozprávka o nábytku a chlapčekom, do ktorej navrhla aj prebal a ilustrácie. V čase Slovenskej republiky rádo pracovala na Ľudovom komisiariáte a vypracovala osnovy pre základné a stredné školy. Po jej páde nasledovala prvá emigrácia do Viedne. V roku 1920 sa oficiálne rozpadlo jej manželstvo s Oskárom Jaszim. V tom čase už žila s grafikom Tiborom Gergelym. V lete 1922 opäť prišla do Nižného Hrušova, kde hostila popredných umelcov a intelektuálov. A znovu písala. Vo Viedni vyšla Anne Lesznaiovej básnická zbierka Zatuláné lítanie. V roku 1924 jej zomrela matka Hermína Deutschová. Vrátila sa do Budapešti a učila v škole úžitkového umenia, zúčastnila sa na viacerých skupinových výstavách, zostavila antológiu Kvetý lásky z najkrajších ľúbostných básní, ktorú aj ilustrovala.

Ale popri kráse, ktorú tvorila, videla aj to, čo sa dialo v uliciach. Cítila, ako

Niekdajšie hrušovské centrum kultúrnej smotánky

Vyšivovaný vankúš pre básnika Endre Adyho

Ozdobné studne umelkyne Anny LESZNAIOVEJ v Nižnom Hrušove s jej typickou ornamentikou

nenávratne mizne starý svet demokracie, tolerance, lásky a prichádza fašizmus, násilie a zloba. Ešte v lete 1938 so svojimi priateľmi strávila príjemné chvíle v Nižnom Hrušove.

ÚTEK ZA MORE

Manželka Anna Lesznaiová a Tibor Gergely z nacistickej Európy emigrovali do Spojených štátov amerických. Takto sa o úteku za more zverila svojmu dneniku: „Milí priatelia, všetci nám hrozne chýbate! Bolo krásne vidieť svet na súši, Verona a Paríž boli utešené krásavice. Väčšmi som si pritom vážila hodnotu minulosti ako kedykoľvek predtým. Prítomnosť si ani teraz neviem predstaviť bez minulosti. Momentálne sa na lodi necítim najlepšie. Keby som neležala v kajute na posteli, možno by som videla ľadovec a lietajúce ryby, ale čo tam po nich, Vihorlat je aj tak krajší a mne stačí, keď lietajú vtáky... Veľmi sa bojím nového sveta, veľmi sa bojím o starý svet. Nech Boh pomáha obom.“

Anne sa dario aj na druhom brehu Atlantiku. Prednášala o umení a viedla umelecko-priemyselné kurzy. V New Yorku si otvorila výtvarnú školu. Medzitým pracovala na veľkolepom rodinnom románe Na počiatku bola záhrada, písala básne a vytvárala nový štýl výšivky inšpirovaný indiánskymi motívmi. A počúvala kruté správy z miest, ktoré ešte nedávno považovala za raj na zemi. Nemeckí fašisti v Bystrym v roku 1944 zastrelili jej prvorođeného syna Karola Garaya. Verný sluha z panstva v Nižnom Hrušove previezol a pochoval jeho telo na miestnom cintoríne...

„Preboha, čo sa to stalo? Či som mu nevravela, aby prišiel s nami do Ameriky, že ho fašisti len tak nenechajú? Najskôr hovoril, že má ženu, že sa musí

o všetkých postarať. A že musí dohliadať na kaštieľ, záhradu, na môj svet, aby neostal bez ochrany. Neveril, že by mu niekto mohol ublížiť alebo že by sa mu čosi mohlo stať,“ zverila sa v tých čiernych dňoch umelkyňa v denníku.

POZEMSKÝ RAJ

Komunisti po nástupe v roku 1948 aj v Nižnom Hrušove pochovali grófske časy. Sedemtisíc titulov knih z knižnice vyhodili do studne, spisy spálili, grófske záhrady rozparcelovali a rozdelili nemajetným na stavebné pozemky, v budove kúrie zriadili miestny národný výbor, nábytok a zariadenie rozdali. O majiteľoch kaštieľa sa nemeslo ani len hovoriť. Veď aj načo, neostali po nich nijakí príbuzní...

„Bože, prečo si mi vzal môj pozemský raj? Veď nech som v priestore i čase bola od Nižného Hrušova kdekolvek, nikdy som nezabudla na svet, ktorý pre mňa znamenal. Bol pre mňa stredom vesmíru. Chcela som ochrániť môj malý, krásny svet pred zánikom... Moja bolesť nad stratou tohto pozemského raja nikdy nepoľaví. Stratila som syna, svoju záhradu blaženosti, kaštieľ, kde sme sa všetci stretávali. Moje kroky už nikdy nepovedú do kraja, kde som preživala svoju Arkádiu, ktorá vo víre života bola pre mňa vždy ostrovom šťastia, lásky a istoty,“ napísala táto svojrázna žena do svojho denníka.

Anna Lesznaiová 2. októbra 1966 v New Yorku zomrela. Jej pozostatky v súlade s posledným želaním umiestnili v bratovom hrobe na budapešťanskom cintoríne. Na Slovensko už nikdy neprišla...

GALÉRIA DARTE

Napriek osudu rodiny občania Nižného Hrušova si vážia Annu Lesznaiovú. V miestnej Galérii Darthe otvorili múzeum venované pamiatke maliarky, spisovateľky a političky, grófke Anne Lesznaiovej, ktorá tu prežila päťdesiatštyri rokov. V múzeu sú vystavené nielen jej práce, ale aj výtvarné diela iných umelcov, ktorých podporovala a spolupracovala s nimi. Po tom, čo kaštieľ už pred skončením druhej svetovej vojny ostal bez ochrany, ľudia z obce si mnohé z obrazov či nábytkov rozobrali. A keď v roku 1945 vtedajší mocipáni rozhodli, že v kaštieľi bude sídliť miestny národný výbor a jeho pôvodného vybavenia sa rozhodli zbaviť, Nižnohrušovčania si vzali domov z kaštieľa aj to, čo tam ešte ostalo. Napodiv, práve vďaka tomu sa podarilo zachovať mnohé z toho, čo vytvorila umelkyňa alebo patrilo do kaštieľa ako súčasť interiéru.

Pravdaže, Múzeum Anny Lesznaiovej to od nich nedostalo zadarmo. O vzhahu obce Nižný Hrušov k umelkyňi svedčí aj projekt rekonštrukcie obecných studní, upravených ako jej malé pomníčky. V blízkosti studní sú osadené lavičky ako priestor na stretávanie obyvateľov obce a návštevníkov. Týmto projektom obec skrášluje ulice i prístupňuje umenie Anny Lesznaiovej v úsilí zvýšiť povedomie o jej celoživotnom diele, ktoré tvorila najmä v obci. Jedna z týchto originálnych studní sa nachádza v centre obce za gréckokatolíckym kostolom, druhá je pri miestnom rybníku, tretiu uvažujú dokončiť do konca roka na ulici Hušťák v blízkosti detského parku. V studniach je úžitková voda, takže z nich možno zavlažovať záhony s kvetmi. Umelecký kováč Vladimír Eperješi z Košíc sa pri stvárnení a dekorovaní studní nechal inšpirovať jej dielami. Na dvierkach studne je citát umelkyne o krásach tohto kraja a na vonkajšej stene studne životopis umelkyne v slovenčine, angličtine a maďarčine. Múrik studne je postavený z kameňa, ktorý pochádza z lomu v Lesnom. Pri prácach pomáhala občianske združenie Za rozvoj Nižného Hrušova a dobrovoľní hasiči.

Chátrajúci kaštieľ, kde rodina žila, je síce národná kultúrna pamiatka a obec má záujem o jeho rekonštrukciu, ale problémom sú peniaze. V súčasnosti prebieha historicko-archeologický výskum. Na samotnú rekonštrukciu je potrebných 2,5 milióna eura až tri milióny eur a tie zatiaľ obec nemá. Nádeja sa, že v budúcnosti sa podarí na spomínanú investičnú akciu zabezpečiť potrebné zdroje.

SILVESTER 2018

Filantrop je človek, ktorý radšej dá ľuďom peniaze ako odpoveď na otázku, kde ich vzal.

„Ktovie, aký má pocit český bezdomovec pri štátnej hymne...“

„Po dvoch veľkých pomociach – raz od bývalého ZSSR, druhý raz od USA – sa Afganistan stal veľmocou. V exporte drog a migrantov.“

„Politici murujú štát s kyvadlom namiesto olovnice.“

„Politici chcú len naše dobro. Nedajme si ho vziať!“

„Stará slovenská ľudová múdrosť: Na každú sviňu sa už niekde varí voda.“

„Kauza Bonaparte môže byť pre niekoho aj politické parte.“

„Poslanec je človek ako každý iný, len o tom nevie.“

„V politike má každý pravdu. Len silnejší má väčšiu.“

„Na komunizme bol najhorší krvavý začiatok, krutý stred a to, čo prišlo po ňom.“

„Vyšiel nový Slovník slovenských nadávok. Konečne je v ňom aj slovo politík.“

„Voličov prezidenta nemusí trestať svedomie, ak prejavia účinnú ľútosť.“

Silvestrovské esencie

Dôkazom, že peniaze nemajú národnosť, sú dva čínske kluby – Inter Milano a AC Milano.

„Ak by sa raz zlúčili Smer a Sme rodina, stačila by zmena polohy jedného písmena: SMER ODINA.“

„Lekári môžu pokojne vymrieť, národu postačia televízne reklamy liekov.“

„Radca a zradca – aký nepatrný rozdiel!“

„Ak by budúce prezidentské voľby vyhral penzista, mali by sme penzistu, ak by vyhral zubár, mali by sme prezidentistu.“

„Ostáva len dúfať, že po Generaplane Ost aj ďalší nemecký Generaplan Islam sa skončí rovnako.“

„Moderný vlastenec je ten, kto miluje všetko, čo vlastní.“

„Medzi sťahovavcov nepatria škorec, vrabec, pinka, hýľ, strnádka, brhlík a Fico.“

„Ukrajina by sa mala radovať, že si zatiaľ len Rusi vzali kúsok z toho, čo im patrilo, lebo keby tak urobili aj Poliáci a Slováci...“

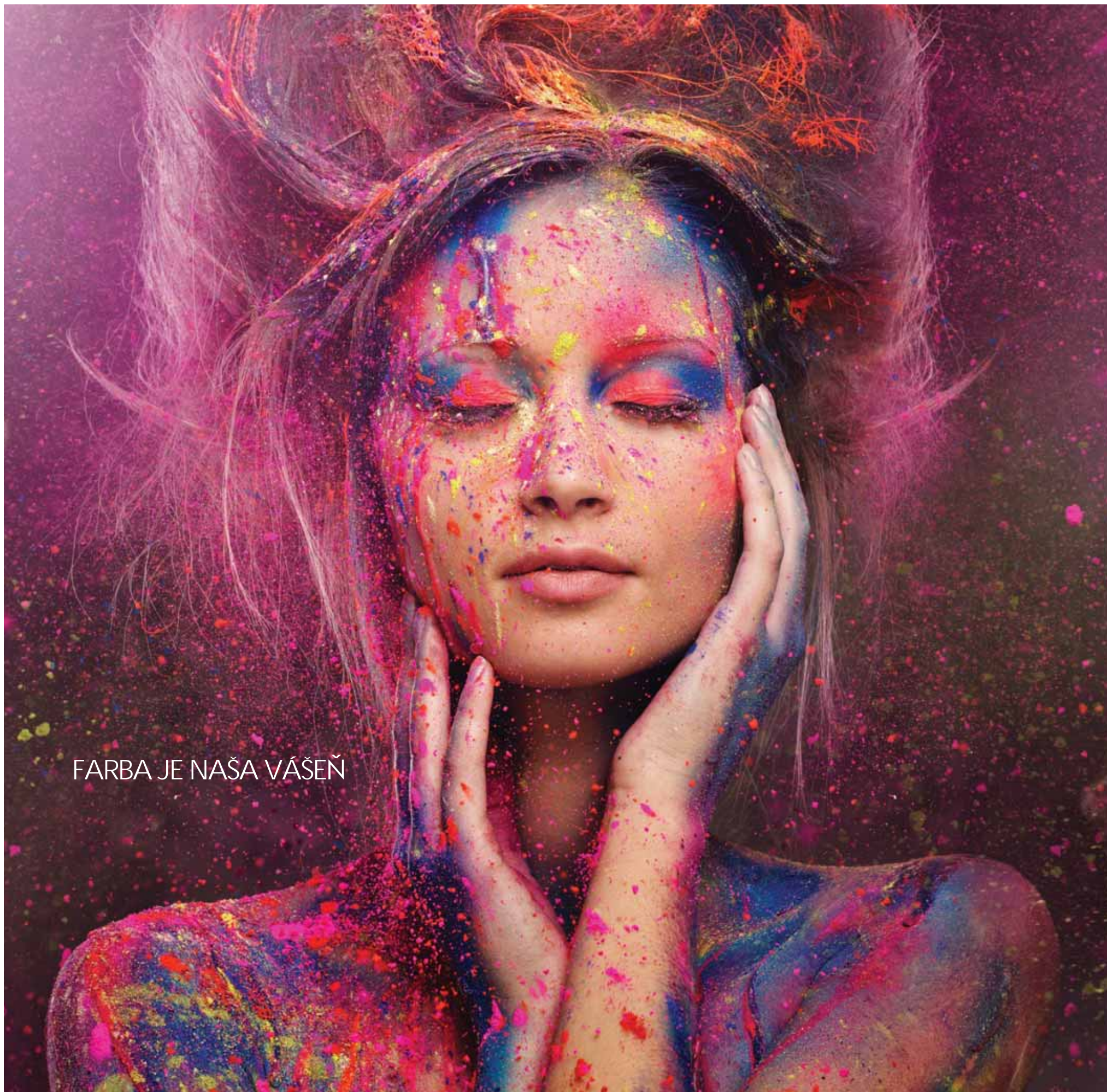
„Po roku 2020 bude už ministerstvo školstva vydávať pre každý školský rok len kalendár prázdnin, zvyšné dni si žiaci ľahko zapamätajú.“

„Ak by pán prezident oznámil, že sa ide znova ženit, nebude to z roztopaše, to len poradcovia chcú byť družičky.“

„Skeptická ľudová múdrosť: Kravy sa telia, voly sa volia.“

„Niektoré slová sa v slovenčine významovo blížja, napríklad odvod a podvod.“

Ján ČOMAJ

FARBA JE NAŠA VÁŠEŇ

POKROČILÁ TECHNOLOGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.

Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany hárku. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na www.neografia.sk

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

V Tvrdošine a Trstenej spomínali na národovcov I. Gessaya a Š. Furdeka Oravské piliere slovenskej štátnosti

Dušan ŠOLTÉS, MO MS v Tvrdošine, Jana FRANČEKOVÁ, MO MS v Trstenej

V roku 2018 si na Slovensku pripomíname rôzne výročia, veď kalendárne osmičky v našich dejinách boli viackrát dôležitými medzníkmi. Matica slovenská vyhlásila rok 2018 za rok slovenskej štátnosti. Preto si matičiari v Tvrdošine a Trstenej prostredníctvom projektu Ignác Gessay – Štefan Furdek, oravské piliere slovenskej štátnosti pripomenuli významné osobnosti, ktoré stáli na prahu slovenskej štátnosti a svojimi aktivitami pomohli zbúrať tisícročné jarmo uhorskej nadvlády.

Spomienkové stretnutie sa uskutočnilo 14. novembra 2018 najprv pred rodným domom Štefana Furdeka v Trstenej, významného Slováka, ktorý v USA pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi založil Maticu slovenskú a bol jej prvým predsedom. Bol tiež spoluzakladateľom a prvým predsedom Prvej katolíckej slovenskej jednoty a v roku 1906 stál pri zrode Slovenskej ligy v USA. V zámorí sa zaslúžil o rozvoj slovenských škôl a napísal pre ne niekoľko učebníc a čítaniek. Činorodo pomáhal Slovákom v Amerike, vydával rôzne osvetové a literárne diela. Svojimi protestmi a vyhláseniami dopomohol k tomu, aby sa svet dozvedel o utrpení Slovákov v Uhorsku. Miestni matičiari tu odobrli prst' zeme, ktorá poputuje do Štúrova, kde ju pri príležitosti odhalenia pamätníka Ludovíta Štúra uložia rovnako ako hlinu z rodisk a miest pôsobenia významných slovenských dejateľov z jednotlivých regiónov Slovenska.

Program spomienkového stretnutia pokračoval potom v Tvrdošine, kde pri buste Ignáca Gessaya, signa-

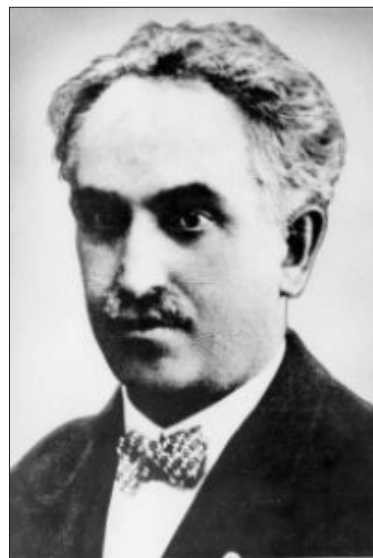
Matičiari z Tvrdošina a Trstenej pripravili v Roku slovenskej štátnosti spomienkové podujatia na tie osobnosti, ktoré stáli pri jej zrode. V Trstenej sa zišli pri rodnom dome Štefana FURDEKA.

tára Pittsburskej dohody, si účastníci pripomenuli jeho život a dielo. Hrst' zeme, ktorú odobral predseda Krajskej rady MS Milan Stromko, tiež nájde svoje miesto medzi ďalšími symbolickými prstami v budúcom štúrovskom memoriáli. V interiéri Spojenej školy v Tvrdošine sa prítomní prostredníctvom fotografií hlbšie ponorili do obdobia života I. Gessaya. Predseda MO MS v Tvrdošine

Dušan Šoltés pri poďakovaní účinkujúcim i matičiarom za sprievodné slovo, krásnu pieseň o Slovensku a úsilie pri realizácii projektu zdôraznil: „Opäť sme postavili piliere slovenskej štátnosti na vedomie všetkým s odkazom nezabudnúť na ľudí, ktorí pred sto rokmi stáli na začiatku zápasu o našu štátnosť. Ulohou nás všetkých je odovzdať tento odkaz aj nasledujúcim generáciám.“

Štefan FURDEK

Ignác GESSAY

MATICNÉ DEPEŠE

Bielik vo Francúzsku

Slovenský inštitút v Paríži usporiadal v decembri dve zaujímavé podujatia. Nová republika, nové divadlo bol názov prednášky prof. Miloša Mítrika 7. decembra v Centre slovanských štúdií v Paríži a v unikátnych priestoroch galérie MaMo v Cité Radieuse – LeCorbusier v Marseille pri príležitosti päťdesiateho výročia augusta '68 otvorili 15. decembra výstavu veľkoformátových fotografií Ladislava Bielika pod názvom muž s odhalenou hrudou.

Najkrajšie pohľadnice

Vyššie dvetisíc detí zo Slovenska, z Českej republiky, Poľska, Rumunska, Bulharska a zo Srbska poslalo svoje práce do pätnásteho ročníka medzinárodnej výtvarnej súťaže Vianočná pohľadnica, ktorú organizuje Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubine. Odborná porota navrhla na ocenenie pol stovky individuálnych prác a štyri kolekcie a tiež udelila finančné ceny pre jedenástich víťazov v jednotlivých kategóriách. Kolekciu víťazných prác vystavujú od 12. decembra v OKS v Dolnom Kubine a na prelome rokov najkrajšie pohľadnice uvidia aj návštevníci výstavných priestorov na Západnej terase Bratislavského hradu, v NAIVA ART KULT v Kovačici v Srbsku a v Stredisku kultúry PROMYK Bystrá v Poľsku.

Koleda ako dar

V Thurzovom dome v Banskej Bystrici, kde sídli Stredoslovenské múzeum, pripravili počas prvej adventnej nedele príťažlivé podujatie Koleda ako dar so šikovnými dievčatami a chlapcami z DFS Matičiarik, ktoré predvedli betlehemské hry. Podujatie obohatila etnologička múzea Mgr. Jana Koltónová zaujímavým rozprávaním o tom, aký význam zohrávali v živote našich starých či prastarých rodičov vianočné koledy a vinše.

K výročiu „baťka“ Škultétyho

Vo výbore OMM Zvolen nedávno skrsla idea zvoliť všetkých členov, aj novoprijatých, a pripomenúť si významné 165. výročie narodenia Jozefa Škultétyho. Myšlienka zaujala a v priestoroch tamojšieho oblasťného pracoviska počas prednášky o živote a diele „baťka“ Škultétyho nestačili stoličky. Ešte zaujímavejšie predstavil históriu Maticy slovenskej podpredseda Maticy slovenskej Marek Hanuska, ktorý sa na podujatí zúčastnil.

A u Čarnim na valale ...

Folklorná spevácka skupina Vederko z Čierneho nad Topľou, ktorá pracuje pri tamojšom MO MS, oslávila desiate výročie vzniku vydáním nového CD pod názvom A u Čarnim na valale. Do života a k poslucháčom ho uviedli starosta obce Vladislav Dvorjak spoločne s predsedom MS Mariánom Gešperom a riaditeľkou Hornozemplínskeho osvetového strediska vo Vranove nad Topľou Annou Gdovinovou.

Pripravil Emil SEMANCO

V Králi vedia, ako pozberať rozkotúlané zrnká tradície a spomienok

Kod' sa Klenovšania dovedna poschodia...

Text a foto: Zuzana HRUŠKOVÁ, MO MS v Králi

Slová piesne Kod' sa Klenovšania dovedna poschodia... charakterizujú stretnutie obyvateľov dvoch obcí – Klenovec a Kráľ. Tohtoročné sa uskutočnilo 11. novembra v obci Kráľ aj s reprízou komorného programu Roztratené zrnká, ktorého deviaty ročník bol venovaný obci Klenovec. V programe predviedli pracovné i výročné obyčaje (Vianoce, svadba), odevy, účesy, gastronómiu, tanec a ľudové piesne v podaní folklórnej skupiny Šajava, ktorá pracuje pri MO MS v Králi, a folklórneho súboru Vepor z Klenovca. O histórii, o ľuďoch, o živote v obci Klenovec rozprávali Elena Brndia-

Komorný program Roztratené zrnká je zvykoslovnou a folklórnou ponáškou na životné osudy Gemerčanov, ktorí sa dali zlákať do neistého sveta, aby sa potom zložito vrátili späť k „otcovskej roli“

rová, Viera Medvedová, Ján Vrbinický, Jaroslav Zvara. Rozprávačky z Kráľa Mária Slopovská, Anna Kačalová, Pavlína Hrušková spolu s Michalom Hruškom predstavili zvyky, obyčaje, život v obci Nový Klenovec na Podkarpatskej Rusi. Napriek skutočnosti, že ako repatrianti boli v minulosti ťažko skúšaní neľahkým spôsobom života v bývalom ZSSR, ich viera v Boha a silné národné povedomie im pomohli zachovať si svoju identitu. No nespomínalo sa len na ťažké a trudné chvíle, na rad prišli i veselé príhody a humorné okamihy zo života v nezameniteľnom nárečí. Komorný program slovom sprevádzala Mgr. Katarína Kováčechová, redaktora rádia Regina. Po jeho skončení nastal čas na besedu a vzájomné rozhovory medzi účinkujúcimi a divákmi. Viktor Brádnanský hrou na heligónke navodil dobrú náladu všetkým prítomným.

Detský folklórny súbor Čečinka oslávila štyridsať rokov účinkovania S folklórom pevne v srdci i duši

Text a foto: Kvetka SLYŠKOVÁ

V Dome kultúry Zrkadlový háj v Petržalke bolo poslednú novembrovú sobotu rušnejšie ako inokedy. Veď detský folklórny súbor Čečinka, ktorý má stodvadsať členov vo veku od ôsmich do šestnástich rokov, tu oslavoval štyridsať rokov pôsobenia, počas ktorých sa v jeho radoch vystriedala bezmála tisícka tanečníkov, spevákov a muzikantov a doma i v zahraničí usporiadal 866 vystúpení. Talentom, espritom a nadšením vítali návštevníkov už pri vstupe do spomínaného domu kultúry až tri súbory, veď Čečinka ich odchovala štrnásť...

Detský folklórny súbor Čečinka pripravil k svojmu jubileu reprezentačný galaprogram, po ktorom nechýbali zaslužené gratulácie.

Pódium Domu kultúry Zrkadlový háj v Petržalke najprv patrilo mladším tanečníkom a spevákom, ktorí sa predviedli v programe My sme mali muzikanti...

Na javisku sa najprv objavili tí najmladší s piesňou a tancem My sme mali muzikanti.

Nasledovala premiéra programu Pomykoj še, pomykoj, polky zo Ždiara a Lendaku, tance z Hore-

hronia, Šumiaca, Čičmian a ďalších oblastí. Ich piesne a tance v krojoch nenechali bez odozvy

návštevníkov z rôznych kútov Slovenska, veď na jubileum prišli mnohí odchovanci súboru, a tí spontánne vytvorili štvrtú ľudovú kapelu.

Druhú časť galaprogramu otvorili za hudbou, tancami a spevmi starší „čečinkári“. A opäť zazneli salvy potlesku aj výkriky nadšenia. Jednotlivé choreografie upúťali všetkých prítomných, keďže Čečinka má vo svojom repertoári pôvodný, ale i štylizovaný folklór takmer z celého Slovenska.

Hrdosť a spokojnosť vedenia súboru s riaditeľkou Annou Gondášovou a manažérkou Beatou Čečkovou, bola výsostne oprávnená. V rukách s veľkým košom poďakovala pani Čečková zriaďovateľom, občianskemu združeniu, režisérovi, scenáristom, kostymérom a všetkým deťom, ktoré s láskou odovzdávajú svoje umenie národu, taktiež rodičom a i celej rodine tohto nevšedného kolosu, ktorý aj ju samotnú štyri desaťročia inšpiruje a dáva jej silu propagovať slovenský folklór a jeho nositeľov v súbore, ktorý bol jej srdcom i dušou.

OČAMI MATIČIARA

Niekedy v druhom týždni novembra sa končil medzinárodný hokejový turnaj o Nemecký pohár v Krefelde. Prvýkrát v dejinách naša slovenská – zdôrazňujem slovenská štátna hokejová reprezentácia bola oblečená v dresoch, kde na hrudi už nebol štátny znak Slovenskej republiky, ale nové logo SZLH, ktoré vzbudilo toľko rozruchu v septembri po oficiálnom predstavení. Niekoľko organizácií, medzi nimi Matica, ale aj Katedra archívnictva a pomocných vied historických

Ako si (ne)vážime národné symboly...

FIF UK, vyjadrilo s tým nesúhlas. Rovnako ďalší odborníci vyhlásili, že ide jednoznačne o deformáciu štátneho znaku. Nehovoriac o tom, že došlo k porušeniu zákona o používaní štátnych symbolov. Napriek diskusiám, ktoré prešli do vášnivých sporov, nakoniec tzv. logo, kde historické trojvršie bolo nahradené zdvihnutými hokejkami a cyrilo-metodský dvojkříž sa zmenil – nazvime to na „skosené brvná s odťatými vrcholom“, predsa len „niekto“ presadil! Po protestoch horné diely oblečenia hokejistov „vylepšili“ tak, že pod logo pridali nápis „Hockey Slovakia“. Samozrejme, zmenšenine štátneho znaku vyárendovali miesto iba na rukáve, a hotovo! Nikto sa ani nezamyslel nad tým, či to nemalo byť naopak. Teda aby logo zostalo tam, kde patrí, teda na propagačných materiáloch a na rukáve dresu, a aby znak zostal dôstojne na hrudi. Kto sa tak poponáhľal a aký úmysel sledoval? Naozaj nemali funkcionári SZLH nič iné na práci, než vyhodit desaťtisíce eur na zmenu loga a povylepovať ho na veľkoplošných pútačoch a reklamách, ktoré teraz okrásľujú naše rozbitné slovenské cesty? A práve v športe, v ktorom naša malá republika toľko dosiahla? Argumenty o tom, že to urobili aj iné štáty, veľmi neobstoja. Ani Švédii nenahradili korunu na štátnom znaku za hokejovú bránu, ako sme to urobili my s hokejkami. Nechcem pripomínať, že Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR pri oficiálnych medzištátnych rokovaniach nepostaví pred seba na stolíku svoje logo, ale vlajku SR. Neobstoja ani argument, že hokejisti reprezentujú iba slovenský hokej. Veď ide o štátnu hokejovú reprezentáciu, ktorá nie je dotovaná ničím iným než našimi daňami, ktoré tvoria štátnu dotáciu SZLH. Áno, takí sme! Ale nič prekvapujúce. Veď si len pozrime, čím bol dvojkříž nahradený v logu Slovenskej národnej knižnice – budete prekvapení, ak ich porovnáte. Aspoň že s „čiernymi bilbordmi“ SZLH si vyššia sila poradila tak, že sa oproti iným reklamným výlepom rýchlejšie krčia a od slabšej kvality odliepajú.

Marián GEŠPER
predseda MS

Devätnásty festival vianočných zvykov, remesiel a folklóru Oravské Vianoce Zvyky od Kataríny do Troch kráľov

Text a foto: Miroslav ŽABENSKÝ

Podoby vianočných sviatkov ožijú na Orave tento rok v decembri v rôznych podobách. Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne, organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, v spolupráci s Mestským kultúrnym strediskom v Dolnom Kubíne pripravili v rámci festivalu vianočných zvykov a remesiel rozmanité aktivity, ktoré sprítmnia najmä tradičné podoby Vianoc. Festival Oravské Vianoce je uvádzaný už po dvadsiaty deviaty raz.

FOTORIPOST

Tradičný vianočný jarmok ľudových remesiel od 16. do 17. decembra bude v estrádnej sále Mestského kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne. Svoje umenie tu predvedie vyše tridsať ľudových umelcov nielen zo Slovenska. Zruční remeselníci – rezbári, perníkari, drotári, sviečkari, keramikári, šperkari a ďalší, budú deťom i dospelým záujemcom predvádzať tradičné techniky výroby úžitkových i dekoratívnych predmetov – zaujímavých vianočných darčiek. Vianočné dianie podporí scénický program o zvykoch a bohatstve vianočných tradícií 16. 12. o 17. hodine v Mestskom kultúrnom stredisku v Dolnom Kubíne. V programe, ktorý zachytáva pestrosť zvykov od Kataríny až do Troch kráľov, sa predstavia

Pastierske hry, koledníci alebo betlehemci nikdy nechýbajú vo vianočných programoch, ktoré po tieto dni vidáme v rôznych regiónoch Slovenska – aj v skanzene v Zuberco

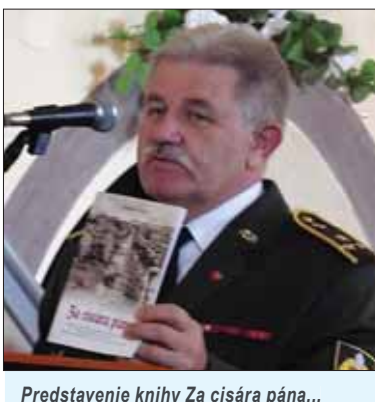
detské folklórne súbory, folklórne skupiny, ľudové hudby a skupiny betlehemcov zo Zázrivej, Žaškova, Zuberca, z Veličnej a zo Štefanova

na Oravu. Program je poďakovaním všetkým tvorcom kultúrnych hodnôt na Orave a je uvádzaný bez vstupného.

Pamätnú tabuľu k storočnici konca Veľkej vojny odhalili aj v Nižnej Slanej Posledný list z frontu desiatnika Fábryho...

Text a foto: Mgr. Radovan GDOVIN, senior GES; Mgr. Michal TERRAI, dozorca GES

V Nižnej Slanej si sté výročie od ukončenia prvej svetovej vojny pripomenuli v tamojšom chráme, na priečelí ktorého odhalili pamätnú tabuľu s menami padlých vojakov z tejto obce. Kázňami a liturgiou pri tejto príležitosti poslúžili administrátor Zdrúženého cirkevného zboru ECAV na Slovensku Nižná Slaná-Kobeliarovo a senior Gemerského seniorátu Mgr. Radovan Gdovin, seniorálna kaplánka Mgr. Lucia Fagová a generálny duchovný Ústredia ekumenickej pastoračnej služby v OS a OZ SR plk. ThDr. Marián Bodoll. Účastníkom slávnosti sa prihovoriť PhDr. Radoslav Turík z Klubu vojenskej histórie Beskydy, plk. v. v. Ing. Martin Gallik a mjr. v. v. Ing. Ján Kolesár z Technickej univerzity v Košiciach. Atmosféru slávnosti umocnil posledný evidovaný list z frontu desiatnika Michala Fábryho, adresovaný milovanej manželke zo zákopov

Predstavenie knihy Za cisára pána...

frontovej línie, ktorý emocionálne prečítal Štefan Gerža. Pred samotným aktom odhalenia tabule zaznela štátna hymna Slovenskej republiky a prítomným sa

prihovoriť plk. Ing. Oliver Toderiška, veliteľ posádky v Rožňave, a Marián Gešper, predseda Matice slovenskej. Podujatia sa zúčastnil aj predseda DV MS Š. Martinkovič a ďalší členovia Výboru MS. Po ukončení oficiálnej časti sa pozvaní hostia premiestnili do Kultúrneho domu v Henckovciach, kde v neformálnom programe predseda Matice slovenskej M. Gešper uviedol do života knihu M. Gallika Za cisára pána, ktorá dokumentuje osudy vojakov z Nižnej Slanej počas Veľkej vojny. Niekoľkými hudobnými vstupmi sa tu prezentovala mužská spevácka skupina FS Dubina z Rožňavy a s príhovormi vystúpili Zlatica Halková, riaditeľka Domu Matice slovenskej v Rožňave, vojenský duchovný ThDr. Marián Bodoll, Mgr. Ján Lipták, riaditeľ Štátneho archívu v Rožňave, a prof. Ondrej Hronec.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

„Druhý pohreb“ Martina Kukučina (vl. menom Mateja Bencúra) na Národnom cintoríne v Martine bol na slovenské pomery veľkolepý, ako o tom písala v SNN č. 48 naša spolupracovníčka Mária Rapošová. Zároveň sme vám v tomto vydaní položili otázku, kde sa tento spisovateľ narodil. Správne odpovedali tí, ktorí uviedli, že sa narodil v Jasenovej na Orave. Ceny od nás dostanú: Katarína Kulichová, Piešťany; Miriama Zúbeková, Nemšová; Karin Oráková, Dubnica nad Váhom. Na Národnom cintoríne v Martine popri vyše štyristo významných osobnostiach národného života odpočívajú aj jeden z našich novinárskych kolegov, ktorý zomrel po ťažkej chorobe v prvý januárový deň v roku 2015 a vtedajšie vedenie mesta Bratislava nedovolilo tohto vlastenca a zapáleného matičiaru pochovať v hlavnom meste na cintoríne v Slávičom údolí. Napíšte nám meno tohto nebojácneho a veci slovenského národa oddaného človeka, publicistu a spisovateľa. Odpovede posielajte na redakčnú adresu našej administrátorky Lubici Rišiaňovej do 4. januára, keď je v kalendári Drahoslava...

(se)

AKO SI PREDPLATIŤ SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

objednávajú telefonicky:

043 / 3812 838 - 0918 / 904 925

emailom: snnredakcia@matica.sk

cez formulár:

www.snn.sk/index.php/predplatne

poštou: Slovenské národné noviny

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

Ročné predplatné: 26,- €

Polročné predplatné: 13,- €

Štvrťročné predplatné: 6,50 €

PRIPOMÍNAME SI

15. decembra

– päťdesiat rokov od smrti jedného z najvýznamnejších slovenských maliarov Miloša A. Bazovského (1899 – 1968); literárne ho priblížil Dušan Mikolaj v knihe Tlejúce slnko

16. decembra

– pred sto dvadsiatimi rokmi sa narodil básnik mladosti a lásky Ján Smrek (1898 – 1982), vlastným menom Ján Čietek

17. decembra

– pred sto desiatimi rokmi sa pohla električka z Popradu do Starého Smokovca (1908)

18. decembra

– pred tridsiatimi piatimi rokmi otvorili v Bratislave diaľnično-železničný Prístavný most (1983)

– pred osemdesiatimi rokmi (1938) sa na Slovensku konali voľby do autonómneho Snemu Slovenskej krajiny; spoločnú kandidátku slovenskej národnej jednoty volilo 97,5 percenta voličov

19. decembra

– uplynulo len deväťdesiat rokov, čo sa u nás zaviedlo osemhodinový pracovný čas (1928)

– členka Činohry SND herečka Zuzana Kocúriková má okruhle jubileum

21. decembra

– pred deväťdesiatimi rokmi zomrel v Brooklyne organizátor slovenského krajského života v Amerike Albert Pavol Mamatej (1870 – 1923)

22. decembra

– básnik Štefan Moravčík má sedemdesiatpäť; viedol mesačník Matice slovenskej Slovenské pohľady, má veľa básnických i prozaických diel, krásne knihy pre deti a stále sa nádherne hrá so slovami

24. decembra

– dvesto rokov, čo rakúsky farár Mohr požiadala organistu Franza Grubera, aby na štedrovečernú omšu zložil príliehavú pieseň; tak prvý raz zaznela Tichá noc (1818)

– stotridsať rokov od narodenia maliara veľkých banských figurálnych kompozícií Gejzu Angyala (1888 – 1956)

25. december

– pred štyristo päťdesiatimi rokmi sa narodil náš stredoveký dejateľ Ján Bocatius (1568 – 1621); bol rektorom v Košiciach i richtárom mesta, diplomatom i spisovateľom, jeho dielo spracoval Rudolf Schuster

– v Bratislave v roku 1943 uzavreli Vianočnú dohodu medzi národnými, demokratickými a komunistami, ktorá vytvorila základ Slovenskej národnej rady, tá mala vo vhodnej chvíli prevziať na Slovensku moc; 75. výročie

26. decembra

– pred sto rokmi sa v Liptovskom Mikuláši konal prvý zjazd Sociálno-demokratickej strany Slovenska (1918)

28. decembra

– pred päťdesiatimi rokmi zomrel priekopník tatranskej turistiky Miloš Janoška (1884 – 1963)

29. decembra

– hrou Bertolda Brechta Život Galileiho sa v roku 1958 začali vysielat' v celej ČSR obľúbené tzv. bratislavské televízne pondelky

30. decembra

– stotridsať rokov od smrti historika Štefana Hýroša (1813 – 1888)

31. decembra

– úrady v roku 1843 zbavili Ľudovíta Štúra miesta zástupcu vedúceho slovenskej katedry na lýceu v Bratislave; 175. výročie

(jč)